

สามชัย

ถอดรหัสสินไชสุโมเดล
แห่งการเรียนรู้ของชุมชน

สุมาลี สุวรรณกร
บรรณาธิการ

ถอดรหัส “สินไซ”

สู่โมเดลแห่งการเรียนรู้ของชุมชน

สุมาลี สุวรรณกร

ภาพปกโดย ช่างภาพกรมประชาสัมพันธ์

รองปก

หนังสือ	ถอดรหัสสินไซสู่โมเดลแห่งการเรียนรู้ของชุมชน
เจ้าของ	โครงการสินไซโมเดล เครือข่ายสื่อศิลปวัฒนธรรมชุมชนอีสาน แผนงานสื่อศิลปวัฒนธรรมสร้างเสริมสุขภาพ สสส.
พิมพ์ครั้งแรก	ตุลาคม 2561
จำนวนพิมพ์	500 เล่ม
พิมพ์ที่	อภิชาตการพิมพ์ จังหวัดมหาสารคาม
บรรณาธิการ	สุมาลี สุวรรณกร อีเมล numalee101@hotmail.com

คำนำ

หากใครเคยอ่านวรรณกรรมพื้นบ้านอีสานเรื่อง **“สินไช”** หรือสังข์สินไชแล้ว คงปฏิเสธไม่ได้ว่า ล้อ ลีกลีและน่าสนใจทั้งเนื้อหา คำสอน และการผจญภัยที่แสนตื่นเต้น รวมถึงความรักต่างเผ่าพันธุ์ระหว่างคนกับยักษ์ คนกับกินรี หรืออื่น ๆ อีกมากมาย นักอ่านและผู้รู้หลายคนยกให้วรรณกรรมเรื่องนี้เป็นวรรณกรรมชิ้นเอกเทียบเท่าวรรณกรรมชาติในยุคสมัยนี้ไม่ว่าจะเป็น **“แฮร์รี่พ็อตเตอร์”** แม้เรื่องราวของสินไชจะถูกจดจารเอาไว้กว่า 200 ปีแล้วก็ตาม

เพราะพลังอำนาจของสินไชนี่เอง ที่ทำให้หลายคนได้เข้าไปสืบค้น ศึกษา ค้นคว้า เรียนรู้ ประยุกต์ใช้ จนนำไปสู่ความสำเร็จมากมาย และในเมืองขอนแก่นเอง เทศบาลนครขอนแก่นได้ประกาศ ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเมืองโดยยกวรรณกรรมเรื่องนี้มาเป็น **“สื่อ”** กลางในการปลูกพลังจิตวิญญาณของคนทั้งเมืองในการลุกขึ้นมาร่วมมือกันในการวางจุดหมายการก้าวเดิน

แต่น่าเสียดายที่ยุทธศาสตร์นี้ถูกพับไปหลังเปลี่ยนผู้บริหารใหม่ หลงเหลือร่องรอยอยู่บ้างแค่เสาไฟ และป้ายรถเมล์ริมทางเท่านั้น ที่ต่อมากลายเป็นคำถามของผู้มาเยือนว่า **“คืออะไร”** แต่จิตวิญญาณได้หายไปกับคณะผู้บริหารชุดเก่าทั้งหมด และหากสืบค้นต้นเค้าที่มาของจุดหมายนี้จะรู้ว่าต้นกำเนิดของวรรณกรรมเรื่องสินไชมาจาก **“วัดไชยศรี”** ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เพราะที่วัดแห่งนี้มีร่องรอยของวรรณกรรมสินไชหลายอย่าง **ทั้งสุปแต่้ม** หรือ จิตรกรรมฝาผนังที่สิมวัดไชยศรี หมอลำต้นเค้าดั้งเดิมของเมืองขอนแก่นคือ **“หมอลำสินไช”** ก็มาจากหมู่บ้านแห่งนี้ รวมไปถึงพลังจิตวิญญาณของเรื่องสินไช ยังแฝงอยู่ในตัวคนบ้านสาวะถีทุกอณู

ที่ผ่านมามีคนเข้าไปเรียนรู้เรื่องราว **“สินไช”** จากสุปแต่้มของวัดมากมี แต่คนเหล่านั้นศึกษาแล้วก็จากไป นำเอาวิชาความรู้ ไปเพิ่มพูนและก่อเกิดผลงานของตนเอง ไม่มีใครได้เอาภูมิปัญญาความรู้ที่ได้กลับคืนสู่ชุมชนให้เขาได้มีโอกาสเรียนรู้ รับรู้ และตระหนักรู้ในเรื่องราวของตนเองมากนัก ทำให้เป็นที่มาที่ **เครือข่ายสื่อศิลปวัฒนธรรมชุมชนอีสาน แผนงานสื่อศิลปวัฒนธรรมสร้างเสริมสุขภาพ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)** ที่ได้รวมพลังเครือข่ายที่ทำงานด้านศิลปวัฒนธรรมในอีสาน เข้าไปปลูกพลังคนในชุมชน ทั้งบ้าน วัด โรงเรียน ในชื่อโครงการ **“สินไชโมเดล”** เพื่อนำเอา **“หัวใจของชุมชน”** คือเรื่อง **“สินไชในสุปแต่้ม”** มาขยายผลเป็นสื่อศิลปวัฒนธรรม ตั้งแต่ปี 2558 ที่ผ่านมา จนนำมาสู่ผลผลิตที่น่าชื่นชม **ทั้งหมอลำสินไชน้อยร้อยปี หนังสือประโมทัยสินไช นักสื่อสารสร้างสรรค์ มัคคุเทศก์น้อยสินไช ชมรมมัคคุเทศก์สาวะถี ผลิตภัณฑ์สินไชสาวะถี** และเกิดเส้นทางท่องเที่ยวทาง

วัฒนธรรมในชุมชน พร้อมกับการทำงานแบบบูรณาการเป็นระบบทุกภาคส่วน เพื่อให้คนในชุมชนได้เห็นพลังของตนเอง โดยเฉพาะชุมพลังที่เข้มแข็งของชุมชนผ่านพลังสตรี ที่เคยซ่อนอยู่เบื้องหลัง ได้มีโอกาสมายืนอยู่แถวหน้าและทำงานเพื่อชุมชนอย่างเข้มแข็ง

และเมื่อมีโอกาสได้เชื่อมโยง ผู้รักผู้สนใจและศึกษาเรื่องลินไซแล้วพบว่า ไม่ใช่แค่เครือข่ายสื่อศิลปวัฒนธรรมชุมชนอีสานเท่านั้นที่ได้หยิบยกเอาเรื่องราวของลินไซมาใช้ในการปลุกพลังชุมชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาด้านสื่อศิลปวัฒนธรรม แต่ยังมีบุคคลอื่นที่เข้ามาเยี่ยมชมวัดไชยศรีและstupัฒม์ที่มีอยู่ แล้วนำไปต่อยอดเพื่อก่อเกิดการทำงานที่สัมฤทธิ์ผล และเป็นที่รู้จักมีชื่อเสียงโด่งดังระดับประเทศ ทั้งในรูปแบบสื่อศิลปวัฒนธรรม หนังสือวรรณกรรม หลักสูตรการเรียนการสอน และการพัฒนางานด้านศิลปะ

หากจะมองภาพโดยรวมแล้ว นี่อาจจะเรียกได้ว่า **“พลังอำนาจของวรรณกรรมเรื่องลินไซ”** ที่เชื่อมโยงทุกหัวใจเข้าหากัน จนเกิดพลังสร้างสรรค์อย่างยิ่งใหญ่ ที่ส่งผลให้หัวใจคนทำงานได้มีพลังเชื่อมโยงและเกิดเป็นเครือข่าย **“คนรักลินไซ”** ไม่รู้สิ้น ในรูปแบบรวมที่พอจะสรุปว่ามันคือ **“ลินไซโมเดล”**

หนังสือเล่มนี้ได้รวบรวมเอา บุคคลสำคัญหลาย ๆ คนที่มีโอกาสต่อยอดวรรณกรรมเรื่องลินไซ ที่พบเจอในstupัฒม์ ไปสู่การสร้างสรรค์ชิ้นงานในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้เห็น **“โมเดล หรือต้นแบบ”** ในการนำไปใช้ตามแบบฉบับและความถนัดของตนเอง

โดยหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะทำให้คนมองเห็น **“แก่น”** ของวรรณกรรมเรื่องนี้ได้มากขึ้น และสามารถเอาไปปรับใช้กับการสร้างสรรค์งานของตนเองในอนาคต

และหวังให้หนังสือเล่มนี้ สร้างแรงบันดาลใจให้กับทุกคนที่หยิบมาอ่าน ให้เห็นว่า **“หากเราหยิบยกเอามรดกภูมิปัญญาและสื่อศิลปวัฒนธรรม”** มาถอดรหัสและปรับใช้ในการทำงานแล้วละก็ จะสามารถนำไปสู่การทำงานที่ประสบความสำเร็จได้ไม่ยากนัก เพียงแต่เราต้องมีใจรัก ศึกษา เรียนรู้ และนำไปใช้อย่างมุ่งมั่น

ด้วยความขอบคุณ

สุมาลี สุวรรณกร

ประธานเครือข่ายสื่อศิลปวัฒนธรรมชุมชนอีสาน แผนงานสื่อศิลปวัฒนธรรมสร้างเสริมสุขภาพ สสส.

“สินไช” จากอุปแต้มสู่การพัฒนาชุมชน - พระครูบุญชญากร

“สินไช”สู่การตื่นรู้ของอุษาคเนย์ - ผศ.ดร.ทรงวิทย์ พิมพะกรรณ์

“สินไช” สู่การพัฒนาการศึกษา - วรศิลป์ นิลเขต

“สินไช”สู่หมอลำสินไชน้อยร้อยปี ลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ - นงนุช ศิริภูมิ

“สินไช”สู่การทำละคร“สินไชรู้ใจตน” - พชญ อัครพราหมณ์

“สินไช”สู่หลักสูตรท้องถิ่น”เฮ้อฮักอุปแต้ม - อาทิตย์ เกษจันทร์

“สินไช”สู่การสะกดรอยในอีสาน - นภัทร์หทัย วนาเฉลิม

“สินไช”สู่การจัดการเรียนรู้ภาคประชาชน - สุมาลี สุวรรณกร

“สินไช”สู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน - วนิดา อ่อนละม้าย

“สินไช”เรื่องย่อ - ปัญชา เกียรติจรุงพันธ์

“สินไช” จากอุปถัมภ์สู่การพัฒนาชุมชน

ชุมชนสาวะถีและวัดไชยศรี ปลูก
วรรณกรรมสินไชที่เกือบหมดค่าสิ้นลม
หายใจ ให้มีชีวิตขึ้นมาได้สำเร็จอีกครั้ง
หนึ่ง เพราะการมีชีวิตจิตวิญญาณ
ของวรรณกรรม คือการถูกถ่ายทอด
เรียนรู้และนำไปใช้จนเกิดประโยชน์ ใน
รูปแบบใดแบบหนึ่งก็ตาม เท่ากับเป็น
ดรชชนี้ชีวิตที่ชัดเจนเป็นรูปธรรมว่า
วรรณกรรมสินไชยังมีบทบาทต่อวิถี
ผู้คนในยุคปัจจุบัน

พระครูบุญชยากร

เจ้าอาวาสวัดไชยศรี เจ้าคณะตำบลสาวะถี ผู้นำด้านจิตวิญญาณ พระนักพัฒนาที่ปลูกพลังของสินไชสื่อสารให้คนทั้งประเทศได้รับรู้ พร้อมถอดรหัสเรื่องราวของวรรณกรรมเรื่องสินไชออกจากอุปถัมภ์วัดไชยศรี ส่องค์ความรู้ในการพัฒนาชุมชน

จุดเริ่มต้นของการถอดรหัสอุปถัมภ์สินไชจากสิมวัดไชยศรี ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่นมาใช้ในการพัฒนาชุมชน แท้จริงแล้วเกิดจากเป้าหมายของวัดไชยศรีและชุมชนสาวะถีหมู่ที่ 8 ที่ต้องการหาเครื่องมือมาขับเคลื่อนการพัฒนาวัดและชุมชนไปพร้อม ๆ กันเมื่อเกือบ 20 ปีมาแล้ว ในช่วงนั้นวัดและชุมชนค่อนข้างมีปัญหาในการพัฒนาด้วยเหตุปัจจัยหลายอย่างจึงหารือถึงการพัฒนาร่วมกัน โดยสรุปคือต้องการนำต้นทุนที่ชุมชนมีและเป็นจุดแข็งมาโดยตลอด คือวัฒนธรรม จารีตประเพณี ที่ชุมชนสาวะถีใช้ขับเคลื่อนมาในอดีต แต่ในช่วงเวลานั้นไม่ได้ใช้ให้เกิดประโยชน์เท่าที่ควร จึงมีแนวคิดที่จะพัฒนาโดยใช้มิติทางวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือขับเคลื่อนทั้งวัดและหมู่บ้านไปพร้อมกัน แต่ปัญหาคือสิ่งเหล่านี้ได้ถูกละเลยมาสักกระยะหนึ่งแล้ว ทำให้ความเชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรม จารีตประเพณี กับวิถีชุมชนมีน้อยมากจนต้องหาจุดสำคัญที่จะฟื้นฟูขึ้นมาเป็นศูนย์กลางหรือจุดร่วมเริ่มต้นให้ได้และต้องได้รับการยอมรับจากคนส่วนใหญ่ด้วยสิมวัดไชยศรีและอุปถัมภ์สินไชคือสิ่งที่วัดและชาวบ้านมีความศรัทธาเชื่อถือและมี

ความสำคัญต่อวิถีผู้คนอยู่ จึงถูกยกมาสู่การเรียนรู้ ค้นหาภูมิปัญญาองค์ความรู้และถอดรหัส สู่การใช้ในการพัฒนาวัดไชยศรีและชุมชนบ้านสาวะถีในเวลาต่อมา

เบื้องต้นการนำใช้นั้น หลังจากอุปถัมภ์สินไซถูกฟื้นฟูถ่ายทอด เรียนรู้ และถอดรหัสเข้าถึงองค์ความรู้ จนรู้สึกว่าจะต้องมีการต่อยอดโดยการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการช่วยพัฒนาได้แล้ว ชุมชนได้ดำเนินการนำไปใช้ในด้านที่สำคัญ ประกอบด้วย การปลูกจิตสำนึกรักท้องถิ่นด้วยการสร้างความภูมิใจร่วม เนื่องจากแรกเริ่มเป้าหมายการนำใช้คือเป็นการพัฒนาท้องถิ่นเป็นสำคัญ การเตรียมคนจึงเป็นเรื่องที่สำคัญลำดับต้น ๆ ในการเริ่มพัฒนา การจะให้คนหันมาสนใจพัฒนาชุมชนท้องถิ่นตนให้มาก จะต้องสร้างความรักท้องถิ่น โดยต้องสร้างความภูมิใจร่วมขึ้นมา การพูดถึงสิ่งดี ๆ ที่มีในท้องถิ่นชุมชน จึงถูกเผยแพร่ ถ่ายทอด พูดคุย และนำเสนอบ่อย ๆ ซึ่งอุปถัมภ์สินไซที่ลิมวัดไชยศรี คือสิ่งที่เผยแพร่นำเสนออย่าง เพราะคนในชุมชนรู้จักและให้ความสำคัญเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว เพียงแต่ไม่รู้ว่าจะนำมาใช้ในเชิงพัฒนาอย่างไร ดังนั้น การสร้างความภูมิใจ ความรักในท้องถิ่นจึงเป็นเหมือนก้าวแรกที่จะเปิดประตูไปสู่ความสำเร็จก้าวต่อไป

การทำบุญข้าวจี๋สินไซที่วัดไชยศรี เป็นประจำทุกปี

นอกจากนั้นการนำใช้อุปถัมภ์สินไซสอดแทรกเข้าไปในวิถีชีวิต โดยผ่านกระบวนการทางประเพณี เนื่องจากชุมชนสาวะถึมีฮีตสิบสอง เป็นประเพณีวิถีศรัทธาอยู่แล้ว การที่จะทำให้สินไซเข้าไปมีบทบาทในวิถีชีวิตกิจกรรมของชุมชนจึงต้องให้การนำเข้าไปสอดแทรกส่งเสริมประเพณีเหล่านี้ นอกจากนี้จะไม่ขัดแย้งต่อวิถีที่ปฏิบัติอยู่แล้ว ยังจะเป็นที่สนใจให้ความสำคัญและนำไปใช้อย่างลงตัวอย่างอมรับได้ง่าย แต่ที่สำคัญคือกระบวนการพัฒนาชุมชนด้วยวิถีวัฒนธรรมก็จะถูกขับเคลื่อนไปด้วย ยกตัวอย่าง เช่น ประเพณี **“สินไซบุญข้าวจี๋วิถีวัฒนธรรมอีสานวัดไชยศรี”** จากประเพณีที่คนให้ความสนใจน้อยและในวงแคบ กลายเป็นประเพณีที่มีคนทั้งในและนอกชุมชนให้ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมมากขึ้นเรื่อย ๆ ในทุกปี

การใช้สूपแต้มสีน้ำพัฒนาเป็นส่วนหนึ่งในแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของชุมชน โดยชุมชนสาวะถีได้ฟื้นฟูพัฒนาแหล่งเรียนรู้สूपแต้มสีน้ำวัดไชยศรี จนสามารถดึงดูดความสนใจของผู้คน ให้เข้ามาเที่ยวชมเป็นจำนวนมากและเป็นถือว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งหนึ่งของจังหวัดขอนแก่นในปัจจุบัน นอกจากการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเองแล้ว ยังทำให้เกิดการพัฒนาแหล่งสำคัญของชุมชนโดยรอบให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวด้วย เช่น แหล่งประวัติศาสตร์สาวะถี ที่โนนเมือง (ที่ตั้งเมืองเก่า) เหล่าพระเจ้า พิพิธภัณฑสถานภูมิปัญญาสาวะถี ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ที่อยู่โดยรอบ ก็เหมือนมีแหล่งสूपแต้มเป็นพี่เลี้ยงคอยส่งเสริมสนับสนุน ดึงดูดผู้คนให้มาสนใจควบคู่ไปด้วย

โดยสรุปในประเด็นนี้จะเห็นว่า การนำใช้สूपแต้มสีน้ำในการพัฒนาชุมชน ล้วนเกิดจากการต่อยอดมาเป็นขั้นตอนและโดยคนในชุมชนเองชุมชนได้รับประโยชน์ ที่สำคัญไปกว่านั้นคือเป็นการพัฒนาที่ตรงตามความต้องการของชุมชนโดยชุมชน และในอนาคตยังเป็นสิ่งยืนยันความยั่งยืนและการที่จะถูกต่อยอดการพัฒนาต่อไปเรื่อย ๆ นั่นเอง

พระครูบุญชยากร ร่วมถ่ายภาพกับศิลปิน ลาว-ไทย ในการสร้างผลงานวาดภาพ“สีน้ำ”

ส่วนการเผยแพร่หลักธรรมในวรรณกรรมสีน้ำสู่ชุมชนและเยาวชนนั้น วรรณกรรมเรื่องสีน้ำหรือวรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ ที่มีอยู่มากในภาคอีสาน ตั้งแต่อดีตมาล้วนแต่ถูกใช้ในการเผยแพร่หลักธรรมคำสอนจากวัดจากพระสงฆ์สู่ชาวบ้าน โดยชี้ให้เห็นถึงบาปบุญคุณโทษ ประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ต่อชีวิตและสังคม ถ้าในเชิงเผยแพร่ศาสนาเรียกการนำเสนอลักษณะนี้ว่า **บุคลาธิษฐาน** คือการแสดงธรรม

โดยการยกบุคคลขึ้นมาเป็นที่ตั้งหรือเป็นตัวอย่างแบบอย่าง ทำให้การสอนนั้นมีเสน่ห์น่าสนใจเกิดอรรถรสมากยิ่งขึ้น ซึ่งวิธีนี้จะเหมาะกับชาวบ้านในสมัยก่อนหรือแม้แต่ในปัจจุบันก็ยังมีคนบางกลุ่มนิยมแบบนี้อยู่ และที่บอกว่าใช้วิธีนี้มานานแล้วมีจากหลักฐานคือหนังสือผูก หนังสือใบลานอักษรลาว ไทน้อย หรืออักษรไทยปัจจุบันมีอยู่แทบทุกวัดในภาคอีสาน

ส่วนการใช้หลักธรรมในวรรณกรรมสินไชที่ลิมวัดไชยศรีนั้น เนื่องจากปัจจุบันการเทศนาการแสดงธรรมแบบดั้งเดิม ไม่ได้ได้รับความนิยมมากดังเช่นสมัยก่อน จึงมีการถอดองค์ความรู้หลักธรรมในวรรณกรรมมาเพื่อเรียนรู้ ผ่านทั้งเป็นเอกสาร หนังสือหรือเผยแพร่ในรูปแบบต่าง ๆ ความสนใจตอบรับจากชุมชนและเยาวชนนั้นพอจะแยกให้เห็นชัดเจนได้ 3 กลุ่มคือ **กลุ่มแรก** เป็นกลุ่มผู้สูงอายุหรือผู้สูงอายุ ที่เคยได้ยินได้ฟังเรื่องราวสินไชมาก่อนบ้างแล้วเป็นทุนเดิม คนกลุ่มนี้จะสนใจตอบรับ ยอมรับและค่อนข้างเข้าใจได้ง่าย เพราะมีพื้นความรู้ความเข้าใจเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว **กลุ่มที่สอง** จะเป็นกลุ่มคนที่ยอมรับคุณธรรมหรือหลักธรรมเหล่านี้ผ่านกิจกรรม ผ่านการสื่อสารสมัยใหม่ เป็นกลุ่มผู้นำชุมชน กรรมการวัด กรรมการหมู่บ้าน ครู นักเรียนและเยาวชนกลุ่มที่สนใจ ตลอดจนชาวบ้านอื่น ๆ เช่น กลุ่มมัคคุเทศก์ชุมชน เป็นต้น **กลุ่มที่สาม** เป็นกลุ่มที่พอรับรู้และรับทราบ โดยส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มีภาระในการดำรงชีพ เช่น การงานที่ไม่ค่อยมีเวลาสนใจกิจกรรมความเป็นไปในชุมชนมากนักอยู่แล้วหรือกลุ่มเยาวชน นักเรียน ที่ไปเรียนอยู่นอกพื้นที่ชุมชน แต่กลุ่มคนเหล่านี้ ก็พอเข้าใจว่ามีความสำคัญและมีคุณค่า เพราะค่อนข้างมีการศึกษาแต่ไม่มีเวลาพอ

โดยรวม เนื่องจากการเผยแพร่หลักธรรมในวรรณกรรมสินไช เป็นการนำเสนอผ่านวิถีชุมชน การที่คนส่วนใหญ่ในชุมชน มีความสนใจ เข้าใจ ตอบรับ ก็ยังถือว่าหลักธรรมในวรรณกรรมสินไช เป็นภูมิคุ้มกันที่ดีอย่างหนึ่งที่มีอยู่ในชุมชนสภาวะดี และจะทำให้เกิดความเป็นชุมชนเสริมสร้างความรัก ความสุข ความสามัคคีที่สำคัญส่วนหนึ่งด้วย

พระประธานในโบสถ์หรือลิมวัดไชยศรี

จากนั้นเมื่อมีคนมาศึกษาเรียนรู้เรื่องราวของวรรณกรรมสินไชที่วัดไชยศรี แล้วนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อกิจการงานของเขาเราก็รู้สึกดีและภูมิใจ เพราะความจริงแล้ววรรณกรรมเรื่องสินไชคือสมบัติของสาธารณะชน จะปรากฏหรือถูกนำไปใช้ประโยชน์ที่ไหนกับใคร ก็คือประโยชน์ต่อส่วนรวม ทุกคนสามารถเข้าหาเข้าศึกษาเรียนรู้ และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ตามความเหมาะสมของตน ถ้าจะพูดถึงวรรณกรรมสินไชที่ปรากฏเป็นรูปเล่มที่ลิมวัดไชยศรีในหลายปีที่ผ่านมาต้องยอมรับว่าถูกกล่าวถึง เยี่ยมชม แลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างกว้างขวาง เป็นธรรมดาที่เมื่อมีความสนใจใคร่รู้และเกิดความรู้ความเข้าใจ ในรายละเอียดมากเท่าใด ย่อมเห็นสาระประโยชน์มากขึ้นตามไปด้วย และนั่นก็จะส่งผลให้ถูกนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์หลากหลายรูปแบบ ส่วนตัวมีความเห็นต่อสิ่งนี้ว่าชุมชนสาวะถีและวัดไชยศรี ปลูกวรรณกรรมสินไชที่เกือบหมดค่าสิ้นลมหายใจ ให้มีชีวิตขึ้นมาได้สำเร็จอีกครั้งหนึ่ง เพราะการมีชีวิตจิตวิญญาณของวรรณกรรม คือการถูกถ่ายทอดเรียนรู้และนำไปใช้จนเกิดประโยชน์ ในรูปแบบใดแบบหนึ่งก็ตาม เท่ากับเป็นดัชนีชี้วัดที่ชัดเจนเป็นรูปธรรมว่าวรรณกรรมสินไชยังมีบทบาทต่อวิถีผู้คนในยุคปัจจุบัน ในเมื่อชุมชนสาวะถี ยังสามารถเรียนรู้และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนได้คนอื่นกลุ่มอื่นหรือชุมชนอื่น ก็ย่อมสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์และประสบความสำเร็จได้เช่นกัน

นอกจากนั้นวรรณกรรมสินไชมีฐานที่มั่นแห่งยุคสมัยอีกแห่งคือวัดไชยศรีในชุมชนสาวะถี อย่าลืมว่าวรรณกรรมสินไชโลดแล่นอยู่ในวิถีผู้คนและสังคมหรือแวดวงวรรณกรรมมาหลายร้อยปี ผ่านยุคเสื่อมยุคเจริญ ถูกเชิดชูบูชาหรือทอดทิ้งละเลยมาก็หลายครั้ง จนถึงปัจจุบันนี้ วรรณกรรมสินไชก็ได้รับการดูแลรักษา เห็นคุณค่าและเป็นที่ยอมรับ นำใช้อีกแห่งหนึ่งคือที่ลิมวัดไชยศรี ดังนั้นการจะดำรงอยู่อย่างมีคุณค่าของวรรณกรรม จะต้องมีที่อยู่ที่มั่นคงสามารถเป็นที่เรียนรู้เป็นแบบอย่างได้ จึงเปรียบเหมือนมีที่มั่น ที่มั่นคงในยุคสมัยปัจจุบัน

การนำไปใช้คือการต่อยอดวรรณกรรมสินไช จากข้อที่สองเรื่องความเป็นฐานที่มั่นของวรรณกรรมสินไช เมื่อวรรณกรรมมีที่มั่น หมายถึงการเป็นที่สามารถถ่ายทอดและเรียนรู้ สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน หรือองค์กรหน่วยงานได้นั้น ถือว่าเป็นการต่อยอดคุณค่าวรรณกรรมสินไช ให้เกิดการรับรู้และเป็นประโยชน์ในวงกว้างต่อไป

ดังนั้น การที่วัดไชยศรีและชุมชนสาวะถี ได้ฟื้นฟู ทำให้มั่นคงด้วยการเป็นแหล่งเรียนรู้และถ่ายทอดตลอดถึงการถูกนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนบุคคลหรือส่วนรวม เป็นกระบวนการที่คาดหวังไว้แต่แรก จึงเห็นว่ายิ่งวรรณกรรมสินไชถูกนำไปใช้ จนเห็นผลและเกิดประโยชน์กว้างขวางเท่าใด ยิ่งจะทำให้ **“วัดไชยศรีเป็นฐานที่มั่นของวรรณกรรมสินไชแห่งยุคสมัยที่มั่นคงเท่านั้น”**

ความมีเสน่ห์ของวรรณกรรม
สินไซนั้น เกิดจากสาระ
ความหมายของเนื้อหาใน
วรรณกรรม เป็นเหมือนสิ่ง
ที่สามารถปลุกเร้าให้อยากทำ
สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

ศ.อภิรักษ์ โปษยานนท์ อดีตปลัดกระทรวงวัฒนธรรม ตั้งทำร่ำร่วมกับคณะหมอลำสินไซ

การที่มีคนมาศึกษาเรื่องวรรณกรรมสินไซที่วัดไชยศรีแล้วเกิดการพบปะสังสรรค์ปรึกษาหารือ เพื่อประโยชน์ของบ้านเมืองนั้น ด้วยทำงานสร้างสรรค์พัฒนาชุมชนมาโดยตลอด และได้ใช้วรรณกรรมสินไซที่ลือชื่อวัดไชยศรี เป็นสิ่งที่หลอมรวมจิตใจผู้คนในชุมชน ให้หันมาปรึกษาหารือสร้างความเข้าใจ สร้างประโยชน์ สร้างสิ่งดีงามและความภูมิใจให้กับท้องถิ่น ก็พอจะเข้าใจต่อการเกิดกระบวนการของคนกลุ่มคน หมู่วัยต่าง ๆ ที่มาศึกษาและใช้วรรณกรรมสินไซนี้ เป็นสิ่งเชื่อมโยงความคิด ความรู้และเป้าหมายใน กิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อบ้านเมือง เพราะชุมชนสวาทะถิมีรูปแบบแนวทางที่คล้ายกันนี้มาก่อน ความมีเสน่ห์ของวรรณกรรมสินไซนั้น เกิดจากสาระความหมายของเนื้อหาในวรรณกรรม เป็นเหมือนสิ่งที่สามารถปลุกเร้าให้อยากทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ซึ่งมองได้ว่า วรรณกรรมสินไซได้พิสูจน์ให้เห็นถึงความเป็นวรรณกรรมที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาสร้างสรรค์ชุมชนสวาทะถิได้ในระดับหนึ่งซึ่งคนที่เข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนสามารถสัมผัสได้ ดังนั้นจึงเกิดแรงบันดาลใจที่จะคิดจะทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อบ้านเมืองที่กว้างขวางขึ้นในอนาคต รวมไปถึงวรรณกรรมสินไซ เป็นวรรณกรรมที่เหมาะสมกับยุคสมัย โดยเฉพาะในสภาพสังคมที่มีการแบ่งคิดแบ่งข้าง แทบจะจมนมูให้กับความขัดแย้ง แม้ไม่รุนแรงแสดงออกชัดเจน แต่ก็อยู่ในจิตใจของคนจำนวนมาก การที่วรรณกรรมสินไซซึ่งเป็นวรรณกรรมที่สอดแทรกเหตุผล และลดความขัดแย้งส่งเสริมการสร้างสรรค์อย่างชัดเจน ทำให้เมื่อได้ศึกษาทำความเข้าใจ เห็นถึงแนวทางที่สร้างสรรค์เกิดความคิดเชิงบวก จึงเกิดการหารือร่วมกันเชิงสร้างสรรค์เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมบ้านเมือง

โครงการสินไชโมเดล

“คือรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาชุมชน โดยใช้วรรณกรรมเรื่องสินไช เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนา”

มัคคุเทศก์ชุมชนพานักท่องเที่ยวชมสุปแต่่มลิมวัดไชยศรี

หากให้สรุปคำว่า “สินไชโมเดล” ควรเป็นรูปแบบไหน และจะสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาอย่างไร ? คงจะได้คำที่จำกัดความหมายได้ว่า “คือรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาชุมชน โดยใช้วรรณกรรมเรื่องสินไช เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนา” ที่จริงแล้วการพัฒนาชุมชนอาจจะมีหลากหลายรูปแบบและวิธีการ ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ เช่น ต้นทุนพื้นฐานที่เอื้อต่อการพัฒนาที่ชุมชนนั้นมีอยู่ วิถีชีวิตและความต้องการของชุมชนที่อาจจะมีเป้าหมายแตกต่างกัน สำหรับชุมชนสาวะถี มีเป้าหมายที่จะพัฒนาชุมชนด้วยมิติทางวัฒนธรรม สุปแต่่มวรรณกรรมสินไชที่ลิมวัดไชยศรี คือต้นทุนอย่างหนึ่งที่ชุมชนเห็นว่า จะนำมาเป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนาได้ เพราะเป็นต้นทุนที่เป็นสมบัติของชุมชนนี้อย่างชัดเจน คนในชุมชนก็ให้การยอมรับและมีอิทธิพลต่อชุมชนอยู่มากพอสมควร ถ้านำมาขับเคลื่อนอย่างจริงจัง คงจะเกิดประโยชน์ไม่น้อย ดังนั้นวรรณกรรมสินไชจึงถูกชุมชนเลือกที่จะนำมาเป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนา ซึ่งมีด้านหลัก ๆ อยู่ 3 ด้านคือ **ศิลปวัฒนธรรม** เหตุผลเพราะวรรณกรรมสินไชปรากฏเป็นสุปแต่่มอยู่แล้วและยังมีการใช้แสดงหมอลำสินไชอยู่ด้วย การจะใช้การขับเคลื่อนผ่านงานด้านศิลปะและวัฒนธรรม จึงมีความเป็นไปได้ นอกจากนั้นยังมี **จารีตประเพณี** ด้วยวรรณกรรมเรื่องสินไชนี้ มีบทบาทควบคู่มากับประเพณีบุญต่าง ๆ เช่น ฮีตสิบสองของชาวบ้าน เมื่อส่งเสริมด้านศิลปวัฒนธรรมแล้ว พื้นที่ตามประเพณี จึงจะเป็นพื้นที่สร้างสรรค์รองรับได้ เช่นในปัจจุบันในประเพณีสินไชบุญข้าวจีที่วัดไชยศรี รวมถึง**องค์ความรู้หรือภูมิปัญญาของชุมชน** องค์ความรู้ชุมชนสาวะถีมีอยู่หลายด้าน เช่น ด้านประเพณีฮีตสิบสอง การแสดงพื้นบ้าน หรือการประกอบอาชีพ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ จะต้องถูกขับเคลื่อนให้เกิดการนำมาสร้างสรรค์พัฒนาไปด้วย จึงจะเกิดพลังที่สมบูรณ์พอที่จะทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนา

ด้วยเหตุผลดังกล่าวชุมชนสาวะถี จึงได้สร้างกระบวนการพัฒนาชุมชนขึ้น โดยมีวรรณกรรมสินไชเป็นสิ่งที่ปลุกเร้า สร้างความภาคภูมิใจ เป็นฐานการพัฒนาที่สำคัญ จนประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง จึงพอจะสรุปคำว่าสินไชโมเดล ให้เห็นชัดเจนว่า ควรจะมีรูปแบบที่สำคัญอยู่ 3 ส่วน คือ **ต้องมีภูมิปัญญาองค์**

ความรู้ของชุมชน เป็นเครื่องมือสำคัญในการที่จะใช้พัฒนาสร้างสรรค์ เพราะสิ่งนี้คือต้นทุนในการพัฒนาที่ชุมชนสะสมมาอย่างยาวนาน ดังนั้นต้องค้นหาต้นทุนให้ได้เป็นอันดับแรก **ต้องมีนักพัฒนาสร้างสรรค์ชุมชน** คนทุกคนในชุมชนเป็นนักพัฒนาสร้างสรรค์ไม่ได้พร้อม ๆ กันทุกคน เพราะถ้าทุกคนเป็นนักพัฒนาสร้างสรรค์ได้พร้อม ๆ กันหมด ชุมชนก็คงไม่มีอะไรให้พัฒนา ดังนั้นสินไซโมเดลในส่วนของสอง เมื่อมีต้นทุนมีเครื่องมือที่จะใช้พัฒนาแล้วต้องมีบุคคลหรือกลุ่มคนที่จะนำไปสู่การพัฒนาอย่างเข้าใจและจริงจัง บุคคลหรือกลุ่มคนนักพัฒนาสร้างสรรค์นี้จะต้องเกิดมีในชุมชนเองเพราะนี่คือพื้นที่สำคัญจะทำให้เกิดความสำเร็จตามเป้าหมาย และ**ต้องมีพื้นที่ให้สามารถทำกิจกรรมพัฒนาสร้างสรรค์ได้** ถ้าจากข้อแรกมีเครื่องมือ ข้อสองมีนักพัฒนาสร้างสรรค์ที่ใช้เครื่องมือ แต่ไม่มีพื้นที่ให้ทำกิจกรรมหรือขับเคลื่อนการพัฒนา ทุกอย่างก็จะไม่สามารถเดินต่อไปได้ พื้นที่สร้างสรรค์ อาจจะเป็นที่สำหรับพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนปรึกษาหารือกันหรือเป็นกิจกรรมของชุมชนที่สามารถเข้าไปร่วมทำได้ สิ่งเหล่านี้จะต้องมีหรือทำให้มีในชุมชน

โมเดลการพัฒนาต้องมียอดประกอบ 3
อย่างคือ ต้องมีภูมิปัญญาองค์ความรู้
ของชุมชน ต้องมีนักพัฒนาสร้างสรรค์
ชุมชนและต้องมีพื้นที่ให้สามารถทำ
กิจกรรมพัฒนาสร้างสรรค์ได้

ทั้งสามส่วนนี้ ถือว่าเป็นข้อสรุปของรูปแบบสินไซโมเดล ที่คิดว่าน่าจะสามารถนำไปใช้ได้ทุกชุมชน ไม่เฉพาะที่ชุมชนสาวะถีเท่านั้นเพราะรูปแบบสินไซโมเดลเป็นเพียงโมเดลหรือรูปแบบที่ทุกชุมชนนำไปวิเคราะห์ปรับประยุกต์เพื่อเป็นแนวทางพัฒนาที่เหมาะสมในแต่ละชุมชนได้ โดยไม่เสียคุณค่า เอกลักษณ์ ภูมิปัญญาในชุมชนนั้นๆเลย และชุมชนเหล่านั้นยังสามารถสร้างโมเดลของตนเองต่อไปได้ด้วย.

“สินไช”สู่การตื่นรู้ของอุษาคเนย์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงวิทย์ พิมพะกรรณ์

ผู้ปลุกพลังสินไชสองฝั่งโขง จนกลายเป็นหมุดหมายให้หลายคนสนใจศึกษาทั้งวรรณกรรมภาคพื้นอุษาคเนย์และสุปแต่้มนบนผนังสิมวัดทั่วประเทศ

สาเหตุที่มาสนใจเรื่องวรรณกรรมสินไชนั้น เขาบอกว่า ก่อนอื่นต้องขอสารภาพก่อนว่าไม่เคยรู้จักเรื่องสินไชมาก่อนเลย จนอายุย่างเข้า 35 ปี ตอนที่มาใช้ชีวิตสอนหนังสืออยู่ที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น จึงได้มีโอกาสสัมผัสสัมผัส เมื่อแรกที่รู้จักเรื่องสินไชก็มาจากจิตรกรรมบนฝาผนังโบสถ์ของวัดไชยศรี ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “สุปแต่้ม” หลังจากที่ได้นำคณะนักศึกษาที่ลงเรียนในรายวิชาจิตรกรรมกับสิ่งแวดล้อมที่ตนเองสอนไปเรียนรู้เกี่ยวกับเทคนิคสุปแต่้มโบราณ โดยมีท่านอาจารย์ผ่อง แซ่กิ่งซึ่งเป็นอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญเทคนิคจิตรกรรมไทยโบราณมาเป็นผู้ถ่ายทอด

ในครั้งนั้นก็ได้กราบนิมนต์พระครูบุญชยากร เจ้าอาวาสวัดไชยศรี ขณะนั้นเป็นพระวสันต์ มหาปุญญโญ มาชมผลงานที่แล้วเสร็จและท่านก็ได้อธิบายข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับเรื่องราวของสุปแต่้มจึงได้ทราบว่าเรื่องราวที่ช่างนำมาเขียนเอาไว้บนผนังโบสถ์นั้นคือเรื่อง **สินไช** ไม่ใช่เรื่องพุทธประวัติ หรือชาดกอย่างที่เข้าใจ นับว่าเป็นความรู้ใหม่ระคนกับความแปลกใจว่าทำไมสุปแต่้มของวัดไชยศรีจึงนำวรรณกรรมพื้นบ้านเรื่องนี้มาเขียนเอาไว้ด้วยคิดว่าโบสถ์หรือที่ชาวอีสานเรียกว่า **สิม** นั้นคือพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของชาวพุทธ เป็นที่ใช้ในการประกอบพิธีสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น การบวช หรือ การลงอุโบสถศีล จิตรกรรมฝาผนังส่วนใหญ่จะเขียนเรื่องราวที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา เช่น พุทธประวัติ หรือชาดก **ไม่คิดว่าช่างเขียนจะนำ**

วรรณกรรมพื้นบ้านเรื่องนี้มาเขียนเอาไว้บนพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ทำให้เกิดคำถามตามมาว่าเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น

จากนั้นจึงได้พยายามค้นหาคำตอบด้วยตนเอง ด้วยการสอบถามชาวบ้านบ้าง ผู้รู้บ้าง สิ่งที่ทราบเพิ่มเติมคือ สินไซเป็นวรรณกรรมที่ชาวอีสานในอดีตรู้จักเป็นอย่างดี พระสงฆ์นิยมนำมาเทศน์ในบุญสำคัญ เช่น บุญเข้าพรรษา ชาวบ้านที่รู้หนังสือก็มักจะนำมาอ่านในงานศพ (งานเฮือนดี) แต่ที่นิยมมากในช่วงหลังคือในรูปแบบหมอลำ โดยเฉพาะหมอลำสินไซ หรือ หมอลำสินไซกกขาขาว และฉากที่อยู่ในความทรงจำของผู้คนส่วนใหญ่ คือ ฉากเดินดง ซึ่งเป็นตอนที่สินไซ สังข์ และสีโห ออกเดินทางผจญภัยเพื่อไปตามเอาอาคือนางสุมณฑาทกลับคืนมา

จึงทำให้เห็นว่าสินไซเป็นวรรณกรรมเรื่องสำคัญของชาวอีสาน ได้มีการสืบสาน ส่งต่อกันมาหลายชั่วอายุคน ในหลากหลายรูปแบบวิธีการ แม้ว่าปัจจุบันวรรณกรรมเรื่องสินไซจะไม่ได้ได้รับความนิยมเช่นในอดีตแต่ยังปรากฏร่องรอยหลักฐานอยู่ไม่น้อย โดยเฉพาะในกลุ่มคนรุ่นเก่า สินไซยังไม่คลายจากใจของพวกเขาเลย เพราะเมื่อถามถึงเรื่องสินไซ ผู้คนส่วนใหญ่ก็มักจะรู้ บางคนสามารถบอกเล่าเรื่องราวได้เป็นอย่างดี ซึ่งก็นับว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจไม่น้อย เพราะไม่เคยรับรู้มาก่อนเลยว่าวรรณกรรมพื้นบ้านเรื่องนี้จะได้รับความนิยมและแพร่หลายมากถึงเพียงนี้

จนเมื่อได้มีโอกาสศึกษาตัวบทวรรณกรรมในอีกหลายปีต่อมา จึงได้ทราบว่าสินไซมิได้เป็นเพียงวรรณกรรมพื้นบ้านประโลมโลกทั่วไปเท่านั้น แต่คือเรื่องราวเกี่ยวกับอดีตชาติของพระพุทธเจ้า ดังที่ปรากฏในตอนขึ้นต้นเรื่องของฉบับล้านช้างว่า เรื่องสินไซเป็นเรื่องราวที่มีในห้าสิบชาติ (ปัญญาสชาติก) ดังความว่า

บัดนี้ ข้าจักปูนแต่งตั้ง ไชชาติแปดธรรม ก่อนแล้ว

เป็นที่ยูแรงแถงถึง พรำเพ็งกายซ้อย

ควรที่อศจรรย์ล้ำ โลกากงโลก

มีในห้าสิบชาติแท้ เทียวใช้สงเวร..

เมื่อความแปลกใจ กลายเป็นความสงสัยใคร่รู้ จึงได้ตัดสินใจเขียนโครงการขอรับการสนับสนุนทุนวิจัยจากสำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม ในปี พ.ศ.๒๕๕๗ โดยได้หยิบยกประเด็นเกี่ยวกับ สุนทรียภาพ และความนิยมของประชาชนที่มีต่อศิลปกรรมสินไซมาศึกษา โดยแยกแยะศิลปกรรมสินไซออกเป็น ๕ สาขา ประกอบด้วย ฐูปแต้ม(จิตรกรรม) หมอลำ หนังประโมทัย ดนตรี และนาฏศิลป์ การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้จำกัดพื้นที่ของการศึกษาเอาไว้เฉพาะในเขตพื้นที่อีสานกลาง ๓ จังหวัด คือ ขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด เพราะข้อมูลจากการสำรวจเบื้องต้นพบว่า อีสานกลางมีความหนาแน่นของข้อมูลเกี่ยวกับสินไซมากที่สุด เมื่อเราเริ่มศึกษาก็พบว่าประเด็นที่เราตั้งเอาไว้เป็นเรื่องที่ไม่ง่ายเลย เพราะ

ศิลปกรรมสีน้ำมีขอบเขตเนื้อหาที่กว้างขวาง อีกทั้งแต่ละรูปแบบก็มีความเฉพาะซึ่งต้องใช้หน่วยของการวิเคราะห์ที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตามภายใต้กระบวนการวิจัยภาคสนามทำให้เราได้เข้าไปสัมผัสถึงร่องรอยของศิลปกรรมสีน้ำในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งที่เป็นตัวบุคคล สถานที่ วัตถุ ทำให้รับรู้ได้ถึงอาณาภาพของวรรณกรรมสีน้ำในพื้นที่อีสานอย่างน่าอัศจรรย์

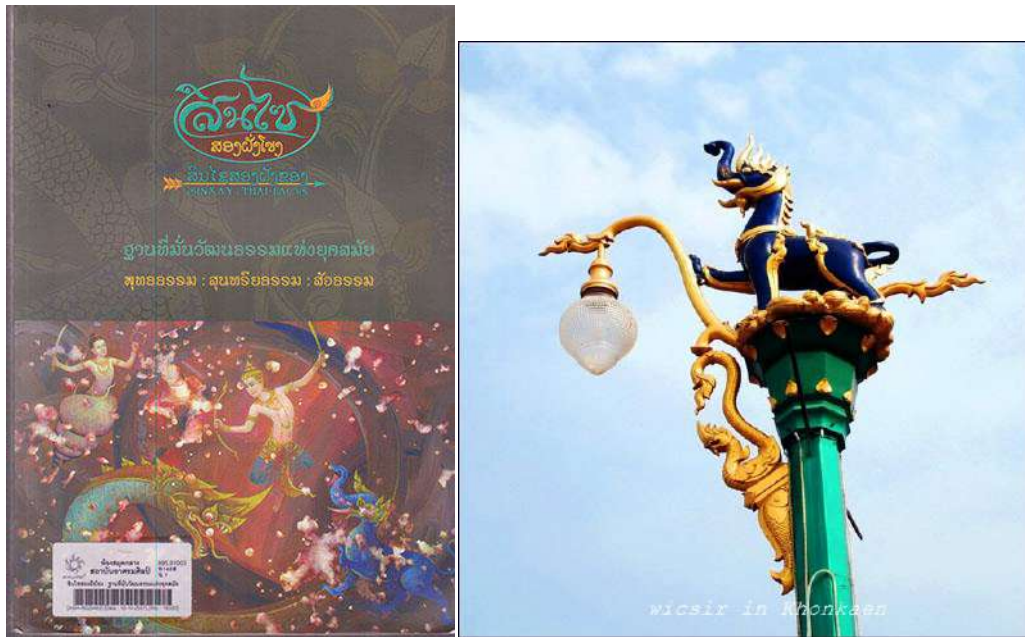
ผศ.ดร.ทรงวิทย์ พิมพะกรรณ์

ผลจากการศึกษาในครั้งนั้นทำให้ทราบถึงความนิยมของชาวบ้านในเขตพื้นที่อีสานกลางโดยเฉพาะหมอลำสีน้ำได้รับความนิยมมากที่สุด ส่วนในด้านสุนทรียภาพในศิลปกรรมสีน้ำในแต่ละสาขาที่แตกต่างกันไปตามลักษณะและธรรมชาติของศิลปกรรมในสาขานั้น ๆ แต่สิ่งที่เป็นลักษณะร่วมคือความงามที่แฝงไว้ด้วยความสนุกสนาน การผจญภัย และหลักธรรม

นับว่าโชคดีที่กระบวนการศึกษาในครั้งนั้น ได้ดำเนินไปในช่วงที่เทศบาลนครขอนแก่นกำลังค้นหาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง เมื่อผู้บริหารระดับสูงของเทศบาลนครขอนแก่นได้เข้ามารับรู้เกี่ยวกับสีน้ำผ่านกระบวนการวิจัย จึงได้มองเห็นโอกาสที่จะหยิบยกตัวละครสีน้ำขึ้นมาเป็นตัวแทนของเยาวชนรุ่นใหม่ในจังหวัดขอนแก่น จึงได้ช่วยจัดกระบวนการนำพาผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ ตลอดจนครู และนักเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ศึกษาตามรอยสีน้ำในภาคอีสาน และในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จนเกิดความรู้ความเข้าใจร่วมกัน

จากนั้นทางเทศบาลได้นำไปปรับประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเมือง ผ่านยุทธศาสตร์ สีน้ำกับการพัฒนาเมือง ปี พ.ศ.2550-2554 ทำให้เกิดเป็นปรากฏการณ์ครั้งสำคัญที่สีน้ำได้ฟื้นคืนชีพขึ้นมาอีกครั้งหนึ่งในดินแดนภาคอีสาน ในฐานะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเมืองซึ่งจากปรากฏการณ์ปลุกกระแสสีน้ำที่จังหวัดขอนแก่นในช่วงระยะเวลาดังกล่าว ได้ส่งผลให้เกิดเป็นหัวข้อในการศึกษาระดับปริญญาเอกคือ “สีน้ำ

ไซ : การประยุกต์ใช้ทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนสองฝั่งโขงในกระแสโลกาภิวัตน์” ซึ่ง การศึกษาในครั้งนี้ได้ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสินไหมมากยิ่งขึ้นทั้งในระดับกว้างและระดับลึก ใน ประเด็นความเป็นมา คุณค่า และการประยุกต์ใช้ในการพัฒนา

หนังสือสินไหมสองฝั่งโขงและภาพสีโหบนหัวเสาไฟฟ้าของเทศบาลนครขอนแก่น (ขอบคุณภาพจากอินเทอร์เน็ต)

จากการศึกษาพบว่าภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคชุมชนในพื้นที่นครหลวงเวียงจันทน์ สปป.ลาว และจังหวัดขอนแก่นประเทศไทย ได้มีกระบวนการนำวรรณกรรมสินไหมไปประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาชุมชน และพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น **ด้านการพัฒนามนุษย์** พบว่ามีการนำทุนวัฒนธรรมสินไหมมาประยุกต์ใช้ผ่านกระบวนการให้การศึกษา 3 แบบ ดังนี้ 1) การศึกษาในระบบ 2) การศึกษานอกระบบ และ 3) การศึกษาตามอัธยาศัย โดยประยุกต์ใช้ทุนบุคคล ทุนวัตถุ และทุนสถาบัน ผลลัพธ์ที่ได้จากการพัฒนา นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในด้านการพัฒนาพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา **ด้านการพัฒนาชุมชน** พบว่า ก่อให้เกิดผลของการพัฒนา ดังนี้ 1) ด้านเศรษฐกิจ ได้ก่อให้เกิดการกระตุ้นเศรษฐกิจ ด้านการท่องเที่ยว ด้านของที่ระลึก ด้านสื่ออัตลักษณ์ 2) ด้านสังคมวัฒนธรรม ก่อให้เกิดการฟื้นฟูรากฐานทางสังคม วัฒนธรรมในชุมชน สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างเครือข่ายกลุ่มองค์กรต่าง ๆ และส่งผลให้เกิด ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ในฐานะเป็นมรดกร่วมสองฝั่งโขง ไทย- ลาว 3) ด้านการเมือง วรรณกรรมสินไหมเป็นเครื่องมือสร้างอุดมการณ์รักชาติ , เป็นสื่อให้ความรู้ เรื่องการปกครอง และระบอบประชาธิปไตย, เป็นกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมภาคการเมือง และภาคประชาชน 4) ด้านสิ่งแวดล้อม นำไปสู่กิจกรรม

ที่ก่อให้เกิดการพัฒนาด้านภูมิทัศน์เมือง เช่น ประติมากรรมเสาไฟ ป้ายรถเมล์ ชื่ออาคาร และสถานที่ เพื่อสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น

จากการศึกษาวรรณกรรมเรื่องสินไซในแง่มุมต่าง ๆ ที่ผ่านมา นับจากเริ่มต้น (2547) จนถึงปัจจุบัน (2561) สามารถสรุปได้ 3 ประเด็น คือ **ด้านพุทธธรรม** ในเรื่องสินไซมีการแสดงออกในรูปของ ธรรมาธิษฐานคือการยกข้อธรรม หรือหลักพุทธธรรมขึ้นมากล่าวอ้างเพื่อให้ผู้อ่านได้ข้อคิด ประกอบกับ บุคลาธิษฐาน (Method of personification) อันเป็นการเชื่อมโยงเรื่องราวทางโลกเข้ากับแก่นทางธรรม ทำให้เรื่องสินไซจัดเข้าอยู่ในวรรณกรรมทางพุทธศาสนา แม้ว่าในความเป็นจริงเรื่องนี้จะไม่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ พระไตรปิฎกแต่ผู้แต่งก็ได้บรรจุสาระทางพุทธธรรมเอาไว้อย่างเต็มเปี่ยม เช่น หลักแห่งไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) มรรค 8, โพชฌงค์ 7, วิปัสสนาญาณ 9 ประการ (ด้านทั้ง 9), วิปัสสนาภูมิ 6 (6 ยานน้ำ) ฯลฯ

2) **ด้านสังคมนิยม** แสดงออกในเรื่องราวของสินไซที่ผู้ประพันธ์ได้สอดแทรกเอาไว้ตลอดทั้งเรื่องอันเกี่ยวข้องกับบริบททางสังคมวัฒนธรรมในยุคสมัยที่แต่ง เช่น ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง และสิ่งแวดล้อม สาระสำคัญที่ควรจะได้นำมากล่าวถึง เช่น เกี่ยวกับการปกครองแบบพฤษาธรรมาภิบาล (หลักการปกครองบ้านเมืองที่ดี), การสังคมสงเคราะห์ (หลักการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในสังคม), นิเวศสิ่งแวดล้อม (การรักษาสิ่งแวดล้อม) เป็นต้น

สรุปแต่้มนบถนังโบสถ์วัดไชยศรี (ขอบคุณภาพจากอินเทอร์เน็ต)

3) **ด้านสุนทรียธรรม** อันว่าด้วยความงามทั้งรูปแบบและเนื้อหาที่นับว่าเป็นวรรณกรรมที่มีความละเอียดละไมในด้านการนำเสนอเป็นที่สุด เรื่องนี้ **ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชอบ ดิสนวนโคก** (2552) นักวิชาการด้านวัฒนธรรมอีสาน บอกว่า เรื่องสินไซมีสุนทรียธรรมมากที่สุดถึง 9 รสได้แก่รสแห่งความห่วงรัก (ศฤงคารรส) รสแห่งความขบขัน (หาสยรส) รสแห่งความเมตตากุณนา (กุณนารส) รสแห่งความโกรธเคือง (รุทธรส) รสแห่งความกล้าหาญ (วีรรส) รสแห่งความกลัว (ภยานกรรส) รสแห่งความซึ้ง (พีภิตสรส) รสแห่งความพิศวงประหลาดใจ (อัฏฐตรรส) และรสแห่งความสงบสุข (ศานติริส) ในขณะที่ **ไอทอง คำอินชู กวีซีไรต์** (สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2555) ของลาว กล่าวว่า “เรื่องสินไซนอกจากจะมีความโดดเด่นทาง

เนื้อในแล้ว สิ่งที่ทำให้คนหลงเสน่ห์ยังอยู่ที่ลีลาวาทีศิลป์ที่สอดแทรกอยู่ในแต่ละแถวของตัวอักษร เมื่อหันมาดูด้านศิลปะในการประพันธ์ ก็จะได้เห็นในหลายจุดที่มีคุณค่า สามารถเป็นแม่แบบให้แก่ นักกวีรุ่นใหม่ได้เป็นอย่างดี เป็นแม่แบบของมรดกกวีที่ควรจะได้สืบทอด ต่อยอดให้กว้างขวาง”

ด้วยพลาณภาพของวรรณกรรมสันไช้ทั้งในทางโลกและทางธรรมดังกล่าว จึงเป็นวรรณกรรมที่ได้รับความนิยมอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันร่องรอยความนิยมยังปรากฏให้เห็นในหลากหลายรูปแบบทั้งที่ปรากฏในรูปบุคคล ในรูปวัตถุ และในรูปสถาบัน อันเป็นกระบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมที่ดำเนินมาอย่างต่อเนื่อง โดยพลาณภาพทั้งสามส่วน ได้เกิดการผสมผสานทำให้เกิดเป็นพลังในการขับเคลื่อนเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพ จึงเป็นแนวทางในการนำมาปรับประยุกต์ใช้ ในฐานะทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนา ซึ่งที่ผ่านมาได้เชื่อมโยงต้นทุนทางวัฒนธรรมในวรรณกรรมสันไช้สู่การพัฒนาในหลากหลายกิจกรรม ประกอบด้วย

1. กิจกรรมการวิจัย โดยทำการศึกษาศันไช้ในแง่มุมต่างๆ (การศึกษาศันไช้หรือภาพท้องถิ่นผ่านศิลปกรรมสันไช้ภายใต้ปรากฏการณ์ประชานิยม, สันไช้: การประยุกต์ใช้ทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนสองฝั่งโขงในกระแสโลกาภิวัตน์)
2. กิจกรรมการเรียนการสอน โดยบูรณาการรายวิชาที่รับผิดชอบกับวรรณกรรม และอุปแต้มสันไช้ (รายวิชาจิตรกรรมกับสิ่งแวดล้อม ประเด็น จิตรกรรมกับชุมชน)
3. กิจกรรมวัฒนธรรม โดยเชื่อมโยงงานวัฒนธรรม กับพื้นที่ที่ปรากฏร่องรอยสันไช้ และฮีตสิบสอง (สันไช้บุญข้าวฉวีถีวัฒนธรรมอีสาน)
4. กิจกรรมการสร้างสรรคศิลปกรรม (ผลงานศิลปะชุด เปิดผ้าผ้านักแสดง ณ จิม ทอมป์สันฟาร์ม, สันไช้เดินดง 2018 ในมหกรรมศิลปะนานาชาติ Bangkok art biennale 2018)
5. กิจกรรมด้านการพัฒนา (ยุทธศาสตร์ สันไช้กับการพัฒนาเมือง (2550-2554) โดยเทศบาลนครขอนแก่น, โครงการเมืองสามดีวิถีสุข “สันไช้โมเดล” โดย เครือข่ายสื่อศิลปวัฒนธรรมชุมชนอีสาน สนับสนุนโดย สสส.)

เทศบาลนครขอนแก่น ขอเชิญชม
ละครเวทีเฉลิมพระเกียรติ

สินไช

มหากาพย์เรื่องยิ่งใหญ่ของชนกลุ่มน้ำโขง
"การผจญภัยอันหาญหาญ รักแสนเศร้าต่างเผ่าพันธุ์"

8-9-10
กุมภาพันธ์ 2554
รอบ 13.00 และ 18.00 น.
วันละสองรอบ ณ
Khonkaen Hall ชั้น 5
Central Plaza
ขอนแก่น

อำนาจการสร้างโดย เทศบาลนครขอนแก่น บัตรราคา 500 800 1200 บาท (สำรองที่นั่งเพื่อชมฟรี)
จองบัตรได้ที่ เคาน์เตอร์ประชาสัมพันธ์ central plaza ขอนแก่น ตั้งแต่วันที่ 24 ม.ค. เป็นต้นไป
สอบถามรายละเอียด ฝ่ายประชาสัมพันธ์เทศบาล 043-221667 และสำนักการศึกษา 043-221202 ต่อ 1603

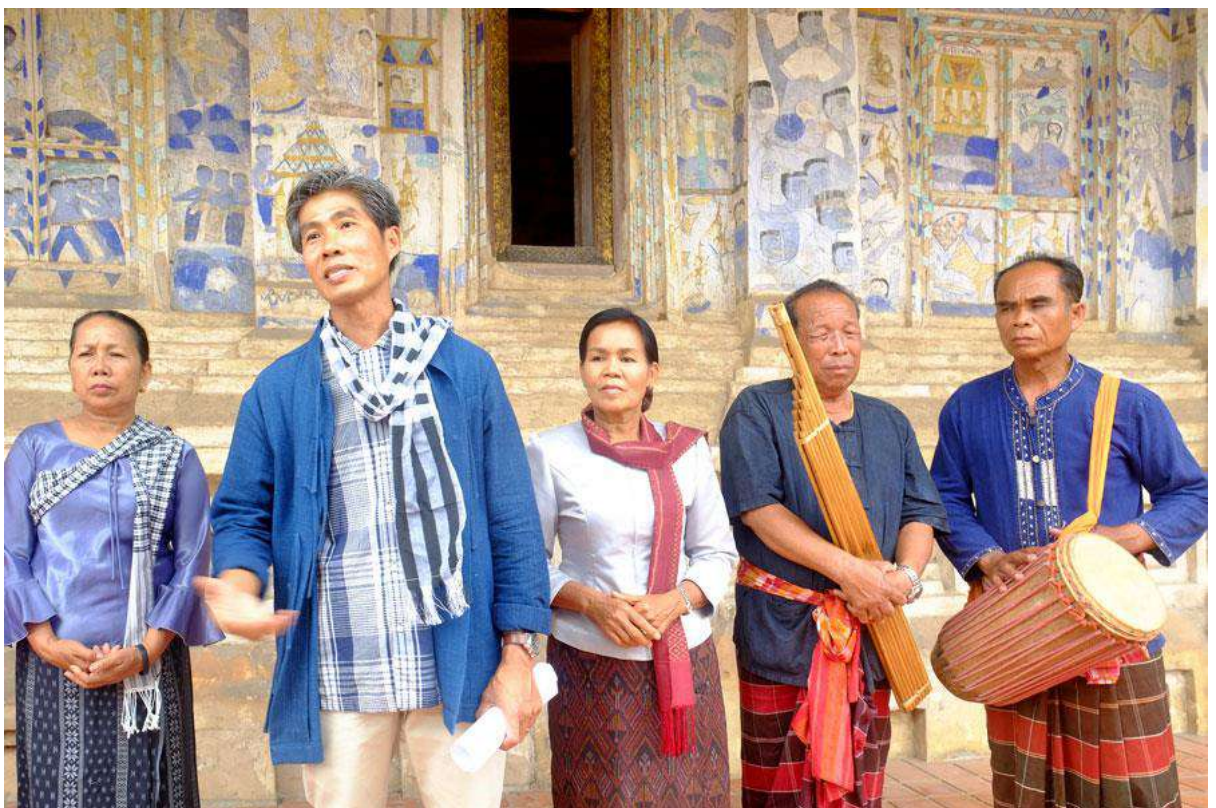
สนับสนุนโดย
central plaza
KHONKAEN
www.sinsaiclub.co.cc

ใบประชาสัมพันธ์ละครเวทีเรื่อง "สินไช" ดำเนินการโดยเทศบาลนครขอนแก่น

ส่วนงานที่เทศบาลนครขอนแก่นหน่วยการปกครองท้องถิ่น ได้ฟื้นฟูวรรณกรรมสินไชร่วมกับสถาบันการศึกษา (สำนักวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น) และชุมชน (วัดไชยศรี บ้านสาวะถี) ที่มีร่องรอยภูมิปัญญาสินไช (ฮูปแต้ม) นำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเมือง โดยกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาเมือง (ยุทธศาสตร์สินไชกับการพัฒนาเมือง) ภายใต้ทฤษฎีสามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการสร้างความรู้ (เรือลำน้อย) การเคลื่อนไหวทางสังคม (กระบวนการมีส่วนร่วม) และอำนาจทางการเมือง (ภาคการเมือง) จึงทำให้การฟื้นฟูวรรณกรรมสินไชเพื่อนำมาสู่การพัฒนาท้องถิ่นสามารถทำได้สะดวก จากนามธรรมให้กลายเป็นรูปธรรม จนได้รับการยอมรับ ภายในระยะเวลาเพียง 4 ปี ภายใต้ยุทธศาสตร์การนำสินไชสู่การพัฒนาเมืองก็เห็นผลทั้งการพัฒนาศูนย์ การพัฒนาคุณภาพชีวิต ทูทางสังคม และการพัฒนาเมือง โดยเฉพาะในด้านการพัฒนาเมือง ได้ก่อให้เกิดผลกระทบกับสังคมมากที่สุด นั่นคือโครงการปฏิรูปทัศนียภาพเมือง ที่ประยุกต์เอารูปตัวละครเอกทั้งสาม คือ สินไช สังข์ และสีโห มาสร้างเป็นนวัตกรรมประติมากรรมเสาไฟประดับบนถนนสายสำคัญ ได้กลายเป็นอัตลักษณ์ของเมืองขอนแก่นในทศวรรษใหม่ขึ้นมาทันที เป็นสิ่งที่ส่งผลในทางที่ดีด้านภาพลักษณ์ของเมืองซึ่งเป็นส่วนผสมของความทันสมัยที่มีกลิ่นไอภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามแนวทางของการนำทุนทางวัฒนธรรมมาใช้ในการพัฒนาประเทศ

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของเมืองขอนแก่นซึ่งเป็นนวัตกรรมอันเกิดจากวรรณกรรมท้องถิ่นได้ส่งอิทธิพลแพร่กระจายออกไปยังพื้นที่อื่น ๆ ผ่านสื่อสารมวลชน และสื่อออนไลน์ในระยะเวลาอันรวดเร็ว ทำให้

เกิดกระแสสินค้าขึ้นในเมืองขอนแก่น และในพื้นที่อื่น ๆ ส่งผลให้หน่วยงานภาครัฐและเอกชนได้มีการนำเอาไปขยายผลในทางเศรษฐกิจ อาทิ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้จัดงานส่งเสริมการท่องเที่ยวภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยชูเส้นทางฮูปแต้ม และวรรณกรรมเรื่องสินไซ เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่มีความสนใจเฉพาะกลุ่มได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้เรื่องราววัฒนธรรมอีสานอย่างใกล้ชิดผ่านฮูปแต้มอีสานและฮูปแต้มเรื่องสินไซ ซึ่งแนวคิดนี้เป็นการมุ่งเน้นในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อันเป็นกระแสของการท่องเที่ยวในทศวรรษนี้ อีกตัวอย่างคือการนำทุนวัฒนธรรมของสินไซมาผ่านกระบวนการทำให้กลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นโครงการของกระทรวงวัฒนธรรม ที่มอบหมายให้วัฒนธรรมจังหวัดต่าง ๆ ดำเนินการค้นหาสินค้าวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น ในส่วนของวัฒนธรรมจังหวัดขอนแก่นได้จัดการประกวดผลิตภัณฑ์อัตลักษณ์ขึ้น และหนึ่งในอัตลักษณ์ที่ถูกเลือกมาใช้เป็นแบบในการผลิต คือฮูปแต้มสินไซของวัดสวนวาริพัฒนาราม อำเภอบ้านไผ่ ซึ่งเมื่อได้ผ่านกระบวนการคัดเลือกแล้ว ภาคเอกชน และภาคชุมชนได้นำไปผลิต และจำหน่าย โดยสินค้าที่ผ่านโครงการนี้จะได้ตรารับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมไทย (Cultural Product of Thailand) ของกระทรวงวัฒนธรรม ซึ่งเป็นกระบวนการทำให้เกิดการยอมรับโดยผ่านการรับรองโดยสถาบัน แต่ทั้งนี้การที่จะประสบความสำเร็จในแง่รายได้จากการจำหน่ายสินค้านั้นคงต้องมีกลวิธีต่าง ๆ อีกมาก จากข้อมูลการศึกษาในแง่ของการสร้างผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมนั้น พบว่าในส่วนนี้ยังไม่มีความจริงจังมากนัก มีเพียงแนวทางความเป็นไปได้ว่าสามารถนำไปขยายผลในทางเศรษฐกิจได้เท่านั้น

พ่อครูหแม่ครูหมอลำสินไซ สวาระถิ

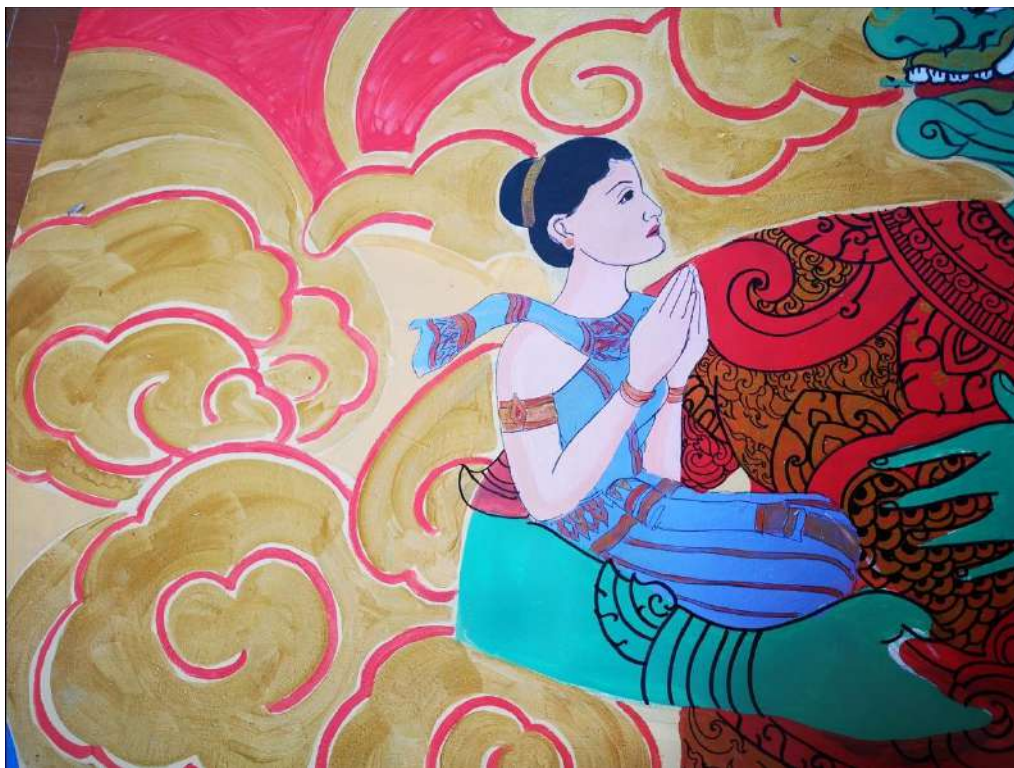
โดยเฉพาะในภาคชุมชนที่เป็นฐานของวรรณกรรมผู้มีส่วนร่วมในโครงการสินไชร่วมกับชุมชนอย่าง **ผ่อง แซ่กิ่ง** ก็มองว่าชุมชนควรจะมีสินค้าวัฒนธรรมเป็นของตนเอง โดยเฉพาะการนำฮูปแต้มสินไชมา คัดลอกเป็นของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดผู้ประกอบการทางสังคม (Social Enterprise) ที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และผลิตสินค้าของตนเองเพื่อการพึ่งพาตนเองในอนาคต นอกจากนั้นแล้วสิ่งที่เป็นสาระสำคัญในมิติของการประยุกต์ใช้ทุนวัฒนธรรมสินไชของพื้นที่ศึกษาจังหวัด ขอนแก่น คือการเชื่อมโยงและไหลเข้าหากันของของชุมชน 3 ส่วน คือ ชุมชนเมือง (นครขอนแก่น) ชุมชน ทางการศึกษา (มหาวิทยาลัยขอนแก่น) และชุมชนหมู่บ้าน (วัดไชยศรี บ้านสาวะถี) ในลักษณะประสานทุน (ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคมวัฒนธรรม และทุนทางปัญญา) ซึ่งชุมชนหมู่บ้านนี้เป็นฐานวัฒนธรรมที่สั่ง สมมรดกภูมิปัญญาเกี่ยวกับวรรณกรรมสินไชที่เป็นรูปธรรม ทั้งในรูปบุคคล (ปราชญ์ชาวบ้าน) ในรูปวัตถุ (ฮูป ปแต้ม) และในรูปสถาบัน (วัดไชยศรี) จึงเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพในการเป็นฐานวัฒนธรรมที่มีความพร้อมในการพัฒนา ด้วยการส่งเสริม สืบสาน ฟื้นฟู ปรับเทคโนโลยีสมัยใหม่ให้สอดคล้องกับความรู้ ท้องถิ่น สร้างคุณค่าทางวัฒนธรรม คือ ความเกี่ยวข้องกันของวัฒนธรรมภูมิปัญญาอันเกิดจากการรวมตัว กันทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ จึงจะก่อให้เกิดความยืดหยุ่นในการพัฒนาร่วมกันได้อย่าง ยั่งยืน

แต่เป็นที่น่าเสียดายว่ากระบวนการพัฒนาภายใต้หน่วยงานภาครัฐ ในกรณีการพัฒนาเมืองโดยใช้ ทุนวัฒนธรรมสินไช ของเทศบาลนครขอนแก่น ไม่ได้ได้รับการผลักดันอย่างต่อเนื่อง แม้ที่ผ่านมาจะมีความ โดดเด่นแต่ยังไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มคนส่วนใหญ่ ซึ่งก็คือภาคประชาชน จึงอาจจะเป็นไฟไหม้ฟาง หรือตำ น้ำพริกละลายแม่น้ำก็อาจเป็นได้ แต่ด้วยพลังของภาคการเมืองในระยะเวลาหนึ่งด้วยกลยุทธ์ทางการ ประชาสัมพันธ์ทำให้เกิดความตื่นตัวไม่น้อย โดยเฉพาะนักวิจัยและนักสร้างสรรค์จำนวนหนึ่งที่ได้รับแรง บันดาลใจนำมาขับเคลื่อนในรูปแบบต่าง ๆ ตามมา ดังที่กล่าวไปแล้ว จึงมองว่าสิ่งที่เทศบาลนครขอนแก่น ได้ดำเนินการเกี่ยวกับยุทธศาสตร์นี้ไม่สูญเปล่า ยังมีความเป็นรูปธรรมให้ปรากฏอยู่หลายอย่าง อีกทั้งยังมี ผลกระทบสู่บุคคล และภาคส่วนต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง

ปัจจุบันนี้ นับว่าเป็นเรื่องดีที่มีผู้ให้ความสนใจวรรณกรรมเรื่องสินไชมากขึ้น แม้ว่าสินไชเป็น วรรณกรรมโบราณอายุหลายร้อยปี ซึ่งน่าจะร่วงสมัยไปแล้ว ดังเช่นวรรณกรรมโบราณ หรือแม้แต่วัฒนธรรม หลายอย่างที่ตกยุคตกสมัยไปตามกาล **จึงสะท้อนให้เห็นว่าเรื่องสินไชไม่ได้เป็นวรรณกรรมร่วงสมัย แต่เป็นวรรณกรรมร่วมสมัยที่ยังคงคุณค่า สามารถเชื่อมโยงสอดคล้องกับสถานการณ์ต่าง ๆ** แม้ว่าจะ ยุคไหนสมัยใด วรรณกรรมเรื่องสินไชก็ยังได้มีการปรับประยุกต์ใช้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งแน่นอนว่าแนวโน้มใน การปรับประยุกต์ใช้มรดกภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาประเทศนั้นมาแรง ทั้งยุทธศาสตร์วัฒนธรรมสร้างสรรค์ หรือเศรษฐกิจสร้างสรรค์ก็ล้วนต้องพึ่งพาต้นทุนเดิม ซึ่งก็คือต้นทุนวัฒนธรรม และภูมิปัญญา ทำให้มรดก ทางวัฒนธรรมภูมิปัญญายังสามารถมีลมหายใจถึงบัดนี้ ผู้คนในยุคใหม่เริ่มหันมาให้ความสนใจ ทั้งในมิติ ของการอนุรักษ์และพัฒนามากยิ่งขึ้น ภายใต้กระแสดังกล่าวก็อาจจะมองแบบสรุปเป็น 2 ประเด็น คือ เป็น

ทั้งโอกาส และอาจเป็นปัญหาในขณะเดียวกัน เช่นในกรณีเกี่ยวกับด้านของการประยุกต์ใช้นั้น ถ้าผู้ใช้ไม่เข้าใจ เข้าถึง ก็จะเป็นปัญหาไม่ก่อให้เกิดการพัฒนาได้ จากของดีก็อาจเป็นของด้อยค่า จากของสูง ก็อาจจะกลายเป็นของต่ำได้เช่นเดียวกัน

โดยรวมแล้วสินไซถือเป็นรูปแบบหนึ่งของกระบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม ซึ่งการผลิตซ้ำมีความเกี่ยวข้องกับการสื่อสารทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อการรับรู้ความหมายทางวัฒนธรรมโดยเทคโนโลยีกลุ่มคน และสังคมมีความสัมพันธ์ต่อการสร้างและการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของท้องถิ่นและของชาติ ซึ่งการผลิตซ้ำสินไซที่ผ่านมาได้ดำเนินการโดยการสื่อสารผ่านตัวบุคคลหรือการใช้สื่อเทคโนโลยีด้วยวิธี 1) การบอกเล่า 2) การบันทึกลายลักษณ์อักษร 3) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ แน่นอนว่าพลังแห่งกระแสโลกาภิวัตน์ได้มีส่วนช่วยหนุนเสริมกระบวนการผลิตซ้ำวรรณกรรมสินไซให้ก้าวหน้า เห็นผลในเวลาอันรวดเร็วดังที่ปรากฏให้เห็นแล้วว่าการฟื้นฟูสินไซในยุคใหม่ได้อาศัยวิธีและกระบวนการที่หลากหลายเพื่อให้เกิดการกระจายตัวในอัตราเร่งเร็ว ดังนั้นกระแสโลกาภิวัตน์จึงมีส่วนทำให้การแพร่กระจายข้อมูลข่าวสารไปได้กว้างไกล และสามารถเข้าถึงกลุ่มคนกลุ่มต่าง ๆ ได้มาก แต่อย่างไรก็ตามผู้นำไปใช้ต้องมีทักษะในการใช้กระบวนการสื่อสารทางวัฒนธรรมนั้นเป็นอย่างดีอีกด้วย

ภาพนางสุมณฑา วาดโดย ศิลปินไทยลาว

อำนาจของวรรณกรรมนี้ได้ก่อให้เกิดผลกระทบตามมามากมาย ดังนี้ 1) เกิดกระบวนการสื่อสารวรรณกรรมสินไซเพื่อให้ประชาชนเกิดความรู้ความเข้าใจผ่านสื่อสาธารณะในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ สื่อวิทยุ ทีวีทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ ฯลฯ อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเมื่อประชาชนเกิดความรู้ความเข้าใจแล้วก็จะเกิดพลังขึ้นเอง

อาทิ การจัดละครเวทีสินไซทั้งสองฝั่งโขงที่ผ่านมาก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจไม่น้อยกับประชาชนในยุคปัจจุบัน 2) เกิดเครือข่ายทางวัฒนธรรมสินไซสองฝั่งโขงขึ้นในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ เพื่อนำไปสู่การสร้างกิจกรรมในเชิงคุณค่า เช่น คุณค่าทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง และ สิ่งแวดล้อม ที่สามารถก่อให้เกิดมูลค่าและคุณค่าไปพร้อมกันได้ 3) เกิดการส่งเสริมให้เกิดองค์กรชุมชน และสร้างกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนโดยใช้วรรณกรรมสินไซ เพื่อสร้างความเข้มแข็งและเป็นภูมิคุ้มกันให้เกิดเป็นพลังในชุมชน เช่น โครงการสินไซโมเดลที่บ้านสาวะถี 4) เกิดการเชื่อมโยงวัฒนธรรมกับการศึกษา โดยเรียนรู้จากคุณค่าที่มีในวรรณกรรมสินไซและแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับสินไซ จากการสำรวจสภาพทุนวัฒนธรรมสินไซที่มีอย่างหลากหลาย เพราะวรรณกรรมสินไซยังเป็นสิ่งที่มีอยู่ในสังคม ดังนั้นต้องเอากการศึกษาเชื่อมโยงกับทุนวัฒนธรรมสินไซที่ปรากฏอยู่ โดยไม่ต้องพึ่งจากตำรา เพราะการเรียนรู้วรรณกรรมสินไซในวิถีชนที่มีอยู่จริง จะทำให้เกิดความรักและเข้าใจชุมชนได้ยิ่งกว่าเฉพาะการเรียนรู้ในห้องเรียน 5) ภาครัฐได้กำหนดเอาสินไซเข้าไปเป็นนโยบายด้านวัฒนธรรมและการพัฒนาประเทศและท้องถิ่น กรณีดังกล่าวสะท้อนได้อย่างชัดเจนว่าฝ่ายการเมืองสามารถพัฒนาทุนวัฒนธรรมไปสู่ทุนทางสัญลักษณ์ได้เห็นผล อันเป็นกลยุทธ์ในทางการเมืองชั้นสูงตามแนวคิดของบูดีเยอร์ (1990) ที่มองว่าอำนาจเชิงสัญลักษณ์เป็นอำนาจในการครอบงำผ่านการสร้างความชอบธรรม (legitimacy) หรือที่มาร์กเรียกว่าอุดมการณ์ (ideology)

6) ภาคสื่อสารมวลชนได้เข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนให้ชุมชนได้เกิดความรู้ และเข้าใจในเรื่องราวและความสำคัญของสินไซเป็นลำดับ แต่ถ้าการสื่อสารเรื่องราวของสินไซนั้น เกิดจากความรู้ความเข้าใจของสื่อมวลชนยิ่งขึ้น ซึ่งเมื่อสื่อมวลชนมีความรู้ ความเข้าใจในสินไซเป็นอย่างดีแล้วน่าจะทำให้การสื่อสารเรื่องราวของสินไซมีคุณภาพและศักยภาพยิ่งขึ้น 7) ที่ผ่านมามีภาคเอกชนเข้ามานำเอาคุณค่าในสินไซไปปรับประยุกต์สร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ โดยการผลิตเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม และบริการทางวัฒนธรรมในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกทางวัฒนธรรม เป็นต้น 8) ประเด็นคุณค่าด้านคุณธรรม และจริยธรรมที่มีอยู่ในเรื่องสินไซ ซึ่งเกี่ยวกับความดีงามได้มีการนำมาสู่การปฏิบัติการ ดังที่ศูนย์พัฒนาการศึกษาสำหรับเด็กประจำนครหลวงเวียงจันทน์ สปป.ลาว ได้ดำเนินการเห็นผลมาแล้ว

ภาพหอยสังข์ ตัวละครเอกของเรื่องสินไซ วาดโดยศิลปินลาว-ไทย

โดยทั้ง 8 ประการนั้นนับว่าเป็นอำนาจของวรรณกรรมที่มีต่อผลต่อการพัฒนาวัฒนธรรมและเป็นแนวทางของการนำวรรณกรรมสินไซในฐานะทุนทางวัฒนธรรมมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนทั้งในด้านการพัฒนามนุษย์และการพัฒนาชุมชนอย่างเห็นผล

ส่วนสินไซโมเดลนั้น **สินไซโมเดล** คือ โมเดลของการพัฒนา โดยใช้สินไซมาเป็นต้นแบบ หรือเป็น **ตัวกลาง** ในการเชื่อมโยง บุคคล เหตุการณ์ สถานที่ โดยการผสมผสาน คุณค่าในอดีตกับคุณค่าร่วมสมัย **สู่การแบ่งปัน** (ความดี ความงาม ความจริง) **เพื่อสันติสุขร่วมกันของมวลมนุษยชาติ**

ปัจจุบันกระบวนการต่าง ๆ ในโครงการสินไซโมเดล ที่ดำเนินมาเห็นผลเป็นที่น่าพอใจ บ่งชี้ได้จากผลกระทบที่เกิดขึ้นเป็นไปในทางที่ดี แต่ยังเห็นว่าองค์ความรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมสินไซ รวมถึงสิ่งที่เกิดจากกระบวนการประยุกต์ใช้ที่ผ่านมา ยังไม่ได้มีพื้นที่เผยแพร่อย่างถาวร เพราะยังไม่มีหน่วยงานใดดำเนินการอย่างจริงจัง รวมถึงกิจกรรมที่จะขยายผลต่อไป ที่ผ่านมาเป็นเพียงนโยบายและโครงการที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาอันสั้น อย่างน้อยควรจะดำเนินต่อไปถึงปีที่ 5 เพื่อดูแลแนวโน้มในอนาคต

ดังนั้นในการพัฒนาให้สินไซโมเดลสามารถสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มในสังคมปัจจุบันได้อย่างเต็มศักยภาพ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคชุมชนต้องได้ร่วมมือกันผลักดันกิจกรรมต่าง ๆ อย่างจริงจังร่วมกัน นับแต่ด้านนโยบาย การจัดทำแผนการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ทั้งการอนุรักษ์ และพัฒนาไปพร้อมกัน โดยให้มุ่งไปที่การพัฒนามนุษย์เป็นพื้นฐาน ซึ่งเรื่องสินไซสามารถปลูกฝังค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมได้เป็นอย่างดี ซึ่งเมื่อมนุษย์ได้รับการพัฒนาแล้วการพัฒนาด้านอื่น ๆ ก็ย่อมจะตามมาทั้ง เศรษฐกิจ สังคม

การเมือง และสิ่งแวดล้อม ซึ่งแน่นอนว่าคุณภาพและศักยภาพจะเป็นเป้าหมายที่ไม่เพียงเป็นอุดมคติเท่านั้นเพราะด้วยพลาณภาพของสินค้าที่อุดมทั้งพุทธธรรม จริยธรรม และสุนทรียธรรมดังที่กล่าวไปแล้วนั้น จะสามารถนำพาความตั้งใจไปถึงเป้าหมายได้ ซึ่งสินค้าโมเดลควรได้มีบทบาทในการเข้าไปผลักดันนโยบายของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน หรือภาคประชาสังคม ดังนี้

1) ภาครัฐหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาควรสนับสนุนให้มีการนำวรรณกรรมเรื่องสินค้าและเรื่องอื่น ๆ ในแต่ละท้องถิ่นมาศึกษาวิจัยและพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นให้มากขึ้น เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจให้เยาวชนและประชาชนเห็นคุณค่าในมรดกภูมิปัญญาของตนเอง

2) สนับสนุนให้มีการนำทุนวัฒนธรรมของวรรณกรรมสินค้าและวรรณกรรมพื้นบ้านไปปรับประยุกต์ใช้ในการพัฒนาในมิติต่าง ๆ เพื่อสร้างให้เกิดมูลค่า และคุณค่าต่อสังคม และประเทศชาติ

3) ส่งเสริมให้เกิดการลงทุนนำมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในวรรณกรรมสินค้า หรือนิทานตำนานท้องถิ่นเรื่องต่าง ๆ มาพัฒนาให้เกิดมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ ภายใต้ต้นนโยบายแปลงทุนวัฒนธรรมสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์

4) ส่งเสริมให้มีการจัดสร้างพิพิธภัณฑ์หรือพื้นที่แหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับสินค้า ประกอบไปด้วยพื้นที่จัดแสดงเรื่องราวความเป็นมา พัฒนาการ และการประยุกต์ใช้สินค้า มีการแสดงเกี่ยวกับสินค้าในรูปแบบต่าง ๆ มีห้องค้นคว้าเกี่ยวกับวรรณกรรมท้องถิ่นเรื่องอื่น ๆ มีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกเกี่ยวกับสินค้า ซึ่งแนวทางดังกล่าวต้องได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากทุกฝ่ายทั้งฝ่ายรัฐ ฝ่ายเอกชน และฝ่ายชุมชนโดยจัดให้มีการศึกษาเรียนรู้แก่ประชาชนอย่างกว้างขวางและส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ในสถาบันการศึกษาในทุกระดับอีกด้วย.

“สินไช” สู่การพัฒนาการศึกษา

นักเรียนที่เป็นทีมหมอลำสินไช
น้อยมีสมาธิดีขึ้น มีความสุขในการ
เรียนรู้มากขึ้น และพ่อแม่เด็กนักเรียน
ได้มาร่วมแสดงหมอลำน้อยสินไช
ทำให้เขาได้เรียนรู้ข้อคิด คุณธรรม
จากวรรณกรรมสินไชอย่างละเอียด
มากขึ้น ทั้งเรื่องความกล้าหาญ
ความเสียสละ ความกตัญญู

วรศิลป์ นิลเขต

ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านสาวะถี (สาวัดติราษฎร์รังสฤษฏ์) โรงเรียนบ้านสาวะถี (สาวัดติราษฎร์รังสฤษฏ์) ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เป็นโรงเรียนที่เลือกกิจกรรมละครหุ่นกระต๊อบข้าวที่นำเสนอโดยใช้เนื้อหาเรื่องสินไชมาใช้กับเด็กนักเรียน และสามารถต่อยอดเป็นสื่อศิลปวัฒนธรรมที่ได้รับการยอมรับ ชื่นชม พร้อมกับถูกเชิญให้ไปแสดงในสถานที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ

“เราเลือกการแสดงหมอลำหุ่นกระต๊อบข้าว โดยใช้เนื้อหาเรื่องสินไช มาเป็นกิจกรรมเพิ่มเวลารู้ สำหรับนักเรียนตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ และเป็นอีกหนึ่งทางเลือกสำหรับนักเรียนที่สนใจในศิลปวัฒนธรรมอีสาน วัฒนธรรมชุมชน รวมถึงเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมนักเรียนให้เป็นคนกล้าแสดงออก ในทางที่เหมาะสมเพื่อฝึกนักเรียนให้รู้จักการวางแผนการทำงานและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข นอกจากนั้นยังเป็นกิจกรรมที่ใช้เวลาให้เกิดประโยชน์อย่างสร้างสรรค์ สร้างอาชีพ สร้างรายได้ระหว่างเรียนให้กับเด็ก ๆ ได้ เพราะเวลาไปแสดงจะมีค่าตอบแทนได้นำเอาค่าตอบแทนนั้นมาจัดสรรให้เด็ก ๆ ทำให้เขาตั้งใจซ้อม ตั้งใจแสดง และตั้งใจเรียนมากขึ้นด้วย”

การต่อยอดสื่อศิลปวัฒนธรรมหมอลำหุ่นสินไชโมเดลเป็นหนึ่งในกระบวนการเรียนรู้ ทำให้เกิดการพัฒนาศึกษาของเด็กนักเรียนโรงเรียนบ้านสาวะถี ซึ่งมีหลักคิดในการจัดการศึกษาคือ “เรียนให้มีความสุข สนุกให้มีความรู้ : Learning happily, be funny with Knowledge”

ผลสัมฤทธิ์ที่เห็นได้ชัด หลังจากนำเอาการแสดงหมอลำหุ่นกระต๊อบเข้ามาใช้ในกระบวนการเรียนการสอนของโรงเรียนพบว่า นักเรียนทีมหมอลำสินไชน้อยมีผลการเรียนที่ดีในระดับปกติของแต่ละคน การเป็นนักแสดงหมอลำไม่กระทบกับการเรียนเพราะการฝึกซ้อมใช้เวลาในช่วงกิจกรรมเพิ่มเวลารู้และนักเรียนที่เป็นทีมหมอลำสินไชน้อยมีสมาธิดีขึ้น มีความสุขในการเรียนรู้มากขึ้น และพอเด็กนักเรียนได้มาร่วมแสดงหมอลำน้อยสินไชทำให้เขาได้เรียนรู้ข้อคิด คุณธรรม จากวรรณกรรมสินไชอย่างละเอียดมากขึ้น ทั้งเรื่องความกล้าหาญ ความเสียสละ ความกตัญญู และความพอเพียง ได้ซึมซับสู่ นักเรียนทุกคน และเป็นการบูรณาการการเรียนรู้จากสูปแต่มีสินไชจากวัดไชยศรี ซึ่งตั้งอยู่ในชุมชน ทั้งด้านศิลปะ ดนตรี และการแสดง เมื่อจัดการทุกอย่างอย่างสมดุลทำให้เกิดองค์ความรู้ที่หลากหลาย นักเรียนรักและภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง

การต่อยอดสื่อศิลปวัฒนธรรมหมอลำหุ่นสินไชโมเดลเป็นหนึ่งในกระบวนการเรียนรู้ ทำให้เกิดการพัฒนาศึกษาของเด็กนักเรียนโรงเรียนบ้านสาวะถี ซึ่งมีหลักคิดในการจัดการศึกษาคือ “เรียนให้มีความสุข สนุกให้มีความรู้ : Learning happily, be funny with Knowledge” เมื่อเด็ก ๆ มีความสุขในการเรียน องค์ความรู้ต่าง ๆ ย่อมเกิดแก่ผู้เรียนโดยตรง นักเรียนเกิดทักษะการเรียนรู้ มีนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียน เป็นสังคมการเรียนรู้ที่มีความสุข หรือที่เรียกว่า “ศิลปะสร้างสุข”

ทุกวันนี้ชุมชนสาวะถีกับวรรณกรรมสินไชซึมซับสู่ชาวสาวะถีอย่างแนบแน่น การพัฒนาการศึกษาโดยนำเอาคุณธรรมจากเรื่องสินไชให้นักเรียนและชุมชนสาวะถีได้เรียนรู้ การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเป็นการสร้างคนรุ่นต่อรุ่น สินไชจะอยู่กับชาวสาวะถีอย่างยั่งยืน นอกจากนี้การต่อยอดผลิตภัณฑ์

ชุมชนโดยใช้สินไซเป็นตัวขับเคลื่อนเป็นการสร้างรายได้ในชุมชน จะเห็นได้ว่าสินไซไม่ได้เป็นแค่สุบแต้มที่
อยู่ผนังพระอุโบสถวัดไชยศรีเท่านั้น แต่สินไซจะเป็นชีวิตและลมหายใจของชุมชนตลอดไป

**“เรียนให้มีความสุข สนุกให้มีความรู้ :
Learning happily, be funny with Knowledge”** เมื่อเด็ก
ๆ มีความสุขในการเรียน องค์ความรู้ต่าง ๆ ย่อมเกิด
แก่ผู้เรียนโดยตรง นักเรียนเกิดทักษะการเรียนรู้ มี
นิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียน เป็นสังคมการเรียนรู้ที่มีความสุข
หรือที่เรียกว่า “ศิลป์สร้างสุข”

รวมถึงโรงเรียนบ้านสาวะถีฯ จะต่อยอดและสานต่อเรื่องวรรณกรรมสินไซต่อไป เมื่อ
โรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน จึงต้องร่วมกับชุมชนในการพัฒนารอบด้าน ทั้งด้านการศึกษา ศิลปะ
ประเพณี วัฒนธรรม ชุมชนสาวะถีเป็นชุมชนเก่าแก่ เข้มแข็ง การจัดการศึกษาของโรงเรียนก็ต้องพัฒนา
ควบคู่กับความเจริญเติบโตของชุมชน หมอลำสินไซน้อยร้อยปี มัคคุเทศก์สินไซน้อย เป็นกิจกรรมที่โรงเรียน
ใช้พัฒนานักเรียนรุ่นต่อรุ่น การจัดการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงเป็นการสร้างความสุขในการเรียนรู้
เป็นการพัฒนาทักษะผู้เรียนทั้งการพูด การอ่าน การเขียนและการคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดเชิงบวกโดย
นำเอาสิ่งดีที่มีในชุมชนมาขยายผลสู่สาธารณะเป็นสิ่งที่โรงเรียนต้องจัดการเป็นระบบ เพื่อให้เกิดความ
เข้มแข็งเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืนต่อไป.

“สินไซ”สู่มหอลำสินไซน้อยร้อยปี ลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้

เด็ก ๆ มีสมาธิในการเรียนมากขึ้น
เห็นได้จาก ผลการทดสอบ
ระดับชาติ (O-net) ของโรงเรียน
บ้านสาวะถีฯ เป็นที่ 1 ของตำบลสาวะ
ถี 2 ปีซ้อน และ มีคะแนนสูงกว่า
ค่าเฉลี่ยระดับประเทศ 3 วิชา คือ
ภาษาไทย คณิตศาสตร์
วิทยาศาสตร์ นอกจากนี้ เด็ก
นักเรียน ได้เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม
ของชุมชน ศิลปะที่เด็ก ๆ ได้เรียนรู้
คือฮูปแต้มสมิวัตไชยศรี

นางนุช ศิริภูมิ

ครูโรงเรียนบ้านสาวะถี (สาวะถีราษฎร์รังสฤษดิ์) ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ครูผู้ว่าการแสดงหุ่นกระต๊อบข้าวมาพัฒนาเป็น “มหอลำสินไซน้อยร้อยปี” เข้าสู่กระบวนการเรียนการสอน จนทำให้พฤติกรรมของเด็กนักเรียนเปลี่ยนไป เพราะมีเด็กนักเรียนอยากเข้าร่วมคณะหมอลำเป็นจำนวนมาก เนื่องจากเมื่ออยู่คณะหมอลำแล้วได้ไปแสดงหลายที่ เหมือนได้ไปเที่ยว ได้เงินรางวัลและได้เป็นที่รู้จัก เมื่อเด็กอยากเข้าร่วมทีมเยอะ ทำให้ครูสามารถคัดเลือกเด็กได้และบอกเด็กที่อยากเข้าร่วมทีมว่า “หากเธออยากเป็นหมอลำสินไซเธอจะต้องเป็นเด็กดี ตั้งใจเรียน”

บรรยากาศการเรียนการสอน หลังจากเอาโครงการลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ มาเป็นการหัดเล่นเชิดหุ่น หัดลำ เรื่องสินไซ ผ่านการแสดงหมอลำหุ่นกระต๊อบข้าวของเด็ก ๆ เป็นเรื่องที่สนุกมาก โดยเริ่มต้นตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2559 ตัวครูได้ย้ายมาดำรงตำแหน่งที่โรงเรียนบ้านสาวะถีที่นี่มีกิจกรรมเพิ่มเวลารู้หลากหลายกิจกรรม ตามความความถนัด ความสนใจของนักเรียน ตัวครูได้นำเอาหมอลำหุ่นสินไซ ที่เคยเข้าร่วมอบรมในโครงการสินไซโมเดล ครั้งที่ 1 โดยเครือข่ายสื่อศิลปวัฒนธรรมชุมชนอีสาน ที่วัดไชยศรี เมื่อปี 2558 มาเป็นกิจกรรมทางเลือกให้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ที่สนใจมาสมัครเรียนรู้ ในกิจกรรมนี้ มีการลำ การร้อง การพ็อน การเป่าแคน การตีกลอง ตีฉิ่ง การเชิดหุ่น ที่กล่าว

มาทั้งหมดเป็นการเล่นและเล่นตามความถนัดความสนใจของเขา ดั้งนั้นเด็ก ๆ จึงชอบมาก เพราะทั้งสนุก
อีกทั้งได้เรียนรู้ในสิ่งที่ตนถนัดและสนใจได้แสดงออกตามความสามารถของตนเองเขาจึงเรียนรู้ด้วยความ
ความสุข

ส่วนผลที่เกิดขึ้นกับตัวเด็กนักเรียนหลังจากเขาได้ร่วมกิจกรรม และร่วมแสดงผ่านไปแล้ว
2 รุ่น เห็นพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงในตัวเด็กเป็นอย่างมาก เพราะเด็ก ๆ มีสมาธิในการเรียนมาก
ขึ้น เห็นได้จากผลการทดสอบระดับชาติ (O-net) ของโรงเรียนบ้านสาวะถี เป็นที่ 1 ของตำบลสาวะถี 2 ปี
ซ้อน และมีคะแนนสูงกว่าค่าเฉลี่ยระดับประเทศ 3 วิชา คือภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ นอกจากนี้
นั้นเด็กนักเรียน ได้เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน ศิลปะที่เด็ก ๆ ได้เรียนรู้คือฮูปแต้มสิมวัดไชยศรีที่ได้วาด
ภาพเล่าเรื่องราวของสินไช ตัวละครเอกในวรรณกรรมสินไช ของดีบ้านเรา ส่วนวัฒนธรรมที่เขาเรียนรู้คือ
การรำที่เป็นมรดกตกทอดมาเนิ่นนาน เพราะบ้านสาวะถีเป็นหมู่บ้านหมอลำ เมื่อเด็ก ๆ ได้เรียนรู้ศิลป
วัฒนธรรมแล้วเกิดความภูมิใจในบ้านเกิด รักและหวงแหนและพร้อมที่จะถ่ายทอดให้ผู้คนได้รับรู้ของดีบ้าน
ตนเอง และอนุรักษ์ให้สิ่งดีนี้ให้คงอยู่ตลอดไป

จากวันแรกจนถึงวันนี้ 3 ปี สำหรับการ
นำเอาวรรณกรรมสินไชและสื่อ
ศิลปวัฒนธรรมเข้าสู่โรงเรียน ทำให้
เห็นชัดเจนว่าวรรณกรรมเรื่องนี้สำคัญ
มาก เพราะเป็นแบบอย่างในการ
ดำเนินชีวิตของคน ด้วยคุณลักษณะที่
มีในตัวสินไช ทำให้เยาวชนอยากเป็น
เหมือนสินไช เพราะถ้ายึดแบบอย่าง
สินไชแล้ว จะทำการสิ่งใด ๆ ก็
สำเร็จ

การร้องการลำของเด็กนักเรียนนั้น ครูได้สอดแทรกเรื่องของหลักธรรม ข้อคิดจากวรรณ
กรรมเรื่องสินไชเข้าไปด้วยเพราะแก่นของเรื่องสินไชนั้น ตัวเอกของเรื่องคือ สินไชมีคุณธรรมใน
ตัวเองหลายข้อ ไม่ว่าจะเป็น ความกตัญญู จากเหตุการณ์ที่สินไชไปตามอาคือนางสุมณฑาที่ถูกยักษ์
กุมภัณฑ์ลักพาตัวไป เพราะพ่อคือพระยาสุรราชได้สั่งให้ไปตามอากลับมา ทั้งที่พ่อไม่ได้เลี้ยงสินไชและที่

น้องคือ หอยสังข์และสีโหลเลย แต่เพราะความกตัญญูถึงแม้จะยากลำบากเสี่ยงอันตรายต่าง ๆ นานาแต่สินไชก็ไปตามอากาศกลับมาให้บิดาตนเองจนสำเร็จ

ส่วนคุณธรรมข้อที่ 2 คือความกล้าหาญ เมื่อสินไชออกตามหาอาแล้ว สินไชต้องผ่านด่านต่าง ๆ ทั้ง 9 ด่าน และแต่ละด่านก็ต้องเจอและใช้ความกล้าหาญในการสู้รบกว่าจะผ่านไป แต่สินไชก็ไม่กลัวซึ่งสุดท้ายด้วยความกล้าหาญของสินไชก็สามารถพาอากาศกลับมาหาบิดาที่เมืองเบ็ญจานได้สำเร็จ

คุณธรรมข้อที่ 3 คือความเสียสละ สินไชเสียสละความสุขของตนเองเพื่อออกตามหาอา จนพาอากาศกลับมาเบ็ญจานได้ทั้งที่ความเป็นจริงสินไชไม่ต้องไปก็ได้เพราะต้องดูแลแม่และป้าแต่เขาก็ไปยอมเสียสละ

ความสุขของตนเองเอาไว้ **คุณธรรมข้อที่ 4 คือความขยัน ความอดทน** สินไชตามหาอาด้วยความขยัน มานะบากบั่น มีความอดทนต่อความทุกข์ยาก ลำบากมากมาย รอนแรมในป่าเป็นเวลาเนิ่นนาน กว่าจะสามารถตามอากาศกลับมาให้บิดาจนสำเร็จ

คุณธรรมทั้ง 4 ข้อนี้ ครูได้ชี้แนะนักเรียนได้เห็น ได้เข้าใจ และนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันของตนเอง ทำให้เด็กโรงเรียนบ้านสาวะถี มีความกตัญญูต่อพ่อแม่ กล้าแสดงออก เสียสละแบ่งปันและมีความอดทน ไม่ทะเลาะวิวาท เกิดความสามัคคีมีน้ำใจ รักใคร่ปรองดอง แม้จะวัดไม่ได้เพราะเขายังเด็ก แต่อย่างน้อยสิ่งที่เขาแสดงออกก็เห็นชัดเจน แววตาแห่งความมุ่งมั่นของเขา ทำให้ครูเห็นว่าเขาขี้น้ำใจ และเข้าใจ เพื่อจะเรียนรู้

จากวันแรกจนถึงวันนี้ 3 ปี สำหรับการนำเอาวรรณกรรมสินไชและสื่อศิลปวัฒนธรรมเข้าสู่โรงเรียน ทำให้เห็นชัดเจนว่าวรรณกรรมเรื่องนี้สำคัญมาก เพราะเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตของคน ด้วยคุณลักษณะที่มีในตัวสินไช ทำให้เยาวชนอยากเป็นเหมือนสินไช เพราะถ้ายึดแบบอย่างสินไชแล้ว จะทำการสิ่งใด ๆ ก็ประสบความสำเร็จ รวมถึงวรรณกรรมเรื่องสินไชที่อยู่ในรูปเล่มสมุดไทยศรี เปรียบเสมือนเป็นสมบัติของคนบ้านสาวะถี เด็กจะเกิดความศรัทธา ความหวงแหน อยากอนุรักษ์ ให้อยู่คู่บ้านตลอดไป เพราะตอนนี้เขาเห็นคุณค่าของมันแล้ว ด้วยการเรียนรู้ผ่านสื่อศิลปวัฒนธรรมที่ได้รับมาจากโครงการสินไชโมเดล ที่มีมาตั้งแต่ปี 2558

“บอกได้ว่าครูมีความสุขมาก เพราะแม่จะเป็นคนบ้านสาวะถี แต่ไม่เคยรู้เรื่องรูปเล่มสมุดไทยศรี ไม่เคยเรียนรู้เรื่องสินไช แต่พอมานำมาร่วมโครงการสินไชโมเดล ทำให้ได้ศึกษา เรียนรู้ เรียนไปพร้อมเด็กนักเรียน ซึมซับไปพร้อม ๆ เด็ก ยิ่งได้เรียนรู้ ยิ่งเห็นคุณค่า ได้ซึมซับ ความดี งามความ ความจริง เราเพิ่งเห็นมรดกทางภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษได้ทิ้งเอาไว้ให้ เราเพิ่งเห็นว่าทำไมรูปเล่มสมุดไทยศรี จึงได้เขียนเฉพาะเรื่องสินไช เพราะวรรณกรรมเรื่องสินไชมันยิ่งใหญ่มาก ยิ่งใหญ่และควรค่าที่คนรุ่นหลังจะศึกษาเรียนรู้หากครูไม่สนใจไม่ใส่ใจศึกษาและไม่ส่งต่อไปยังเด็กเยาวชน โอกาสที่เขาจะรับรู้และสนใจมีน้อยมาก เพราะฉะนั้นเราคิดว่าเรามาถูกทางแล้วที่ร่วมโครงการนี้และเชื่อมโยงเอาสื่อศิลปวัฒนธรรมของชุมชนส่งต่อไปถึงลูกหลานของเรา”

“สินไช”สู่การทำละคร”สินไชรู้ใจตน”

บรรยากาศของการเรียนการสอนใน
คณะศิลปกรรม มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม โดยเฉพาะที่ภาควิชา
ศิลปะการแสดง จะมีลักษณะเด่นใน
เรื่องของนาฏศิลป์อีสานและ
ศิลปวัฒนธรรมอีสาน สิ่งที่เราได้สัมผัส
และรับเอาบรรยากาศรอบ ๆ มาไว้ใน
ตัวเรามันทำให้วันหนึ่งเกิดความรู้สึก
และตั้งคำถามกับตนเองว่า

“เราทำละครที่มีความเป็นอีสานได้
หรือไม่?”

พชณ อัครพรหมณ์

อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาศิลปะการแสดง (วิชาเอกการละคร)

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ผู้นำเอาเรื่องราวของสินไช เข้าสู่หลักสูตรการ
เรียนการสอนวิชาการละครของมหาวิทยาลัยขอนแก่น และทำให้เขาได้นำเอาละครหุ่นสินไชไป
แสดงและไปแลกเปลี่ยนในหลายเวที และเป็นอีกคนหนึ่งที่ซาบซึ้งในแก่นคำสอนจากวรรณกรรม
เรื่องนี้

สาเหตุที่อยากทำละครเรื่องสินไช และนำเอาเรื่องราวของวรรณกรรมสินไชเข้าสู่
มหาวิทยาลัยเพราะว่าเคยเป็นนักศึกษาเป็นผู้เรียนทางด้านศิลปะการละคร(ตะวันตก) เมื่อครั้งเรียนระดับ
ปริญญาตรี ได้ศึกษาที่หลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาศิลปะการแสดง วิชาเอกและวิชาโทการ
แสดงละครเวทีและภาพยนตร์ (ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็นวิชาเอกศิลปการละคร) คณะศิลปกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม การเรียนในขณะนั้น เข้าใจว่าเป็นการศึกษาศาสตร์ศิลปะละครแบบฝรั่ง เพราะ

ใช้บทละครหรือวรรณกรรมสากลเป็นหลัก เช่น บทละครเรื่อง อิดิปุสจอมราชันย์(Oedipus the king) ของ โซโฟคลีส(Sophocles) ตั้งแต่สมัยกรีก บทละครของวิลเลียม เชกสเปียร์(William Shakespeare) หรือบทละครของนักการละครสมัยใหม่(modern drama/theatre) อีกหลายท่าน เช่น อาเธอร์มิลเลอร์(Arthur Miller) เทนเนสซี วิลเลียมส์(Tennessee Williams) ได้ฝึกทักษะการแสดง(acting) การกำกับการแสดง(directing) และฝึกฝนการผลิตผลงานละครกับภาพยนตร์อย่างเป็นทางการเป็นระบบด้วยเทคนิคและวิธีการแบบฝรั่งแทบทั้งสิ้น มันก็ค่อนข้างมีความตื่นตัวที่ได้ทำงาน “ละคร” ซึ่งเป็นสิ่งที่ตัวเองสนใจและทำมาตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษา ในช่วงเวลาเรียนก็มุ่งมั่นฝึกฝนทักษะต่าง ๆ ที่จะเป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพทางด้านละครและภาพยนตร์ในอนาคต

แต่ว่าบรรยากาศของการเรียนการสอนในคณะศิลปกรรม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม โดยเฉพาะที่ภาควิชาศิลปะการแสดง จะมีลักษณะเด่นในเรื่องของนาฏศิลป์อีสานและศิลปวัฒนธรรมอีสาน สิ่งที่เราได้สัมผัสและรับเอาบรรยากาศรอบ ๆ มาไว้ในตัวเรามันทำให้วันหนึ่งเกิดความรู้สึกและตั้งคำถามกับตนเองว่า “เราทำละครที่มีความเป็นอีสานได้หรือไม่?” น่าจะเป็นข้อสงสัยที่มาจาก “ตัวตน” ของตนเอง ซึ่งเป็นคนอีสานแต่เรียนศาสตร์ฝรั่งในพื้นที่อีสาน ตอนเรียนมันมีความสุขสนุกสนานในการเรียน มีความตื่นตัวที่ได้ทำงานละคร แต่มันยังไม่ “อิมเมจ” ได้มากเท่าที่ควร มันเหมือนปรุงอาหารอย่างสุดฝีมือแต่ขาดรสชาติอะไรบางอย่างไป หรือทำอาหารที่ยากและแตกต่างจากสิ่งที่กินมาตั้งแต่เด็ก มันก็ทำได้ประมาณหนึ่ง พอให้หน้าชวนรับประทาน แต่มันขาดความกลมกล่อมหรือเรียกว่า “ความนัว” ซึ่งก็พยายามที่จะถามสิ่งนี้กับตนเองในฐานะผู้เรียนศิลปะให้ได้ว่า “เราขาดจิตวิญญาณแห่งตัวตนในการสร้างสรรค์ผลงานละครใช่หรือไม่?” ถ้าเช่นนั้นแล้วจะทำอย่างไร? ในเมื่อคำถามนี้เกิดขึ้นเมื่อช่วงชั้นปีสุดท้ายของการเรียนในหลักสูตรปริญญาตรี

จากนั้นเริ่มค้นหาตนเองอีกครั้งโดยค้นคว้าข้อมูลและซึมซับบรรยากาศอีสานต่าง ๆ เช่น อ่านวรรณกรรมอีสาน ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมอีสาน การไปอยู่ในชุมชนดงบัง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม เพื่อศึกษาอุปเต้ม การดูงานนาฏศิลป์ของนักศึกษาวิชาเอกนาฏศิลป์มากขึ้น ดูงานสอบหมอลำของรุ่นน้อง การเข้าฟังประชุมวิชาการด้านศิลปวัฒนธรรมอีสานจากคณาจารย์และผู้เชี่ยวชาญด้านอีสานศึกษา กระทั่งเกิดแรงบันดาลใจที่จะอยากทำละครหรือการแสดงที่มาจากอีสานเป็นงานศิลปะการแสดงนิพนธ์หรืองานศิลปะ แต่โชคไม่เข้าข้างนักที่อาจารย์ไม่เห็นด้วยในช่วงเวลานั้น อาจเป็นเพราะปัจจัยหลายอย่างรวมถึงเรื่อง “ความเข้าใจอีสาน” และ“การข้ามพ้นสิ่งเดิมสู่การริเริ่มทำสิ่งใหม่” ทำให้ผลงานศิลปะต้องกลับไปพึ่งพาบทละครฝรั่ง ซึ่งเลือกบทละครที่เกี่ยวกับสิทธิเด็กและเยาวชน

เรื่องหนึ่งคือ มุกนี่อก(Mugnog) บทละครของ เรนเนอร์ ฮาซเฟลด์ ([Rainer Hachfeld](#)) นักการละครชาวเยอรมัน และอีกเรื่องดัดแปลงจากเรื่องสั้น “กระดาศขากับคววมัก” ของ วินทร์ เลียววาริณ มาเป็นผลงานละครเวทีสะท้อนสังคม ซึ่งเลือกทำสองเรื่องนี้เพราะประเด็นในเรื่องเชื่อมถึงคนและสังคมในช่วงเวลานั้น โดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน รวมถึงอำนาจของสื่อ ซึ่งสามารถเล่าและสื่อสารข้อคิดกับผู้ชมในขณะนั้นได้ แม้เรื่องราวจะถูกปรับให้เป็นไทยอยู่ไม่น้อย แต่รูปแบบการนำเสนอละครทั้งสองเรื่องยังอยู่ในแนวทางละครตะวันตก

หลังสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ยังคงทำละครต่อไปในพื้นที่ชุมชนและเยาวชนอีสาน การทำโครงการต่าง ๆ ที่ใช้ละครเป็นสื่อและเครื่องมือเพื่อการพัฒนาเยาวชน กระทั่งได้ศึกษาต่อระดับมหาบัณฑิต ในหลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิตสาขาศิลปะการละคร คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นอกจากจะศึกษาศาสตร์ละครและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการละครตะวันตกอย่างลึกซึ้งแล้ว ยังเปิดโอกาสให้ได้ศึกษา ทดลองปฏิบัติงานละคร ในแบบฉบับที่ตนเองสนใจ ทำให้มีโอกาสได้ตอบคำถามในใจตนเกี่ยวกับ “การนำเรื่องอีสานมาทำเป็นละครได้หรือไม่?” โดยงานวิจัยชิ้นสุดท้ายก่อนสำเร็จการศึกษาหรืองานสารนิพนธ์ ได้นำวรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัยมาใช้เป็นแกนในการออกแบบกิจกรรมละครในกระบวนการละครฐานชุมชน (community-based theatre) ได้กลับไปศึกษาชุมชนและเรื่องสินไชอีกครั้ง โดยเลือกพื้นที่บ้านดงบัง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม การได้ทำงานศิลปะละครในร่มของละครประยุกต์ (applied drama/theatre) ทำให้ได้กลับไปศึกษาศิลปวัฒนธรรมอีสานอย่างจริงจัง ได้รู้จักพ่อครูแม่ครู เยาวชน พื้นที่ ศิลปะ และเรื่องสินไชอย่างละเอียดมากขึ้น และผู้ที่เปิดโอกาสให้ได้ลงมือทำงานอย่างจริงจังคือ รองศาสตราจารย์พรรัตน์ ดำรุง (ตำแหน่งในขณะนั้น ปัจจุบันดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์)

เหตุที่เรื่องเลือกสินไชในการทำงานวิจัยปริญญาโท เพราะเคยอ่านและศึกษาเมื่อครั้งเรียนปริญญาตรีแล้วเกิดความรู้สึกชอบและประทับใจ เรื่องนี้มีความน่าสนใจหลายประการ ทั้งในแง่ของการสร้างตัวละครที่มีทั้งมนุษย์ อมนุษย์ มีเทพเทวดา การเล่าเรื่องด้วยการออกเดินทาง การเจออุปสรรคมากมาย และการข้ามผ่านเรื่องที่ “ยากลำบาก” ทั้งกายและใจ สอนให้รู้จักอดทน และต่อสู้กับปัญหา ต้องปะทะ ต้องใช้ปัญญาและสติอย่างมาก ไม่เช่นนั้นจะ “หลงทางชีวิต” แค่นี้ก็สนใจได้มาก ยิ่งเรื่อง “ความอดทนและต่อสู้ อายายอมแพ้อะไรง่าย ๆ” ก็ชวนให้นึกถึงคนรอบข้างตนเอง เช่น พ่อแม่ ญาติพี่น้อง คนที่รู้จักส่วนใหญ่เป็นนักต่อสู้ โดยเฉพาะพ่อท่านเป็นคนที่มีความอดทนสูง เป็นลักษณะของคนอีสานดั้งเดิมที่ต่อสู้กับ

ความยากจน ความทุกข์ันดาร ความอยุติธรรมทั้งหลาย ซึ่งปัจจุบันยังมีให้เห็นในคนอีสานน้อยลงทุกที ตัวละครสามพี่น้องคือ สิ้นไซ่ สังข์ทอง และสีโห เป็นภาพแทนของคนอีสานในประเด็นนี้ได้อย่างชัดเจน

นอกจากนั้นในเรื่องยังมีเหตุการณ์อัศจรรย์อีกมากที่แสดงถึงอิทธิปาฏิหาริย์ของตัวละครต่าง ๆ ๗ หลายช่วง เช่นการจำแลงแปลงกายของนางยักษ์อัศมุขี พลังมหาศาลของยักษ์กุมภภัณฑ์ หรือแสนยานุภาพของพระขรรค์และธนูของสิ้นไซ่ การข้ามฝั่งข้ามแผ่นดินจากเมืองยักษ์ไปเมืองมนุษย์ จากเมืองมนุษย์ไปเมืองยักษ์ หรือดำดิ่งลงไปยังเมืองบาดาลก็มีให้แปลกประหลาดใจและชวนติดตามเช่นกัน การแฝงคติธรรมสอนใจตลอดทั้งเรื่อง มีตัวละครเปรียบเทียบเปรียบเทียบเปรยให้รู้จักเรื่อง “รัก โลภ โกรธ หลง” ซึ่งเป็นพื้นฐานอารมณ์ของมนุษย์ คนเรียนละครหรือนักวรรณกรรมก็จะสัมผัสและเข้าถึงได้ง่าย รวมถึงการใช้ภาษาในการเขียนบรรยายรายละเอียดของตัวละคร สถานที่ บรรยากาศ อารมณ์ความรู้สึกภายในของตัวละคร ทำให้ผู้อ่านได้ใช้จินตนาการ (fantasy) ได้อย่างเต็มที่ หากใครเคยอ่าน รามายณะ ฉบับราเมศ เมฆนอบ แปลโดย วรวดี วงศ์สง่า ก็คงมีความคล้ายคลึงกัน แต่เรื่องสิ้นไซ่ที่ได้อ่านนั้นส่วนใหญ่เป็นโคลงกลอนภาษาอีสานโบราณที่ถูกเขียนใหม่ด้วยตัวอักษรไทยปัจจุบัน แต่ความหมายและลักษณะคำยังเป็นแบบเดิม ทำให้อ่านอย่างเข้าใจจนแทบจนได้ค่อนข้างยาก แต่โดยรวมแล้วเมื่ออ่านเรื่องสิ้นไซ่ก็ยังสามารถเข้าใจและซึมซับความคิดและความรู้สึกที่ปรากฏในเรื่องได้ อ่านก็รอบ ฟังก็ครั้ง ก็ไม่เคยรู้สึกเบื่อด้วยเรื่องที่มีความยาวหลายตอนและมีรายละเอียดที่น่าติดตาม น่าค้นหา ชวนตั้งคำถามมากมาย จึงชื่นชอบและอยู่กับเรื่องสิ้นไซ่มาแล้ว 8-9 ปี

จากความชอบ ความสนใจส่วนตัว จึงเกิดความคิดว่า หากเขวชนรุ่นหลังหรือคนอื่นที่ไม่เคยรู้จักเรื่องสิ้นไซ่มาก่อน มีโอกาสได้ยิน ได้ฟัง ได้ดูการแสดง เขาจะรู้สึกอย่างไรบ้าง จะเข้าใจคำสอนในเรื่องนี้หรือไม่ หรือทำอย่างไรที่จะสามารถถ่ายทอดความงดงามของเรื่องนี้ให้เป็นรูปธรรมผ่านผลงานศิลปะการแสดงหรือผลงานละครได้ เรื่องสิ้นไซ่ไม่กระจุกตัวอยู่เพียงแค่กลุ่มเฉพาะทางด้านวรรณกรรมหรือศิลปะอีสานแต่สามารถเผยแพร่ให้เข้าถึงคนและพื้นที่หลากหลายด้วยศิลปะการแสดง เจกเช่นศาสนจักรในยุคสมัยกลางของยุโรป (medieval period) ที่ใช้ละครเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ไปยังแคว้นต่าง ๆ ทั่วทวีปยุโรปจนสำเร็จ ดังนั้นจึงได้ทดลองสร้างสรรค์ละครและการแสดงในรูปแบบต่าง ๆ โดยใช้เรื่องสิ้นไซ่ ถัดจากการทำงานปริญญาโทเรื่อยมา เช่น ละครพิสิคัลเรื่อง Sinsai into the forest แสดงในงาน Khon Kaen Dance Festival 2016 ละครสื่อผสมเรื่องสิ้นไซ่ แสดงในงานบุญข้าวจ้ วัดไชยศรี เมื่อปี 2559 จนถึงปัจจุบันที่ทำการแสดงหุ่นร่วมสมัยเรื่อง “สิ้นไซ่รู้ใจตน”

สนใจศึกษาเรื่องสินไซด้วยตนเองตั้งแต่เมื่อครั้งเรียนปริญญาตรี ฉบับที่หยิบมาอ่านเป็นครั้งแรกคือ ฉบับที่ปริวรรตโดย **มัน จงเรียน** เป็นสินไซสำหรับนักเรียนนักศึกษา แต่ในการทำงานวิจัยปริญญาโท ได้ศึกษางานวรรณกรรมลายลักษณ์เรื่องสินไซเพิ่มเติมอีกหลายฉบับ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การศึกษาผ่าน ฐูปแต้มที่สิมวัดโพธาราม อำเภอนาคูน จังหวัดมหาสารคาม และวัดไชยศรี บ้านสาวะถี จังหวัดขอนแก่น ได้ดูหนังประโมทัยเรื่องสินไซทั้งจากเยาวชนคณะเพชรอีสานและพ่อครูโป่งเป้งกับแม่ครูไสว ลดาวัลย์ (แม่ตี๋) จากอำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด ได้ฟังเรื่องสินไซจากพ่อครูบุญดี พลคำมาก (บ้านแก่น้อย ตำบลดงบัง อำเภอนาคูน จังหวัดมหาสารคาม) รวมถึงได้สัมภาษณ์และรู้จัก **ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทรงวิทย์ พิมพกรรณ** ผู้เชี่ยวชาญเรื่องสินไซ ยิ่งทำให้มีความสนใจเรื่องสินไซมากขึ้น ได้สังเคราะห์- วิเคราะห์ เชื่อมโยงให้เห็นความแตกต่างของเรื่องสินไซในรูปแบบมุขปาฐะและลายลักษณ์ แล้วจึงนำมาใช้ในกระบวนการสร้างสรรค์การแสดงในแบบฉบับของตน ที่มีกลวิธีการทำงานแบบละครประยุกต์ รวมถึงการใช้ แนวทางศิลปะการละครตะวันตกที่อาศัยการตีความและเชื่อมโยงเข้ากับนักแสดงหรือกลุ่มผู้มีส่วนร่วมใน กระบวนการทำงานละคร แล้วสร้างสรรค์ใหม่(re-create)

ผลงานการแสดงละครหุ่นเรื่อง “สินไซรู้ใจตน” เป็นผลผลิตที่มาจากการทำงานวิจัยเรื่อง “สินไซเด็ก เทวดา-มหาวิทยาลัยขอนแก่น: ผีกั๊กชะชีวิตและความเข้าใจตนผ่านกระบวนการสร้างสรรค์การแสดงหุ่น ร่วมสมัย” ได้รับทุนสนับสนุนจากเมธีวิจัยอาวุโส สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เป็น โครงการวิจัย 2 ปี (2559-2561) อยู่ภายใต้ร่มใหญ่คือ “วิจัยการแสดง: ในสาขาศิลปะการแสดงไทยร่วม สมัย” วัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้คือ การนำนักศึกษาการละคร มหาวิทยาลัยขอนแก่น ซึ่งเป็นกลุ่ม ตัวแทนของวัยรุ่นยุคสมัยใหม่ในพื้นที่เมือง ไปศึกษาเรียนรู้การใช้ชีวิตเพื่อสร้างทักษะและรู้จักตนเองผ่าน การสร้างสรรค์หุ่นและการแสดง โดยมี**ครูเชียง ปรีชาการุณ** เป็นศิลปินหลัก และโรงละครหมอลำหุ่นเพื่อ ชุมชนโฮมทองศรีอุบลัมภ์ของคณะหมอลำหุ่นเด็กเทวดา เป็นสถานที่บ่มเพาะและฝึกฝนทักษะชีวิตให้แก่ นักศึกษากลุ่มนี้

กระบวนการศึกษาเรื่องสินไซจึงเกิดจากการที่ผมในฐานะนักวิจัย-นักปฏิบัติ(practitioner-researcher) ได้ปรึกษากับครูเชียงในฐานะศิลปินหลัก ซึ่งสนใจเรื่องสินไซเช่นเดียวกัน ได้ออกแบบ หลักสูตรในการพัฒนาและส่งเสริมการเรียนรู้ของกลุ่มผู้มีส่วนร่วม (นักศึกษาและเยาวชนเด็กเทวดาใน กระบวนการวิจัย) โดยนำกลุ่มผู้มีส่วนร่วมไปศึกษาเรื่องสินไซจากการเล่าเรื่องของพ่อครูทองจันทร์ ปลาย สนวน กับเรียนรู้เรื่องหมอลำ-การแต่งกลอนลำ การไปชมฐูปแต้มเรื่องสินไซที่วัดโพธาราม บ้านดงบัง และ ศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ เพื่อนำมาวิเคราะห์และตีความเพื่อสร้างบทการแสดงเรื่อง “สินไซเด็กเทวดา” ที่

ถูกใช้เป็นชื่อแรกของการแสดงหุ่นชุดนี้ โดยเป็นการทำงานร่วมกัน(collaborative work) ระหว่าง นักศึกษาระดับ ม.ขอนแก่น กับเยาวชนในคณะหมอลำหุ่นเด็กเทวดา ดังนั้นบทบาทการแสดงจึงไม่ได้ เป็นไปตามแบบแผนของเรื่องสินไซต้นทาง แต่เป็นบทละครต้นฉบับที่สร้างขึ้นใหม่จากการเรียนรู้เรื่องเดิม (re-learn) โดยอาศัยหลักการวิเคราะห์หีบท(textual analysis) การตีความ(interpretation) การเชื่อมโยง เข้ากับประเด็นสังคม เช่น เรื่องวัยรุ่น ปัญหาการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ รวมถึงปัญหาวัยรุ่นใน ลักษณะอื่นๆ แล้วนำมาจัดวางโครงสร้างเรื่องใหม่เพื่อขับเน้นประเด็นและแก่นความคิดไปยังผู้ชม มีตัว ละครหลัก(protagonist) ตัวละครปะทะ(antagonist) มีความขัดแย้ง(conflict) ซึ่งเป็นลักษณะของการเล่า เรื่องในวิถีของละครตะวันตก และลดทอนบางส่วนเพื่อใช้สำหรับการแสดงหุ่นโดยเฉพาะ โดยมีพ่อครูของ จันทร ปลายสวน เป็นผู้ประพันธ์กลอนลำในบทใหม่

กระบวนการศึกษาเรื่องสินไซจึงเกิดจากการที่ได้ศึกษาเรียนรู้ในฐานะนักวิจัย-นักปฏิบัติ (practitioner-researcher) ได้ปรึกษากับครูเชิงในฐานะศิลปินหลัก ซึ่งสนใจเรื่องสินไซเช่นเดียวกัน ได้

ออกแบบหลักสูตรในการพัฒนาและส่งเสริมการเรียนรู้ของกลุ่มผู้มีส่วนร่วม (นักศึกษาและเยาวชนเด็ก เทวดาในกระบวนการวิจัย) โดยนำกลุ่มผู้มีส่วนร่วมไปศึกษาเรื่องสินไซจากการเล่าเรื่องของ **พ่อครูทองจันทร์ ปลายสวน** กับเรียนรู้เรื่องหมอลำ-การแต่งกลอนลำ การไปชมฮุบแต้มเรื่องสินไซที่วัดโพธาราม บ้านดงบัง และศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ เพื่อนำมาวิเคราะห์และตีความเพื่อสร้างบทการแสดงเรื่อง **“สินไซ เด็กเทวดา”** ที่ถูกใช้เป็นชื่อแรกของการแสดงหุ่นชุดนี้ โดยเป็นการทำงานร่วมกัน (collaborative work) ระหว่าง นักศึกษาการละคร มหาวิทยาลัยขอนแก่นกับเยาวชนในคณะหมอลำหุ่นเด็กเทวดา ดังนั้นบทการแสดงจึงไม่ได้เป็นไปตามแบบแผนของเรื่องสินไซต้นทาง แต่เป็นบทละครต้นฉบับที่สร้างขึ้นใหม่จากการเรียนรู้เรื่องเดิม (re-learn) โดยอาศัยหลักการวิเคราะห์บท (textual analysis) การตีความ(interpretation) การเชื่อมโยงเข้ากับประเด็นสังคม เช่น เรื่องวัยรุ่น ปัญหาการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ รวมถึงปัญหาวัยรุ่นในลักษณะอื่นๆ แล้วนำมาจัดวางโครงสร้างเรื่องใหม่เพื่อขับเน้นประเด็นและแก่นความคิดไปยังผู้ชม มีตัวละครหลัก(protagonist) ตัวละครปะทะ(antagonist) มีความขัดแย้ง(conflict) ซึ่งเป็นลักษณะของการเล่าเรื่องในวิถีของละครตะวันตก และลดทอนบางส่วนเพื่อใช้สำหรับการแสดงหุ่นโดยเฉพาะ โดยมี **พ่อครูทองจันทร์ ปลายสวน** เป็นผู้ประพันธ์กลอนลำในบทใหม่

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนทำงานในโครงการวิจัยนี้ เป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาปรับปรุงการแสดงหุ่นสินไซเด็กเทวดา ทำให้ได้ใช้ความรู้เรื่องสินไซที่ศึกษาเพิ่มเติมจากการค้นคว้างานต่าง ๆ มาใช้ในการพัฒนาบท ครูเชี่ยวชาญใช้ความคิดจากการศึกษาเรื่องสินไซหรือประสบการณ์ที่ผ่านมาในการพัฒนาความคิดในการแสดง รวมถึงพ่อครูทองจันทร์ที่ใช้ภูมิรู้จากการได้ยิน ได้ฟังมาตั้งแต่เด็ก ในการถ่ายทอดผ่านบทหมอลำ รวมถึงมุมมองของกลุ่มนักศึกษาและเยาวชนเด็กเทวดาที่มีต่อเรื่องสินไซและเชื่อมโยงสู่มุมมองความคิดของพวกเขา เป็นการปะทะสังสรรค์ทางความคิดของคนทำงาน เพื่อสกัดสิ่งเอาสำคัญไว้เล่าหรือสื่อสารกับผู้ชม ดังนั้นบทการแสดงจึงไม่ใช่การนำต้นฉบับจากวรรณกรรมมาเล่าตามเดิม เพราะบทนี้ได้ผ่านกระบวนการตัด-เพิ่ม-เสริม-ลด อยู่ตลอดเวลา กระทั่งเป็นการแสดงในชื่อ **“สินไซรู้ใจตน”** เป็นการทำงานปฏิบัติและสร้างสรรค์แบบศิลปินที่ใช้แรงปรารถนา(passion) เพื่อเล่าและสื่อสารความคิดไปยังผู้ชม เพื่อเสนอมุมมองที่มีต่อโลกผ่านการแสดง

การนำละครสินไซรู้ใจคนไปแสดงแลกเปลี่ยนที่ สปป.ลาว

หากนับย้อนกลับไปในการนำเรื่องสินไซมาใช้ในการสร้างสรรค์ศิลปะการแสดงในรูปแบบต่าง ๆ ประโยชน์ที่ได้รับมีอยู่ 3 ด้าน คือ ด้านการศึกษา ด้านการส่งเสริมและพัฒนา และด้านสร้างสรรค์และอนุรักษ์ โดยด้านการศึกษา เป็นการนำมาใช้เพื่อทำความเข้าใจและค้นหาความรู้ด้านอื่น ๆ จากเรื่องสินไซ อย่างที่กล่าวในตอนต้นว่า เรื่องสินไซมีคุณค่าในเชิงภาษาและวรรณกรรม การได้ศึกษาตัวบท(text) ที่มีความงามทั้งสำนวนการประพันธ์ การบรรยาย-พรรณนาเรื่องราวที่ละเอียดละไม สร้างจินตภาพแก่ผู้อ่านได้สูงมาก ในฐานะนักละครยังได้เห็นกลวิธีการสร้างสรรค์ตัวละคร สถานการณ์ ความขัดแย้ง ปมภายในจิตใจของตัวละครแต่ละตัว การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวละครที่เชื่อมโยงเข้ากับหลักกรรม จริยธรรม และคติชนอีสาน ซึ่งเมื่อข้ามศาสตร์ไปศึกษาทางด้านมานุษยวิทยาและสังคมวิทยา ก็นำไปสู่การทำความเข้าใจความคิด ลักษณะทางสังคม และปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่คาบเกี่ยวกับภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของคนแถบลุ่มแม่น้ำโขง หรือราชอาณาจักรลาวล้านช้าง

เรื่องสินไซจึงเป็นประโยชน์อย่างมากทั้งกับคนอีสานรุ่นใหม่ ที่เติบโตมากับกระแสการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาบ้านเมือง จนเกือบละทิ้งที่ไปที่มาของตนเอง ทำให้เกิดความอยากรู้จักความเป็นอีสานผ่านวรรณกรรมเรื่องนี้มากขึ้น ยิ่งค้นหา ยิ่งเทียบเคียง ยิ่งทำให้รู้สึกสนใจประวัติศาสตร์คนลาว-อีสาน หรือแม้กระทั่งการนำเรื่องสินไซไปดัดแปลงในบริบทที่แตกต่าง ไม่ว่าจะเป็น สังข์ศิลป์ชัยฉบับภาคกลาง หรือภาคใต้ก็แสดงให้เห็นว่า เรื่องสินไซเป็นที่นิยมมาก ไม่ได้จำกัดเฉพาะในกลุ่มคนลาวและอีสาน อาจ

เป็นเพราะเรื่องสั้นไซไม่ได้ให้แค่ความเป็นนิยายหรือวรรณกรรมเพื่อความบันเทิงใจ แต่เต็มไปด้วยคุณค่ามากมายที่สามารถนำมาใช้เพื่อประโยชน์ทางการศึกษาได้ไม่จืดจาง ความคิดที่แฝงฝังไว้ในเรื่องก็สามารถนำมาวิเคราะห์เพื่อใช้สอนในหลาย ๆ ด้าน ทั้งความพากเพียร ความอดทน ความเป็นคนไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก ความวิริยะอุตสาหะ ในด้านศีลธรรมก็ใช้สอนเรื่องความมีเมตตา ความมีสติ การละไว้ซึ่งความรัก โลภ โกรธ หลง ซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถนำมาใช้สื่อสารผ่านการแสดงหุ่นสั้นไซรู้ใจตน เป็นสื่อการศึกษาและการเรียนรู้สำหรับนักเรียน-นักศึกษาได้โดยตรง

ส่วนด้านการส่งเสริมและพัฒนา ซึ่งได้นำมาใช้ในการสร้างสรรค์สื่อละคร-การแสดง ในแนวทางการทำงานของตนเองคือ การทำงานละครประยุกต์(applied drama/theatre) มุ่งเน้นการทำงานศิลปะการละคร/การแสดง เพื่อการพัฒนาบุคคลและชุมชนเป็นหลัก ดังนั้นเรื่องสั้นไซจึงเป็นต้นทางที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการละคร โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน นับตั้งแต่งานชิ้นแรกที่ได้นำเรื่องสั้นไซมาใช้ในการทำงานกับละครฐานชุมชน โดยทำงานกับกลุ่มเยาวชน ศิลปิน พ่อครูแม่ครู ในชุมชนดงบัง จ.มหาสารคาม การนำตัวละครและเหตุการณ์ในเรื่องมาตีความและเชื่อมโยงใหม่ เป็นเรื่องสั้นไซที่มาจากบ้านดงบัง การพัฒนารูปแบบศิลปวัฒนธรรมในชุมชนผ่านการแสดงสั้นไซดงบัง เช่น หนังสือโมทัย ดนตรีพื้นบ้าน หมอลำ และในการสร้างสรรค์การแสดงสั้นไซในแต่ละครั้งก็จะมุ่งเน้นเรื่องของการพัฒนาความคิด การศึกษาตัวละครการถอดบทเรียนและวิเคราะห์ถึงข้อสอนใจที่ได้รับจากการแสดงเรื่องสั้นไซ กระบวนการละครกับการใช้เรื่องสั้นไซจึงเป็นสิ่งที่ตอบโจทย์การพัฒนาความคิด อารมณ์ ความรู้สึก ของผู้มีส่วนร่วม เพราะเมื่อกระเทาะเปลือกของจินตนาการทั้งหลายในเรื่องออกไปก็จะค้นพบว่า แก่นแท้ของตัวละครทุกตัวในเรื่องสั้นไซมีความเป็นมนุษย์สูงมาก มีลักษณะเป็นตัวละครครบมิติ หมายความว่า ตัวละครแทบทุกตัวมีความเป็นปुरुชน มีสำนึกผิดชอบชั่วดีอยู่ในตัวทั้งหมด ซึ่งศัพท์ทางการละครเรียกตัวละครแบบนี้ว่า well-rounded ซึ่งเป็นลักษณะตัวละครที่น่าค้นหาและน่าทำความเข้าใจเบื้องลึกของภูมิหลังตัวละครที่ส่งผลต่อการกระทำ(doing)

การแสดงละครเรื่องสินไซรู้ใจตนที่โรงละครคณะศิลปกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ด้านสร้างสรรค์และอนุรักษ์ อาจจะเป็นสิ่งที่เป็นรูปธรรมมากที่สุดที่ทุกท่านได้เห็นและติดตามมาโดยตลอด เช่น หุ่นสินไซรู้ใจตน เนื่องจากตนเป็นนักทำงานศิลปะการละคร ดังนั้นจึงสนใจเรื่องการสร้างสรรค์ผลงานละครเป็นหลัก เรื่องสินไซส่งเสริมจินตนาการได้มากสำหรับนักทำงานศิลปะ เปิดโอกาสให้ได้ใช้ประสบการณ์และมุมมองต่าง ๆ ในการสร้างสรรค์ผลงานการแสดงได้อย่างไร้ข้อจำกัด การได้ศึกษาสินไซในศิลปะอื่น ๆ เช่น ฐูปแต้ม หมอลำ หนังประโมทัย ก็เป็นส่วนช่วยเสริมให้สามารถนำมาเป็นแรงบันดาลใจ ต่อยอด หรือนำมาใช้เป็นโจทย์ในการสร้างสรรค์ผลงานการแสดง ส่วนการอนุรักษ์นั้นเป็นการส่งเสริมประสบการณ์จากการสร้างสรรค์ ซึ่งสามารถพัฒนาให้เหมาะสมกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป ความเข้าใจและวิถีของการเสพลือ ดังนั้นเรื่องสินไซจึงมีการพัฒนาและอนุรักษ์ผ่านสื่อศิลปะต่าง ๆ มาอย่างต่อเนื่องหลายยุคสมัย มีการปรับตัวให้เหมาะสมกับผู้ชม ซึ่งเป็นโจทย์ในการสร้างสรรค์และอนุรักษ์เรื่องสินไซต่อไปในอนาคตควรเป็นไปในทิศทางใด ที่ยังคงสามารถถ่ายทอดความคิด-ความงามของเรื่องสินไซอย่างถูกต้องและทันสมัย-ทันความคิด ไปยังคนรุ่นหลังที่เติบโตมาพร้อมกับคำว่า เทคโนโลยีและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ซึ่งเราพยายามที่จะทดลองสร้างสรรค์และนำเสนอผ่านการแสดงหุ่นสินไซ ด้วยการทำงานกับ

ความคิดและรูปแบบการนำเสนอที่กระชับเหมาะกับเยาวชนปัจจุบัน และพวกเขาสามารถเข้าถึง-เข้าใจ เรื่องราวได้ โดยไม่รู้สึกลอยห่าง

การแสดงละครหุ่นสลิไนซ์รู้ใจตอนที่คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ส่วนการใช้กระติบข้าวมาทำเป็นหุ่นนั้น จุดเริ่มต้นมาจากวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ต้องการนำ นักศึกษารุ่นใหม่ที่มีวิถีชีวิตแบบสังคมเมืองไปเรียนรู้วิถีชีวิตในชนบทอีสาน เพื่อฝึกทักษะชีวิตและจับจิต- จับใจของตนให้ได้ ค้นหาตัวตนของตนเองให้เจอ ผ่านกระบวนการทำงานศิลปะการแสดง ซึ่งได้รู้จักกับครู เชียง (ปรีชา การุณ) มาตั้งแต่ครั้งเรียนปริญญาตรี เคยได้ชมงานครูเชียงในยุคแรก ของคณะละครเด็ก เทวดา ซึ่งตอนนั้นยังไม่ได้ใช้กระติบข้าวเหนียวมาทำหุ่นเลยด้วยซ้ำ สิ่งที่น่าสนใจของครูเชียง คือ การที่ครู เชียงเป็นครูนอกพื้นที่การศึกษา เป็นครูนักพัฒนาเยาวชน เป็นศิลปินที่ผ่านการฝึกฝนและเรียนรู้ตัวตนมา จากเด็กกรีกป่าสุรินทร์ ทำศนคติและมุมมองการทำงานของครูเชียงจึงมีวิถีอยู่กับธรรมชาติและชุมชน ซึ่ง ตรงกับโจทย์นี้ที่เรากำลังจะพัฒนาเยาวชนกลุ่มเป้าหมายจึงได้ประสานไปยังครูเชียงและนัดพบพูดคุยกัน อีกครั้งหลังจากไม่ได้เจอกันมานานหลายปี

การพบปะอย่างจริงจังกับครูเชียงก่อนการเริ่มทำงานวิจัยครั้งนี้ ทำให้รู้จักตัวตนของครูเชียงมากขึ้น ครูเชียงเป็นศิลปินที่มีอุดมการณ์สูง มีใจรักในการพัฒนาเยาวชน และเป็นนักสร้างสรรค์ที่มีความคิดใหม่ ๆ อยู่เสมอ การมองเห็นคุณค่าของธรรมชาติและการใช้ชีวิตเรียบง่ายของครูเชียงเป็นคุณสมบัติเฉพาะที่ไม่ เหมือนใคร ดังนั้นการนำนักศึกษาไปเรียนรู้วิถีแบบครูเชียง-แบบเด็กเทวดา อาจจะนำพวกเขาไปสู่การ ค้นพบตัวตนข้างในที่ชอบอยู่ได้ จึงได้ตกลงกับครูเชียงในการสร้างค่ายปฏิบัติการสร้างสรรค์หุ่นละครเพื่อ นำผู้มีส่วนร่วมไปสู่การเปลี่ยนแปลงตนเอง ครูเชียงได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันและเรียนรู้กัน ครูเชียงก็

ติดตามการทำงานของเรามาด้วยตลอด พอจะรู้ว่ามีใจเรื่องสินไซเป็นทุนเดิม ผมนวกกับครูเชียง
อยากทำการแสดงหุ่นเรื่องใหม่ จึงเป็นที่มาของการเลือกเรื่องสินไซเป็นหลักในการสร้างสรรค์การแสดงใน
วิจัยนี้

กระบวนการสร้างสรรค์หุ่นกระต๊อบข้าวในงานวิจัย จึงเป็นการสร้างสรรค์ใหม่ที่พัฒนามาจากเดิม
(re-learn and re-create) นักศึกษาต้องทำความเข้าใจกับหุ่นเด็กเทวดาแบบเดิมก่อน ได้รู้ที่มาที่ไปของหุ่น
กระต๊อบข้าว ได้รู้วิธีการเซ็ดหุ่น โครงสร้างหุ่น แล้วจึงมาวิเคราะห์กันใหม่ว่า **“หุ่นสินไซเด็กเทวดา-
มหาวิทยาลัยขอนแก่น”** จะมีลักษณะเช่นไร ที่เป็นลูกผสมระหว่าง “หมอลำหุ่นคณะเด็กเทวดา กับ การ
ละคร มหาวิทยาลัยขอนแก่น” การทำงานจึงเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน เกิดโจทย์และปัญหา
มากมายในการสร้างสรรค์หุ่นเพื่อไม่ให้ซ้ำกับแบบเดิม เช่น หุ่นขยับปากได้อย่างไร หุ่นเคลื่อนไหวศีรษะ
อย่างไร มีแกนลำตัวเพื่อสอดมือเข้าไปจับข้างใน หรือเทคนิคอื่น ๆ เช่น สีโหดอดหัวได้ สิ่งซ้ทงมีกันหอย
แบบฝาครอบและสามารถเปิด-ปิดได้ เคยมีขยาวและถอดออกไป สิ่งเหล่านี้เป็นนวัตกรรมหุ่นเด็กเทวดา
เป็นเทคนิคที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษารุ่นละครที่แลกเปลี่ยนความคิดกับครูเชียง การ
ออกแบบใบหน้า ทรงผม ตัวหุ่น เครื่องแต่งกายตัวละคร มาจากนักศึกษารุ่นละครแทบทั้งสิ้น ส่วนบทบาท
แสดงมาจากการทำงานร่วมกัน เราเป็นคนเรียบเรียงใหม่ ถอด-ร้อย อยู่หลายรอบ เพื่อให้บทสื่อสาร
ความคิด มีความกระชับ และมีความสนุกสนาน ซึ่งทำงานร่วมกับพ่อครูของจันทร์ ในการสร้างสรรค์กลอน
ลำใหม่ ๆ ขึ้นอีกหลายบทหลายช่วง

การใช้หุ่นกระต๊อบข้าวไม่ใช่โจทย์แรกในการทำหุ่นชุดนี้ มีการค้นหาเทคนิคอื่นในการทำตัวหุ่น เช่น
การใช้ต้นกกต้นไทรในการสานหุ่น ปรากฏให้เห็น 1 ตัวละครคือสินไซ พบว่ามีความเหนียว คงทน และ
สีล้วนสวยงามเป็นธรรมชาติ แต่พบปัญหาคือ ใช้ระยะเวลายาวนานมากในการสานหุ่น 1 ตัว จึงต้อง
แก้ปัญหาด้วยการกลับมาใช้กระต๊อบข้าวและวัสดุจากสานอื่น ๆ เนื่องจากเวลาในการสร้างสรรค์หุ่นละครมี
อย่างจำกัด จึงปรากฏเป็นหุ่นสินไซอย่างที่ได้ชมกัน ซึ่งผ่านกระบวนการสร้าง-ร้อย-ทัก-ทำใหม่ อยู่หลายครั้ง
หลายตัวละคร กว่าจะออกมาเป็นหุ่นสมบูรณ์แบบในวิจัยนี้ ซึ่งก็ยังไม่สมบูรณ์แบบที่สุดเพราะยังมีส่วนที่
เป็นข้อบกพร่องและสามารถพัฒนาต่อไป ซึ่งอาจจะมีการต่อยอดและพัฒนาการผลงานต่อไป

“อย่างไรก็ตาม ผมว่าหุ่นชุดนี้ที่มีพื้นฐานมาจากหุ่นกระต๊อบข้าวของคณะเด็กเทวดาตอบโจทย์
งานวิจัยที่สุด เพราะนักศึกษาสร้างหุ่นแต่ละตัวด้วยฝีมือพวกเขาเอง โดยมีครูเชียงเป็นพี่เลี้ยงคอยให้แนว
ทางการปรับปรุงและพัฒนาอย่างใกล้ชิด พวกเขาจึงรักหุ่นชุดนี้มาก เพราะระหว่างการสร้างหุ่นเขาได้ใส่

ตัวตนของตนเองลงไป และก่อนการแสดงยังมีพิธีกรรมไหว้ครูหุ่นและใส่หัวใจหุ่นลงไป ทำให้พวกเขาผูกพันกับหุ่นแทบเป็นหนึ่งเดียวกัน”

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาเรื่องสินไชมีอะไรหลาย ๆ อย่างที่สามารถเชื่อมโยงเข้ากับตนเองและเข้าถึงได้ ไม่ว่าจะมองผ่านมิติตัวละครใด ๆ หรือเหตุการณ์ใด ๆ ในเรื่องก็ตาม เมื่อตอนที่อายุน้อยกว่านี้ก็จะมองเรื่องสินไชอีกแบบหนึ่ง เมื่ออายุเพิ่มขึ้น ประสบการณ์ชีวิตเพิ่มขึ้น กลับมองอีกแบบหนึ่ง

การแสดงหุ่นร่วมสมัยเรื่อง **“สินไชรู้ใจตน”** เป็นเรื่องที่พัฒนามาจากสินไชเด็กเทวดา มหาวิทยาลัยขอนแก่น ซึ่งในเวอร์ชันแรกยังมีความใกล้เคียงกับวรรณกรรมต้นทาง การเล่าตามเหตุการณ์เดิม แตกต่างบ้างตรงจากงูชวงที่ถูกนำมาตีความใหม่ว่าเป็น **“กาลเวลา”** จึงใช้เป็นตัวเปิดเรื่องด้วย แต่สินไชรู้ใจตนเป็นการพัฒนาบทและการแสดงใหม่ เป็นเวอร์ชันที่สอง เพื่อนำเสนอในโรงละครอย่างเต็มรูปแบบครั้งแรกที่ศูนย์ศิลปการละครสดใส พันธุมโกมล ภาควิชาศิลปการละคร คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อเดือนสิงหาคม 2560 ตัวบทถูกปรับใหม่ไม่ได้เล่าตามเดิม ถ้าได้ชมจะเห็นว่าการเล่าเรื่องแบบย้อนอดีต(flash back) ของตัวละครสามพี่น้อง สินไช สังข์ทอง และสีหะ เพื่อกลับไปทบทวนว่า กว่าจะเดินทางมาเจอตัวนางสุมนทนา พวกเขาต้องฝ่าอะไรบ้าง ความยากลำบาก ความอดทน ความเสียสละ ที่แสดงให้เห็นถึงความสามัคคีของกลุ่มสามพี่น้อง ที่จริงเป็นการตีความและเทียบเคียงกับกลุ่มนักศึกษากลุ่มนี้ว่าตลอดระยะเวลาของการเข้าร่วมโครงการวิจัยพวกเขาได้ค้นพบ

อะไรบ้าง ได้เดินทางไปี่ต่าง ๆ และรู้สึกอย่างไรบ้าง สุข-ทุกข์ หรือผ่านอุปสรรคปัญหาต่าง ๆ มาได้
อย่างไร แล้วได้หลงลืมอะไรไปบ้างหรือเปล่า คำถามย้อนกลับไปสำรวจตนเองจึงเป็นจุดเริ่มต้นของการ
สร้างเรื่อง **“สินไชว์ใจตน”**

คณะละครหุ่นสินไชวมหาวิทยาลัยขอนแก่น เริ่มต้นขึ้นหลังจากเสร็จสิ้นการแสดงหุ่นในเทศกาลหุ่น
ร่วมสมัยไทยอาเซียน ราวเดือนเมษายน 2560 ซึ่งยังใช้ชื่อ สินไชว์เด็กเทวดา ทว่าหลังจากนั้นได้เกิดปัญหา
เรื่องการจัดการการซ่อมและระยะทาง เนื่องจากห้อง ๆ เยาวชนเด็กเทวดาเปิดเทอมใหม่ ไม่สะดวกที่จะ
เดินทางไปมาระหว่างขอนแก่นกับมหาสารคามเพื่อฝึกซ้อมและพัฒนาการแสดงเพื่อไปแสดงที่จุฬาฯ เรา
จึงได้ปรึกษากับศาสตราจารย์พรรัตน์และครูเชียง โดยขอปรับเปลี่ยนเป็น สินไชวมหาวิทยาลัยขอนแก่น
อย่างเต็มตัว และให้ผู้เชิดเป็นนักศึกษาการละครทั้งหมด รวมถึงทำงานร่วมกับนักศึกษาดนตรีพื้นเมือง
สาขาดุริยางศาสตร มาเป็นนักดนตรีและร่วมสร้างเสียงในการแสดงสด

“สินไชว์ใจตน” จึงเป็นการพัฒนาผลงานด้วยแนวทางการละครตะวันตกอย่างเต็มรูปแบบ ทั้งตัว
บทที่ปรับใหม่ให้มีความกระชับและสื่อสารแก่นความคิดใหม่ที่มาจากมุมมองและตัวตนของทีมนักศึกษา
การฝึกซ้อมอย่างเป็นระบบโดยใช้แบบฝึกหัดต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเชิดหุ่น ทักษะการแสดงและการ
เคลื่อนไหวบนเวที การหายใจ สมาธิ และการหาความต้องการของตัวละครในแต่ละฉาก มีการกำกับ
การแสดงเกิดขึ้นเพื่อจัดวางองค์ประกอบภาพบนเวทีอย่างมีความหมาย มีการตีความบทละครและตัวละคร
การทำงานกับดนตรีในการสร้างเสียงในการแสดงแบบต่าง ๆ ทั้งเสียงหลักที่สร้างบรรยากาศ อารมณ์
ความรู้สึก และเสียงที่เป็นสัญลักษณ์ บอกลักษณะตัวละคร และให้ความหมายกับเรื่องราว

ดังนั้นเรื่องสินไชว์ใจตน จึงเป็นการกลับมาทบทวนตนเองของตนเองกับนักศึกษาใน
กระบวนการวิจัยว่า เรามองเห็นอะไรในตนเองบ้างและเปิดใจยอมรับตนเองอย่างไร เช่น กล้าที่จะร้อง
หมอลำ ร้องสรภัญญะ และพูดผญาได้คล่องโดยไม่เคอะเขินและไม่มองว่าเป็นสิ่งเขย ไม่กลัวต่อสายตา
ของคนรุ่นเดียวกันที่เป็นคนสมัยใหม่และไม่สนใจเรื่องศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน การรู้จักตนเองว่าเป็นใคร มี
ลักษณะอย่างไร ชอบอะไร ไม่ชอบอะไร รู้จักเคารพตนเอง ซึ่งสิ่งนี้ส่งผลต่อการอยู่ร่วมกับผู้อื่น เพราะ
เมื่อเราเคารพตนเอง เราก็จะมองเห็นคนอื่นด้วย ไม่ยึดติดตัวตน เข้าใจความแตกต่างของผู้อื่น นำมาสู่
การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ เป็นกัลยาณมิตรที่ดีที่ร่วมกันทำงานอย่างเต็มความสามารถ และปรากฏให้เห็น
อย่างเป็นรูปธรรมในการสร้างพลังผ่านการแสดงหุ่นสินไชว์ใจตน ที่มีความเป็นเอกภาพมากทั้งการ
แสดงและดนตรี เป็นที่ชื่นชมและชื่นชอบของผู้ชมทั้งจากอีสานและต่างถิ่น

การเอาเรื่องสั้นไซไปต่อยอดให้นักศึกษาเกิดประโยชน์มาก จากเดิมที่นักศึกษากลุ่มนี้ไม่ได้รู้จักเรื่องสั้นไซมาก่อน เหมือนเป็นการนับหนึ่งใหม่ที่จะนำพาพวกเขาไปรู้จักวรรณกรรมเอกของคนที่सान-คนลาว ผ่านกระบวนการสร้างสรรค์การแสดงหุ่น ทำให้พวกเขารู้จักมากขึ้น และไม่ได้รู้จักเพียงผิวเผิน เพราะสามารถวิเคราะห์เรื่องราวและความคิดต่างๆที่ซ่อนอยู่ในเรื่องนี้ได้อย่างดี รวมถึงเชื่อมโยงเข้ากับตนเองหรือปรากฏการณ์ทางสังคมได้ ในฐานะนักศึกษาการละครก็จะได้เรียนรู้ความคิด จิตใจ อารมณ์ ความรู้สึกจากตัวละครที่ตนเองเล่นอยู่ ซึ่งสิ่งนี้ให้มากกว่าการดูหรือการอ่าน เพราะพวกเขาต้องศึกษาและทำความเข้าใจตัวละคร เพื่อเป็นตัวละคร เมื่อแสดงเสร็จและปล่อยวางบทบาทที่แสดงก็สามารถที่จะนำประสบการณ์ของตัวละครมาสอนตนเอง นำมาทำความเข้าใจตนเอง และเรียนรู้ความดีงาม ความผิดพลาดต่าง ๆ จากตัวละครทั้งหมด ซึ่งเป็นข้อดีสำหรับนักศึกษากลุ่มนี้ที่ได้มากกว่าการรู้จักเรื่องสั้นไซ แต่เขาเข้าใจเรื่องสั้นไซและนำมาปรับใช้กับชีวิตจริงของเขาเอง

นอกจากนี้การแสดงหุ่นสั้นไซผู้ใจตนได้เดินทางไปหลากหลายพื้นที่ ทั้งในเวทีระดับชุมชน ระดับชาติ ระดับนานาชาติ การที่เรื่องสั้นไซแบบนี้เล่าแตกต่างกันได้เดินทางสู่ผู้ชมทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ส่วนตัวมองว่าเรื่องอาจจะไม่เหมือนต้นทางเสียทีเดียว แต่เปิดโอกาสให้ทั้งผู้ที่รู้จักเรื่องสั้นไซมาก่อนได้ขบคิดต่อว่าเรื่องนี้ต้องการบอกอะไร ทำไม่ถึงใช้กลวิธีการเล่าเรื่องแบบเล่าย้อนกลับไปมา หรือการตีความตัวละครที่สามารถเชื่อมโยงกับคนและปัญหาสังคมได้จริงหรือไม่ อีกด้านก็เปิดโอกาสให้คนต่างถิ่นหรือคนที่ไม่รู้จักเรื่องสั้นไซมาก่อน ได้ทำความรู้จักและติดตามเรื่องสั้นไซนี้ได้โดยง่าย ภาษาอีสานที่ไม่ยากเกินเข้าใจ และการแสดงไม่ใช้เวลานานจนเกินไป ซึ่งเรื่องสั้นไซต้นทางเป็นมหากาพย์ มีความยาว เนื้อหามาก มีความซับซ้อน และชวนติดตามได้เรื่อย ๆ แต่ในทางการแสดงทำเช่นนั้นไม่ได้ ด้วยเงื่อนไขความสามารถในการรับชมของคนปัจจุบันที่อยู่กับการแสดงสดได้ราว ๆ 40-60 นาที จึงเป็นเงื่อนไขในการสร้างบทการแสดงที่จะต้องกระชับ สื่อสารความคิดได้ มีความสนุกสนานครบรสชาติ และคงเหตุการณ์หลักจากเรื่องต้นทางเอาไว้ได้

การแสดงและกิจกรรมเวิร์คชอปหุ่นในโครงการสั้นไซปลูกใจเยาวชนเมืองขอนแก่น ที่จัดขึ้นเมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2561 ที่ผ่านมา ได้รับการตอบรับจากนักเรียน-นักศึกษา ที่เป็นเยาวชนจากพื้นที่เมืองขอนแก่นและต่างอำเภอเข้าร่วมงานนี้จำนวนมาก เป้าประสงค์ของโครงการนี้คือ การที่เยาวชนได้มีโอกาสทดลองเล่นหุ่น ได้ฝึกฝนทักษะการขีด การเล่า การเล่นหุ่น ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากงานวิจัย เป็นการบริการวิชาการและถ่ายทอดความรู้งานวิจัยสู่ชุมชน ผู้คนที่สนใจและมีใจรักศิลปะการแสดงหุ่น เช่น กลุ่มเยาวชนสั้นไซน้อยร้อยปีที่ได้เข้าร่วมแสดง ได้เวิร์คชอปการแสดง และได้ชมการแสดงหุ่นสั้นไซผู้ใจตน

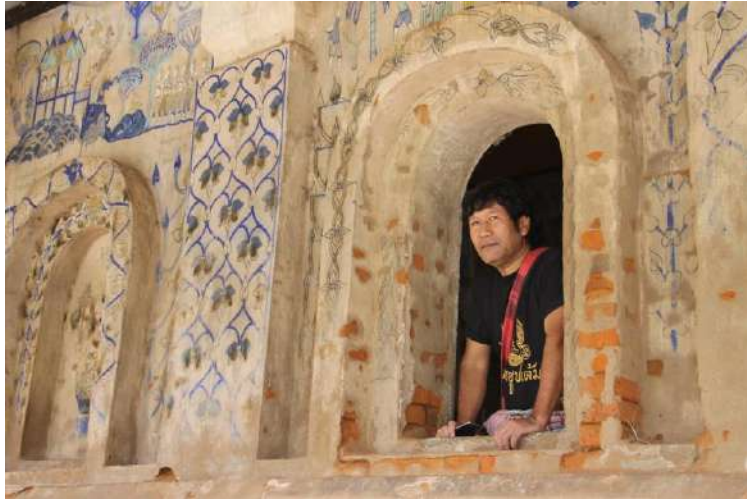

เกิดแรงบันดาลใจที่อยากพัฒนาการแสดงของตนเองที่มีอยู่ให้มีลีลาน่าสนใจแบบซินไฮ้รู้ใจตน ซึ่งตนและศาสตราจารย์พรรัตน์ได้ลงพื้นที่ไปถ่ายทอดความรู้และพัฒนาการแสดงให้กลุ่มนี้ที่โรงเรียนในสองสัปดาห์ต่อมา เยาวชนกลุ่มนี้ซึ่งเดิมมีพื้นฐานการแสดงหุ่นที่ดีและความสนใจการแสดงหุ่นที่มีมาก่อนหน้าอย่างเต็มขั้น เป็นผลผลิตจากโครงการซินไฮ้โมเดลปีที่ 2 เมื่อได้รับการแก้ปัญหาและพัฒนาเทคนิคการแสดงอย่างเป็นระบบ เห็นได้ว่าการแสดงหุ่นของซินไฮ้น้อยร้อยปีมีความสนุกสนานและสื่อสารกับผู้ชมได้ดีขึ้นอย่างรวดเร็ว เชื่อว่างานวิจัยจะไม่มีคุณค่าเลยหากไม่ได้นำไปใช้จริงและถ่ายทอดสู่ชุมชน ซึ่งต้องขอขอบคุณเครือข่ายสื่อศิลปวัฒนธรรมชุมชนอีสาน แผนงานงานศิลปวัฒนธรรมสร้างเสริมสุขภาพ สสส. ที่ให้โอกาสและพื้นที่ในการถ่ายทอดความรู้จากงานวิจัยนี้ไปสู่เยาวชนและชุมชนสาวะถี

พอเราได้ศึกษาเรื่องซินไฮ้แล้ว ส่วนตัวได้ประโยชน์มาก เพราะตนอยู่กับซินไฮ้มาระยะหนึ่ง ตั้งแต่เรียนหนังสือจนกระทั่งทำงาน เรื่องซินไฮ้เป็นเรื่องแรก ๆ ที่หากจะเริ่มสร้างสรรค์ผลงานการแสดงขึ้นใหม่ มักจะปรากฏอยู่ในความคิดและความรู้สึกของว่า อยากจะนำมาทำเป็นละครหรือการแสดงในกลวิธีต่าง ๆ คิดอยู่หลายรอบและยังอยากทำอยู่เรื่อย ๆ ซึ่งศิลปินหลายคนเมื่อทำงานซ้ำ ๆ อาจจะรู้สึกเบื่อและเปลี่ยนแนวทาง หรือเปลี่ยนเรื่องไปเรื่อย ๆ แต่สำหรับตนยังไม่ได้รู้สึกกับเรื่องซินไฮ้แบบนั้น ยังรู้สึกอะไรบางอย่างกับเรื่องซินไฮ้ และตอบตัวเองไม่ได้ว่าจะเลิกนี้ถึงเมื่อไหร่ อาจเป็นเพราะว่า ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาเรื่องซินไฮ้มีอะไรหลาย ๆ อย่างที่สามารถเชื่อมโยงเข้ากับตนเองและเข้าถึงได้ ไม่ว่าจะมองผ่านมิติตัวละครใด ๆ หรือเหตุการณ์ใด ๆ ในเรื่องก็ตาม เมื่อตอนที่อายุน้อยกว่านี้ก็จะมองเรื่องซินไฮ้อีกแบบหนึ่ง เมื่ออายุเพิ่มขึ้น ประสบการณ์ชีวิตเพิ่มขึ้น กลับมองอีกแบบหนึ่ง และเชื่อว่าถ้าอายุผันผ่านไปมากกว่านี้ก็จะมองเรื่องนี้ไปอีกหลาย ๆ แบบเช่นกัน จึงพอจะเดาได้ว่า เรื่องซินไฮ้ที่ยังดำรงอยู่จนถึงทุกวันนี้เพราะความเป็นสากล ข้ามผ่านเวลาและยุคสมัย ความร่วมสมัยของเรื่องซินไฮ้จึงอยู่ตรงที่สามารถเชื่อมโยงเข้ากับชีวิตมนุษย์ได้ไม่รู้จักจบ ให้ข้อคิดที่สอนชีวิตได้จริง ซึ่งคติสอนใจก็จะปรากฏออกมาตามมุมมองที่เรามีต่อโลกเช่นกัน ความลึกซึ้งของซินไฮ้จึงไม่ใช่แค่คำบรรยายในเนื้อหา แต่คำสอนต่าง ๆ ที่แฝงไว้ต่างหากที่เราต้องค้นหาและตีความสิ่งที่ซ่อนอยู่เพื่อไขปัญหาทางโลกเพื่อให้เข้าใจทางธรรม ดังนั้นประโยชน์สำหรับตัวเองแล้วนอกจากจะนำเรื่องซินไฮ้มาสร้างสรรค์ผลงานละครและการแสดงต่อไปได้อีก ก็เป็นเรื่องคติสอนใจต่าง ๆ ในเรื่องซินไฮ้ที่นำมาใช้กับชีวิตได้จริง

สำหรับ **สินไซโมเดล** (Sinsai Model) ถ้าแปลความตรง ๆ ก็คงหมายถึง แบบ/ตัวอย่างสินไซ ถ้าแปลอีกชั้นหนึ่งจะได้ว่า คติ/ครรลอง สินไซ แต่ถ้าเป็นรูปกริยาคงหมายถึง “ทำตามแบบอย่างสินไซ” ซึ่งน่าจะชอบคำหลังนี้เพราะนักการละครมักมีนิสัยชอบปฏิบัติ ก็ต้องมาตีความกันต่อไปว่าทำตามแบบอย่างสินไซอย่างไร โดยเฉพาะแก่นความคิดในเรื่องสินไซที่ปรากฏ อาจจะต้องนำมาพิจารณาเป็นหลักในการสร้างแนวทางทำงานกับเยาวชน ชาวบ้าน และชุมชน ซึ่งที่ผ่านมาพอจะได้สัมผัสกับสินไซโมเดลในมิติต่าง ๆ อยู่บ้าง ทั้งด้านการพัฒนาชุมชน พัฒนาเยาวชน พัฒนาการศึกษาคติพัฒนาศิลปวัฒนธรรม และหากในระดับต่อไปจะสามารถนำสินไซออกเดินทางไปยังปรากฏการณ์สังคมหรือนโยบายชาติที่ว่าด้วยเรื่อง ไทยแลนด์ 4.0 หรือเศรษฐกิจสร้างสรรค์ น่าจะเป็นโจทย์ที่น่าสนใจที่สินไซโมเดลจะต้องขยับตนเองไปสู่ด้านต่อไป เพื่อเข้าใกล้อาสุมณฑามากขึ้น ซึ่งต้องทำให้เจอว่าอาสุมณฑาเป็นอะไร ที่จริงแล้วมีความสนใจเรื่องเยาวชนกับศิลปะชุมชนเป็นทุนเดิมอยู่แล้วจึงมองว่า สินไซโมเดลที่ผ่านมาสามารถสร้างเยาวชน สร้างศิลปะเพื่อการพัฒนา ให้เกิดขึ้นได้แล้ว เป็นสิ่งที่งดงามมาก เช่น หมอลำหุ่นสินไซน้อยร้อยปี หนังสือพิมพ์โมทัยสินไซโรงเรียนสวະถိพิทยาสรรพ์ และหากสามารถพัฒนาเยาวชนกลุ่มนี้กับการสร้างสรรค์ศิลปะการแสดงจากรากชุมชนขึ้นได้ใหม่ ๆ และพัฒนาต่อไป เราอาจจะเข้าใกล้อาสุมณฑามากขึ้น นั่นหมายความว่า ศิลปะ-ชุมชน-เยาวชน ก็จะไม่ค่อยๆ เติบโตและงอกงามขึ้นด้วยเช่นกัน เมื่อเยาวชนเริ่มรู้จักและรู้จักใจตนในตอนนี้แล้วก็น่าจะเป็นโจทย์ในการพัฒนาต่อไปว่าต้องเดินไปอย่างไร ให้มั่นใจและมั่นคง งดงามและยั่งยืน.

“สินไช”สู่หลักสูตรท้องถิ่น”เฮฮาักฮูปแต้ม

อาทิตย์ เกษจันทร์

จากการที่เคยสอนวิชาศิลปะไทย เรื่องราวที่โดดเด่นและเป็นตัวอย่างในด้านคุณธรรมคือ เวสสันดรชาดก แต่พอได้เริ่มเรียนรู้เรื่องจิตรกรรมฝาผนังอีสาน ตอนนี่เริ่มรู้และใช้คำว่า ฮูปแต้ม ได้แล้ว

ครูศิลปะโรงเรียนหนองเรือวิทยา อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น

ผู้นำเอาวรรณกรรมเรื่องสินไชเข้าสู่ห้องเรียนศิลปะ และเป็นหลักสูตรการเรียนรู้ฮูปแต้มอีสาน

ผมเรียนจบวิชาศิลปะจากโรงเรียนเพาะช่าง กรุงเทพฯ เมื่อปี พ.ศ.2526 (ขอใช้คำนี้ เพราะเป็นคำดั้งเดิมที่ในหลวง ร.6 ทรงตั้งชื่อให้ ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นสถาบันราชชมงคลรัตนโกสินทร์) จบคณะศิลปะประจำชาติ แผนกจิตรกรรมไทย คือศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับงานศิลปะไทยด้านจิตรกรรมพื้นบ้านจากแหล่งเรียนรู้จะกระจายทั่วไปในวัดแถบจังหวัดภาคกลาง เช่น กรุงเทพฯ นนทบุรี ราชบุรี เพชรบุรี อโยธยา ฯลฯ ล้วนแต่เป็นงานของช่างหลวงที่มีการเขียนภาพไทยที่มีแบบแผนการเขียนที่ถูกต้อง ทำให้ได้ศึกษาเรียนรู้เนื้อหาสาระเรื่องราวตลอดจนการคัดลอกภาพจากของจริงซึ่งเป็นกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติในการเรียน

โดยนักศึกษาในสมัยนั้นต้องลงพื้นที่จริง ศึกษาคัดลอกจริง เรื่องราวในจิตรกรรมฝาผนังเท่าที่ได้พบเห็นหรือที่ปรากฏส่วนมากช่างหลวงจะเขียนเนื้อหาเรื่องราวเกี่ยวกับ ไตรภูมิ พุทธประวัติ เทพชุมนุม เวสสันดรชาดก ทศชาติชาดก รามเกียรติ์ ชีวิตความเป็นอยู่ ฯลฯ เมื่อได้สอบบรรจุเข้ารับราชการครู ที่โรงเรียนหนองเรือวิทยา ปี พ.ศ. 2527 จึงได้แนวคิดว่าจะนำเอาความรู้ความสามารถในวิชาจิตรกรรมไทยมาถ่ายทอดให้แก่ลูกศิษย์ จึงได้เปิดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) คือวิชาเลือกเสรี ชื่อวิชาศิลปะไทย ต่อมาได้เกิดแนวคิดว่าจะมีการประยุกต์ ออกแบบการสอนโดยนำเรื่องจิตรกรรมฝาผนังอีสาน (ตอนนั้นยังไม่รู้จัก

คำว่า "ซูปแต้ม") มาจัดทำเป็นหลักสูตรเนื้อหา จึงได้ศึกษาเรียนรู้จากงานวิจัย เอกสาร วารสาร จึงได้รู้ว่า แหล่งเรียนรู้จริงกระจายทั่วไปในภาคอีสานจึงได้ลงพื้นที่จริงศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูล สัมภาษณ์ปราชญ์ ชาวบ้าน ช่วงปี 2546- 2556 และถึงปัจจุบัน ด้วยงบประมาณส่วนตัว ทำให้รู้ว่าจากการที่เคยสอนวิชา ศิลปะไทย เรื่องราวที่โดดเด่นและเป็นตัวอย่างในด้านคุณธรรมคือ เวสสันดรชาดก แต่พอได้เริ่มเรียนรู้เรื่อง จิตรกรรมฝาผนังอีสาน ตอนนี้เริ่มรู้และใช้คำว่า **ซูปแต้ม** ได้แล้ว และรู้ว่าเนื้อหาสาระเรื่องราวที่ช่างแต้ม นิยมแต้มบนสิมเป็นส่วนใหญ่หรือเกือบทุกวัด คือเรื่อง **สินไซ** จึงได้ศึกษาค้นหาเรื่อง สินไซ หรือสังข์ศิลป์ชัย (ไชย) จากสื่ออินเทอร์เน็ต เอกสารประกอบการสอนวิชาออกแบบจิตรกรรมพื้นบ้านอีสาน (บุรินทร์ เปล่งดี สกุล) งานวิจัยโครงการอนุรักษ์ภาพจิตรกรรมฝาผนัง(ซูปแต้ม) ในจังหวัดมหาสารคาม (สำนักศิลปะและ วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม) รายงานวิจัยเรื่องการพัฒนาการจิตรกรรมฝาผนังอีสาน (บุรินทร์ เปล่งดีสกุล) บทความวิชาการ การเปรียบเทียบจิตรกรรมฝาผนังพื้นบ้านกับจิตรกรรมฝาผนังร่วมสมัยใน จังหวัดขอนแก่น (บุรินทร์ เปล่งดีสกุล) วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น (ปีที่3 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2554) เยือนสิมชมศิลป์ ในใจกลางอีสาน ขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ การประชุมวิชาการมอบ.วิจัย ครั้งที่ 6 การพัฒนาท้องถิ่นสู่ภูมิภาคอาเซียน มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี หัวข้อ " สถานภาพ ซูปแต้มอีสานศึกษา" ซูปแต้ม ..แต้มใจเยาวชนคนขอนแก่น (ผศ.ดร.โสวิทย์ บำรุงภักดิ์) สิมอีสาน (วิโรฒ ศรีสุโร) จิตรกรรมฝาผนังอีสาน (ไพโรจน์ สิมสรวง) ซ่อนไว้ในสิม ก-อ ในชีวิตอีสาน (อุ๋ทอง ประศาสนวิณิชัย) สิมม่วนซื่น(อุ๋ทอง ประศาสนวิณิชัย) ซูปแต้มในสิมอีสาน งานศิลป์สองฝั่งโขง (สุมาลี เอกชนนิยม) สินไซสองฝั่งโขง ฯลฯ การลงพื้นที่จริงและได้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านมากมาย

การเอาวรรณกรรมเรื่องสินไซไปถอดรหัสสู่การเรียนการสอนวิชาศิลปะในโรงเรียนนั้น

การเรียนการสอนวิชาซูปแต้มอีสานที่ได้เขียนหลักสูตรขึ้นมา ได้กำหนดโครงสร้างหลักสูตรเนื้อหาตาม แนวทางทฤษฎี : พหุศิลป์ศึกษาเชิงแบบแผน (DBAE : Discipline Based Art Education) คือ 1. ประวัติศาสตร์ศิลป์ 2.สุนทรียศาสตร์ 3.ศิลปวิจารณ์ 4.ศิลปะปฏิบัติ วรรณกรรมเรื่องสินไซ ได้กำหนดอยู่ใน หน่วยการเรียนรู้ข้อที่ 2 คือ สุนทรียศาสตร์ คือให้นักเรียนได้ศึกษาเนื้อหา นิทาน เรื่องสินไซ (สังข์ศิลป์ชัย) โดยใช้ซูปแต้มประกอบเรื่องราวเพื่ออ้างอิงจากวัดสวนวารวิพัฒนามาราม อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น เนื่องจากมีภาพที่สวยงาม เขียนสัดส่วนมนุษย์ได้ถูกต้อง สภาพสมบูรณ์ สื่อความหมายภาพได้เข้าใจ ชัดเจน และอยู่ในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น การจัดการเรียนการสอนคือ ให้นักเรียนได้อ่าน ศึกษานิทานเรื่องสิน ไซพร้อมภาพประกอบจากสื่อวีดิทัศน์ในห้องเรียนศิลปะแล้ว ได้ให้นักเรียนร่วมกันระดมความคิดเห็นว่า ซูป แต้มเรื่องสินไซได้สะท้อนเรื่องราวอะไรบ้าง แล้วให้บอกเป็นข้อ ๆ หลังจากนั้นครูผู้สอนจะสรุปประเด็น

สำคัญเพื่อรวบรวมจัดกลุ่ม สามารถรวบรวมและจัดกลุ่ม จากนั้นจึงนำมาเชื่อมโยงกับstupādam จากวัดไชยศรี ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น (เนื่องจากการเขียนรูปตัวละครต่าง ๆ ที่วัดไชยศรี เขียนขึ้นจากฝีมือช่างแต้มที่เป็นชาวบ้าน ไม่ได้ศึกษาเรียนรู้การเขียนสัดส่วนมนุษย์ที่ถูกต้องตามแบบแผนเหมือนช่างหลวง เมื่อนักเรียนได้ศึกษาจากstupādam วัดสนวนวาริแล้ว นักเรียนสามารถเข้าใจรูปแบบการเขียนได้เร็วขึ้น และสามารถเปรียบเทียบหรือวิจารณ์งานศิลปะที่เกี่ยวกับสัดส่วนมนุษย์ได้ และสามารถเข้าใจเรื่องราว **สินไช** จากstupādam ได้รวดเร็วขึ้นและชี้ให้เห็นถึงความเป็นศิลปะบริสุทธิ์คือ ช่างแต้มเขียนขึ้นจากความศรัทธาเลื่อมใส จึงเป็นพลังมหาศาล ไม่ได้เขียนขึ้นโดยผ่านผู้เชี่ยวชาญในงานศิลปะ เพราะเทคนิคการสอนนั้นถ้าเราเริ่มต้นจากภาพที่ยู้งยากสลับซับซ้อน นักเรียนจะเข้าใจยาก จึงใช้เทคนิคคือเล่าเรื่องประกอบภาพจากวัดสนวนวาริฯ ก่อน แล้วค่อยมาเชื่อมโยงสู่ภาพstupādam ที่วัดไชยศรี ก่อนจะสรุปประเด็นได้ว่า Stupādam สะท้อนจุดมุ่งหมายของช่างแต้ม เพื่อใช้เป็นสื่อสอนธรรมในทางอ้อมโดยใช้stupādam บอกเล่าเรื่องราวให้ความเพลิดเพลินในการศึกษาธรรม

การพานักเรียนลงพื้นที่ศึกษาstupādam สินไชที่วัดไชยศรี ต.สาวะถี อ.เมือง จ.ขอนแก่น

การนำเสนอเรื่องราวของ นรก สวรรค์ เพื่อให้ผู้ชมstupแล้วเกิดความรู้สึกละเอียดใจที่ทำชั่ว (หิริ) และรู้สึกเกรงกลัวต่อบาป (โอตฺตปฺปะ) การใช้ตัวละครจากstupแล้วเป็นสื่อหรือเป็นตัวแทนในการเป็นคนดี ทำดีเป็นคติและตัวอย่างทางธรรม ได้แก่ สีโห สิ้นไซ และหอยสังข์ stupแล้ว ได้สะท้อนจารีต ประเพณี และ วัฒนธรรม เช่น การแต่งกายของสาวชาวบ้านอีสาน สาวกางจ้อง สืบเกิดจากการใส่ผ้าถุงมัดหมี่ยาวกรอม ทำ สไบเฉียงบ่า ส่วนอื่น ๆ ที่ปรากฏ ได้แก่ ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด การตาย การแต่งงานหรืออื่น ๆ นั้นให้นักเรียนได้เรียนรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน (คุณพ่อสุ่ม สุวรรณวงศ์) เมื่อนักเรียนเกิดความรู้ ประทับใจก็จะมอบหมายงานให้คัดลอกภาพหรือตอนของภาพตัวละครที่แสดงเนื้อหาลงในเฟรม โดยต้องผ่านการเรียนรู้ เรื่องการคัดลอกภาพ การระบายสี และการเตรียมพื้นภาพมาก่อน

จากช่วงปี พ.ศ. 2552 - 2558 ผู้บริหารโรงเรียนสนับสนุนโดยได้เขียนโครงการ **ต้นกล้าช่างแต้ม** ที่มีวัตถุประสงค์ให้นักเรียนเกิดความรักความหวงแหนในงานจิตรกรรมพื้นบ้าน(stupแล้ว) โดยในโครงการได้มีการกิจกรรมหลายอย่าง ได้แก่ การทัศนศึกษาstupแล้ว การประกวดวาดภาพstupแล้ว การเข้าค่ายstupแล้ว พอช่วงปี 2559 เป็นต้นมา โครงการเหล่านี้เริ่มมีการตัดงบประมาณลง เนื่องจากผู้บริหาร กลุ่มงานวิชาการ มองเห็นว่า งบประมาณที่ใช้ในโครงการไม่ได้ลงสู่ นักเรียนทั้งโรงเรียน โดยโรงเรียนหนองเรือวิทยา มีนักเรียนประมาณ 2,500 คน แต่มีนักเรียนที่เปิดเรียนสายศิลป์-ภาษา มีเพียง 2 ห้อง ๆ ละ 40 คน รวมประมาณ 80 คน ประกอบกับช่วงนี้โรงเรียนหนองเรือวิทยา ยังไม่มีผู้อำนวยการ มีแต่รักษาการ จึงทำให้โครงการบางโครงการที่ใช้งบประมาณมากต้องชะลอไปก่อน

ส่วนความสนใจของเด็กนักเรียนนั้น เด็กนักเรียนที่จัดให้อยู่ในกลุ่มแผนการเรียนสายศิลป์-ภาษา จึงมีนักเรียนที่มีความรู้ความสามารถคละกัน จะมีนักเรียนที่มีความถนัดและมีทักษะทางศิลปะค่อนข้างน้อย โดยในหนึ่งห้องเรียน จำนวน 40 คน จะมีนักเรียนที่ถนัดทางศิลปะ ประมาณ 2 - 3 คน กิจกรรมการเรียนการสอนนักเรียนให้ความสนใจดีมาก เพราะใช้สื่อการสอนจากภาพ วิดีทัศน์ แต่ผลงานที่เกิดจากทักษะฝีมือ (การระบายสี การคัดลอกภาพ) จะแตกต่างกันเนื่องจากนักเรียนมีความถนัดและทักษะต่างกัน แต่ส่วนที่นักเรียนให้ความสนใจและให้ความสำคัญคือ การได้ไปทัศนศึกษาstupแล้วจากแหล่งเรียนรู้จริง เช่น วัดไชยศรี วัดสนวนวาริช วัดสระบัวแก้ว วัดบ้านลาน วัดโพธาราม วัดป่าเลไลย์ วัดยางทอง เหล่านี้ นักเรียนจะตื่นเต้นและให้ความสนใจเป็นพิเศษ เมื่อนักเรียนได้ผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้เหล่านี้ก็จะเป็นการเรียนรู้ครบตามเนื้อหาจุดประสงค์การเรียนรู้และที่วัดประเมินผลก็ถือว่าจบหลักสูตรการเรียนในรายวิชา

นี้ ความสนใจของนักเรียนหลังจากนี้จะไม่ค่อยมีเลยเพราะเขาถือว่าได้เรียนจบแล้ว เกรดหรือผลการเรียนออกแล้วจากนั้นเขาก็จะทิ้งไป

ส่วนการต่อยอดจากเรื่องวรรณกรรมสั้นไซ ไปสู่กระบวนการเรียนการสอนนั้น เพื่อให้มีการพัฒนาต่อยอดจากการเรียนการสอนและที่ได้ประเมินผลการเรียนแล้วได้นำเข้าสู่กิจกรรมชุมนุม คือเปิดกิจกรรมชุมนุมที่สอดคล้องกัน ได้แก่ ชุมนุมเฮฮาฮักฮูปแต้ม ชุมนุมเยาวชนคนอนุรักษ์ฮูปแต้มด้วยการปรับเปลี่ยนชื่อตามความเหมาะสม และรับสมัคร คัดนักเรียนที่ชอบด้านนี้เข้ามาอยู่ในชุมนุม แต่ละปีจะมีประมาณ 10 - 12 คน ซึ่งปกติแต่ละชุมนุมจะมีนักเรียนประมาณ 30 คน ต่อครู 1 คน และจะถ่ายทอดความรู้ ความสามารถ ตลอดจนการจัดนิทรรศการฮูปแต้มให้นักเรียนเหล่านี้ได้สามารถปฏิบัติได้จริง และเผยแพร่ร่วมกิจกรรมตามหน่วยงาน องค์กร สถาบันต่าง ๆ ที่ได้ให้เข้าร่วม และขอเข้าร่วมกิจกรรมตามที่ได้เคยปฏิบัติมาอยู่ตลอด ซึ่งได้พัฒนาต่อยอด เรื่องสั้นไซ โดยในปัจจุบันนี้ได้เปิดชุมนุมฮูปแต้มบาติก ได้สอนเทคนิคการเขียนผ้าบาติกให้กับนักเรียน โดยสอดแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องสั้นไซ เช่น การเขียนตัวละครสี่เวิ สั้นไซ ตลอดจนนำตัวละครเรื่องราวในพุทธศาสนา วรรณกรรมท้องถิ่น สัตว์หิมพานต์ในฮูปแต้มมาประยุกต์เขียนลงในงานบาติก เช่น พระพุทธเจ้า นาค ชาวบ้าน ลวดลายอีสาน เป็นต้น โดยเขียนลงในเสื้อยืด ผ้าเช็ดหน้า ผ้าคลุมไหล่ เขียนลงในภาพพระบฏเหล่านี้เป็นต้น

แต่ปัญหาที่ประสบเวลานี้คือ ต้องใช้งบประมาณสูง ถ้าจะให้วัสดุอุปกรณ์ครบจะต้องใช้เวลา 1.- 2 ปี เพราะงบประมาณจะให้ภาคเรียนละ 1 ครั้ง หมายความว่า ถ้าของงบประมาณไป 1 หminenบาท ก็จะอนุมัติเทอมละ 5,000 บาท ซึ่งวัสดุอุปกรณ์ในงานบาติกค่อนข้างราคาสูง ประกอบกับนักเรียนที่เรียนส่วนใหญ่จะเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายและเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จึงทำให้การทุ่มเทงานนี้ค่อนข้างน้อยเพราะเด็กต้องเตรียมตัวสอบเรียนต่อ รวมถึงนักเรียนบางคนสมาธิสั้นทำให้การเขียนงานฮูปแต้มไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

นักเรียนโรงเรียนหนองเรือวิทยา ไปศึกษาสุปแต่้มที่วัดสนวนวาริ อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

การขยายผลเรื่องราวของสินไซ ไปสู่กระบวนการเรียนการสอนและเรื่องอื่น ๆ ในพื้นที่อื่นอย่างไร นั้น ต้องมองไปที่บริบทของโรงเรียนในกลุ่มโรงเรียนประถมและโรงเรียนมัธยมที่สังกัดในจังหวัดขอนแก่น ก่อนว่า ผู้บริหารกลุ่มงานวิชาการหรือผู้เกี่ยวข้องได้ให้ความสำคัญกับเนื้อหาสาระท้องถิ่นที่เป็นอัตลักษณ์ แห่งตัวตนหรือยัง ได้เปิดโอกาสให้ครูผู้สอนได้แสดงวิสัยทัศน์ในการปรับประยุกต์หลักสูตรท้องถิ่นมาใช้กับ นักเรียน ตลอดจนมีการสนับสนุน รองรับหรือการอำนวยความสะดวก ๆ ที่เกิดผลกระทบทางบวกเพื่อสร้างขวัญ กำลังใจแก่ครูผู้สอนหรือไม่ เพราะปัจจุบันครูจะสอนตามมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดตามหลักสูตร แกนกลางพุทธศักราช 2551 ที่มันไม่ได้ตอบสนองครูผู้สอนได้เต็ม 100 % เลย ตัวชี้วัดบางตัวมันไม่สัมพันธ์ สอดรับกับเด็กนักเรียน เพียงเพื่อมุ่งให้นักเรียนทั้งประเทศต้องเรียนรู้ตามตัวชี้วัดที่กำหนดให้ เป็นเรื่อง ที่ค่อนข้างทำความลำบากใจให้กับเด็ก หน่วยงาน สถาบัน ไม่ได้มีโอกาสส่งเสริมสนับสนุนให้ครูผู้สอนได้เปิด การเรียนการสอนสาระที่เป็นท้องถิ่น ที่บ่งบอกถึงรากเหง้าตัวเอง

“เท่าที่ผมได้เห็นและรับทราบข้อมูล มีค่อนข้างน้อย ในส่วนของผม ได้จัดทำหลักสูตร ท้องถิ่น เรื่อง สุปแต่้มอีสาน มีการปรับปรุงพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ มีการขอรับการ

สนับสนุนการเรียนการสอนจากงบประมาณด้วยการจัดทำโครงการจากโรงเรียน หน่วยงาน
องค์กรต่าง ๆ จัดการประกวดวาดภาพระบายสีในระดับโรงเรียน ในระดับสหวิทยาเขต ในระดับ
สพม.และสพป. ใน จ.ขอนแก่น และ การจัดประกวดวาดภาพระดับภาคอีสาน ที่ได้จัดขึ้น โดยใช้
สถานที่ ณ สำนักวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น เมื่อ ปี 2557 ที่ผ่านมา ได้รับความสนใจจาก
นักเรียนและครูทั่วภาคอีสานเป็นจำนวนมาก และผมคิดว่า คงเป็นคนแรกที่ได้เริ่มทำกิจกรรม
แบบนี้ และได้เห็นมีการขยายผลนำแนวคิดนี้ไปพัฒนาต่อยอดเช่นการประกวดวาดภาพ สุปแต้ม
ที่วัดป่าเลไลย์ เป็นต้น”

แต่สิ่งที่ยังห่วงและหวั่นใจคือ เมื่อเกษียณอายุราชการไปแล้ว สิ่งที่เราสร้างไว้คงมลายหายสิ้นไปตาม
กาลเวลา จึงอยากให้มีองค์กร หน่วยงาน ที่รองรับในด้านบุคลากร งบประมาณ สถานที่ ฯลฯ ที่เกี่ยวกับ
เรื่องสุปแต้มอีสาน ซึ่งควรให้มีสาระครบในทุก ๆ ด้าน ไม่ควรเน้นแต่เรื่องสีน้ช้อย่างเดียว ควรให้รู้ถึง
รูปแบบ กรรมวิธี วัสดุอุปกรณ์ ภาษาในสุปแต้ม การจัดกิจกรรมการประกวดวาดภาพ การประยุกต์สุปแต้ม
ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับภาคอีสาน ที่ยังมีอีกหลายเรื่องที่เป็นแนวคิดในเรื่องกิจกรรมส่งเสริมอนุรักษ์
สุปแต้มอีสาน แต่เป็นได้แค่แนวคิดเพราะเราเป็นเพียงแค่ครูคนหนึ่ง คงไม่สามารถที่จะบันดาลหรือกระทำ
ในสิ่งที่หวังได้ หากขาดการได้รับการสนับสนุน การให้ความสำคัญจากผู้ใหญ่ ผู้เกี่ยวข้อง.

“สินไช”สู่การสะกดรอยในอีสาน

นัทธ์หทัย วนาเฉลิม

สัตวแพทย์ผู้หลงใหลในฮูปแต้มอีสานและเรื่องราวของสินไช จนกระทั่งสะกดรอยตามหาสินไชและเขียนเป็นหนังสือสารคดีจนได้รับรางวัล

สาเหตุที่ทำให้สนใจวรรณกรรมเรื่องสินไช ต้องเริ่มจากตอนที่ขอนแก่นเราเริ่มมีเสาไฟฟ้าหน้าตาแปลก ๆ ที่ถนนสายหลัก 3 สายในเมือง เรากับพ่อก็เถียงกันว่า “เทศบาลเขาเอามาจากตัวละครเรื่องอะไร” มาถึงบางอ้อตอนที่เห็นป้ายรถเมล์ซึ่งเขียนบอกไว้ว่า “สินไชเดินดง” แต่สองพ่อลูกก็ยังเถียงกันไม่จบเถียงกันว่าสินไชนี่คือเรื่องอะไรกันแน่ สมัยนั้นข้อมูลใน “เสิร์ชเอ็นจิ้น” ยังไม่กว้างขวางเท่าทุกวันนี้ สุดท้ายจึงไม่รู้ว่าใครถูกใครผิด

2-3 ปีผ่านไป ในเฟซบุ๊กมีเพจชื่อ “สมาคมศิลปะลาว-อีสาน” คนที่เขารักชอบในศิลปะวัฒนธรรมสองฝั่งโขงได้ผลักดันเอาภาพสวย ๆ งาม ๆ มาลง ส่วนมากเป็นภาพฮูปแต้มซึ่งมีตัวหนังสือกำกับ เราก็พยายาม

มองดูอักษรอะไรเขียนขยุกขยิกอ่านไม่ออก เห็นใคร ๆ ในเฟซบุ๊กอ่านแล้วมาลงคอมเมนต์กันใหญ่ รู้สึกว่า “เฮ้ย! เท่อะ” อยากจะอ่านได้บ้าง

เมื่อลองหาข้อมูลก็พบว่าตัวอักษรนั้นเรียกว่า “อักษรไทน้อย” ความที่ใกล้เคียงกับอักษรไทยจึงใช้เวลาไม่นานก็อ่านออกเขียนได้ และเนื่องจากตัวไทน้อยเป็นพื้นฐานของอักษรลาวปัจจุบัน ทำให้อ่านหนังสือลาวได้ไปด้วย เมื่อเห็นว่าคล่องแคล่วดีแล้วจึงลองแปลนวนิยายลาว หลังจากแปลสำเร็จก็เกิดความฮึกเหิมอยากหาสิ่งที่ยากกว่านี้ หลาย ๆ คนจึงแนะนำให้อ่าน “สังสินไซ ฉบับคำกลอนคู่ร้อยแก้ว” ที่ปริวรรตโดย มหาสิลา วีระวงส์ แต่เนื่องจากไม่ใช่คนชอบอ่านบทกวีจิงรี ๆ รอ ๆ ยังไม่เริ่มสักที

จนกระทั่งได้มีโอกาสไปวัดไชยศรี เมื่อแรกเห็นภาษาวัยรุ่นเขาเรียก “stunt” หมอถึงกับสตันท์ไป 10 วินาที เซียวคะ หลงรัก! หลงรักทั้งรูปทรงของศาสนคาร หลงรักทั้งอุปแต้มแต้มสี่ศราม ทั้งในฝีมือช่าง ดูไปดูมากี่เกิดความสงสัยว่า “ทำไมถึงไม่วาดเรื่องราวทศชาติชาติดก หรือ รามเกียรติ์ อย่างโบสถ์ทั่วไปที่เคยเห็น มันต้องมีอะไรที่พิเศษแน่ ๆ อยากเข้าใจเนื้อเรื่อง” จึงได้ถูกซ์อ่านสังสินไซ คำกลอนคู่ร้อยแก้วเสียที

ตอนแรกแรกคิดว่าคงอ่านไปหลับไปแน่ ๆ แต่กลายเป็นว่า ต้อง “อ่านไป จดไป” เพราะมีเกร็ดความรู้ที่แทรกอยู่ที่เรื่องราวดาราศาสตร์ ต้นไม้ สัตว์ ฮีตคอง หลักธรรมาภิบาล ระหว่างแยกจดเป็นหมวดหมู่ก็คิดอยู่ในใจว่า “คนแต่งนี้เขาไม่ธรรมดา มีความรู้ความสามารถมาก แถมยังต้องมีอุปนิสัยที่ละเอียดปราณีตมากด้วย เพราะการคิดพล็อตเรื่องว่ายากแล้ว แต่การแทรกเกร็ดความรู้เข้าไปแล้วেলাให้มันเนียนยากยิ่งกว่า ยิ่งการเขียนในรูปแบบกวีนิพนธ์ที่ถือว่าเป็นเพชรยอดมงกุฏของวงการวรรณกรรมด้วยแล้ว...ต่อให้อีก 10 ปี หรืออีก 100 ปี ข้างหน้าก็ถือได้ว่าเป็นนักปราชญ์ที่ไม่ธรรมดาเลย ถ้าหากวรรณคดีเรื่องเกินจิจของประเทศญี่ปุ่นได้ขึ้นทะเบียนมรดกโลกโดยยูเนสโกแล้วละก็ หมอเห็นว่าเรื่องสังสินไซนี่แหละที่มีศักดิ์ศรีเทียบเคียงกัน”

ด้วยเหตุผลที่กล่าวไปข้างต้นทำให้สนใจศึกษาที่มาของวรรณกรรมเรื่องนี้ ยิ่งภายหลังเมื่อได้ทราบว่าเป็นวรรณกรรมแห่งอุษาคเนย์ จึงได้ลองอ่านของภูมิภาคอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบเนื้อหากันด้วย

จากนั้นพอศึกษาแล้วทำให้อยากเขียนหนังสือ สะกดรอยสินไซ และออกตามหาเรื่องราวของสินไซทั่วอีสาน เนื่องจากเรื่องทั้งหมดเกิดขึ้นเพราะความบังเอิญ หลังจากได้ชมสิมวัตไชยศรี ก็มีเหตุบังเอิญให้ได้ไปวัดตาลเรือง ซึ่งบ้านของหมอลำสินไซคนแรกก็อยู่ไม่ไกลจากวัด เมื่อกลับถึงขอนแก่นแล้วได้ไปรักษาสัตว์ทางบ้านโนนทัน ได้สังเกตเห็นว่าทางแยกจากจากบึงแก่นนครไปบ้านโนนทันทุกซอยชื่อซอย

โพธิสาร แต่กลับมืออยู่ชอยหนึ่งชื่อว่าชอยสีโห ความสงสัยเป็นเหตุให้ต้องไปถามถึงที่มา ผ่านไปไม่นานมีเหตุให้ต้องไปดูแลสุขภาพม้าพื้นเมืองที่ บ้านหนองขาด อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งอยู่ติดกับอำเภอโขงเจียม หมอสังเกตเห็นตรงหัวสะพานข้ามแม่น้ำมูลฝั่งอำเภอโขงเจียม มีป้ายติดว่าเลี้ยงขวาไปวัดถ้ำเหวสินธุ์ชัย นี่ก็เป็นเหตุบังเอิญให้ได้ไปเจออีก

ด้วยนิสัยส่วนตัวเป็นคนที่ชอบเขียนบันทึกเรื่องพิเศษที่ได้พบเจอนอกเหนือจากเหตุการณ์ประจำวัน เมื่อได้พิจารณาดูแล้วจึงคิดว่า “เออ...เรื่องสังขสินไชนี้ ไม่ใช่แค่นิทานมุขปาฐะแล้วละ แต่ว่าเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชาวบ้านเลยทีเดียว” พอดีทางบริษัทอัมรินทร์วันดี แอนด์ พัลลิตซิง จำกัด ซึ่งเป็นผู้จัดประกวดเขียนรางวัลนายอินทร์อะอะวอร์ด ได้กำหนดกติกาสำหรับประเภทสารคดีประจำปี 2548 ว่า ให้เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม

เมื่อพิจารณาดูแล้วว่าบันทึกของเรามีจำนวนหน้าพอสมควร เก็บข้อมูลภาคสนามอีกหน่อยก็ได้จำนวนหน้าครบตามเกณฑ์การประกวดพอดี ด้วยความสัตย์จริงว่าในตอนนั้นคิดเพียงว่า อยากให้คนในภูมิภาคอื่นได้รับรู้ถึงวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของอีสานบ้านเรา ถึงจะตกรอบก็ไม่สำคัญอย่างน้อยกรรมการที่อ่านก็ได้รับรู้แล้วว่ามีเรื่องราวเหล่านี้อยู่ ซึ่งทุกคนเป็นสุดยอดนักเขียนทั้งสิ้นหากเขานำไปต่อยอดเผยแพร่ให้คนอื่นได้ความรู้ก็ถือว่างานชิ้นนี้ประสบความสำเร็จแล้ว...นี่คือจุดประสงค์ในการเขียนสะกดรอยสินไชขึ้นมา

ซึ่งพอเราได้เขียน ได้เรียนรู้เรื่องสินไชแล้ว เรียกว่าเป็นการเปิดโลกทัศน์ใหม่ก็ว่าได้ ทั้ง ได้เรียนรู้ศิลปะในแขนงอื่น เช่น เรื่องอุปแต้ม เกร็ดในการไล่ความเค็มออกจากผนังก่อนการลงสี หรือสูตรปูนหมักในแต่ละท้องถิ่นที่เป็นภูมิปัญญาที่น่าทึ่ง รวมทั้งลีลาลายเส้นของช่าง การผูกกลายนกคาบนาคขบ ลวดลายดอกดวง มันเป็นรศทางศิลปะที่ตีมูลค่ามาก รวมถึงได้ฝึกการคิดวิเคราะห์ เช่น บทกลอนที่พรรณนาถึงเมืองเบ็ญจาลกล่าววว่า

“บัดนี้ยังมีนักคะเลดล้า	ชั้นชื่อเบ็ญจาน
นิคมคน	คังเพ็งพอดื้อ
เซียงหลวงลัน	ลุงลั้งล้านย่าน
น้ำแม่ล้อม	ละวังด้ายชั้วตา

ผู้แต่ง

ชาวเหนือ

อุทิศแด่

“ดั่งเดียวดั่งฟ้า”

(สิลา วีระวงส์)

นักวิชาการหลายคนกล่าวว่าเป็นการบรรยายถึงสภาพกรุงเวียงจันทน์ในอดีต แต่ถ้าสังเกตในบทกลอนจะพบว่าดินแดนฝั่งลาวนั้นไม่มีทางออกสู่ทะเล การใช้เรือสำเภาในแม่น้ำโขงไม่น่าจะเหมาะสม จึงอาจจะเป็นเมืองอื่นที่มีเมืองหลวงที่อยู่ใกล้ปากแม่น้ำ เช่น กรุงศรีอยุธยา มากกว่า

และในฐานะคนรุ่นใหม่ นอกจากเรื่องมารยาททั่วไปแล้ว ยังได้ศึกษาฮัตคองผ่านวรรณคดีเรื่องนี้ รวมทั้งหลักการปกครองอย่างทศพิธราชธรรม และพฤษชาติประทีป ซึ่งไม่น่าเชื่อว่าไม่ใช่เรื่องล้าสมัยในปัจจุบันเลย ได้เรียนรู้ประเพณีเกิด แต่งงาน การบวช และการจัดงานศพ ผู้ประพันธ์วรรณคดีเรื่องนี้ต้องเป็นนักเดินทาง และนักศึกษารวมชาติด้วยทีเดียว เพราะในวรรณกรรมเรื่องนี้ยังได้กล่าวถึงเรื่องชนิดป่าไม้ พืชพรรณ ไร่อย่างละเอียด และที่สัตว์แพทย์อย่างหมอสอนใจคือเรื่องสัตว์ต่าง ๆ ที่พบในเรื่อง ซึ่งล้วนเป็นสัตว์ที่พบในป่าแถบอุษาคเนย์ทั้งสิ้น

เมื่อรู้เรื่องสินไซแล้ว ทำให้ได้ย้อนมองดูตน ในบทเริ่มต้นของสังขสินไซนั้นมีการกล่าวไหว้ครู และบทจบของแต่ละบั้นนั้นล้วนกล่าวระลึกถึงผู้มีพระคุณแสดงถึงความกตัญญู รวมถึงการไม่เปิดเผยตนเองในงานเขียน ซึ่งแก่นักวิชาการจะวิเคราะห์วรรณกรรมในยุคโบราณนั้นการใช้นามแฝง หรือการไม่เปิดเผยตัวตนว่าเป็นผู้เขียนบทประพันธ์นั้น เพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงอาญาของผู้มีอำนาจ แต่หมองเองกลับคิดว่ามันเป็นงานเป็นงานที่สร้างขึ้นด้วยความศรัทธาต่อพุทธศาสนา จึงไม่ต้องการการยกยอ นั้นทำให้หมองต้องส่องกระจกสำรวจตนเองว่า มีความกตัญญูและความใจกว้างเช่นนี้หรือไม่

ถึงวันนี้หากถามว่า “ชอบอะไรในเรื่องสินไซ” บอกได้เลยว่า ชอบพล็อตของเรื่อง มันคือนิยายแฟนตาซีขั้นดีนี่เอง ทั้งฉาก ทั้งตัวละครมีความอลังการอย่างที่สุด นี่ถ้ามีผู้อำนวยการสร้างหนังสนใจแล้วละก็ “ลอร์ด ออฟ เดอะ ริง” ก็ “ลอร์ด ออฟ เดอะ ริง” เกอะ อันดับ 1 บ็อก ออฟฟิศ ต้องเป็นของสินไซแน่นอน

สำหรับตัวละคร **หมอลอบกุมภภัณฑ์** สมัยปัจจุบันนี้หายากมากที่จะมีใครความรักที่มั่นคงเช่นนี้ ส่วนเรื่องมารยาท ความไม่รู้ยี่ตคองนี่สอนกันใหม่ได้ แต่เวลาไปชมลิ้ม ตัวละครที่ต้องมองหาที่ก่อนตัวอื่นคือ “นางยักษ์อัสมุขี” อาจเป็นเพราะเป็นสัตว์แพทย์จึงรู้สึกกว่า ช่างแต่มีเขาวดนางได้หน้าตาน่าเอ็นดูดี

ส่วนหลักกรรมในเรื่องนั้นหลาย ๆ คนได้กล่าวถึงและเอาแบบอย่างทำสินไซในเรื่องความกตัญญู กล้าหาญ และเสียสละ แต่สำหรับหมอลอบแล้วหลักปฏิบัติที่หมอยึดถือมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต คือ “อภัยทาน” (เป็นส่วนหนึ่งของหลักกรรมสังคหัตถ์ 4 ในข้อการให้ทาน)

อภัยทาน หมายถึง การให้อภัย ไม่พยายามทวงแค้นและกัน อย่างในเรื่องถ้าหากสินไซไม่ให้ อภัยพอ ที่เนรเทศตนและแม่ ความกตัญญูก็จะไม่เกิด และคงเพิกเฉยต่อการตามหาอา แม้กระทั่งทำทั้ง 6 ที่คิดฆ่า ทั้งที่สินไซพุ่มเทช่วยเหลือ ทำวหน่อพระอินทร์ยังให้อภัยได้ละเว้นชีวิตได้

ในชีวิตการทำงานของหมอก็คงเช่นกัน ต้องเจอเรื่องกระทบกระทั่ง ชัดแจ้ง ทั้งกับผู้ร่วมงาน หรือลูกค้า อยู่บ่อยครั้ง เป็นต้นว่าโกหกในเรื่องที่มาอาการเจ็บป่วย ไม่ให้ความร่วมมือในการรักษา ชักดาบไม่จ่ายค่ารักษาพยาบาล หรือ สำคัญที่สุดคือ กล่าวร้ายทำให้เสียชื่อเสียง เป็นต้น คลินิกรักษาสัตว์นี่ถือว่าเป็นศูนย์รวมเรื่องดราม่าแห่งหนึ่งก็ว่าได้ ถ้าหมอไม่ให้อภัยแล้วปล่อยวาง คงมีชีวิตที่ไม่มีความสุข สักวันหนึ่งอาจจะ มีพาดหัวข่าว “**สัตวแพทย์สาวจอมโหดฆ่าคนราวผักปลาหมกหลังคลินิก**” ก็เป็นไปได้

พอเราศึกษาเรื่องนี้ ทำให้เคยเอาเรื่องสินไซไปคุยในวงการสัตวแพทย์ด้วยเหมือนกัน แม้ว่าจะงานด้านวิทยาศาสตร์การแพทย์ก็กล่าวได้ว่าต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ แต่ที่จริง แล้วเรื่อง ศิลปวัฒนธรรมนี้เป็นความสนใจที่ค่อนข้างจำเพาะบุคคลมากนะคะ เพื่อนส่วนใหญ่เขาก็บอกตามตรงว่า “**ไม่ใช่แนว**” แต่พวกเขาก็อยากรู้เรื่องการผจญภัย ไปเจออะไรมาบ้างของหมอมากกว่า หมอจึงใช้วิธีแทรกเกร็ดแทรกเรื่องราวเข้าไปเวลาเล่า

เพื่อนบางคนหลังอ่าน “สะกดรอยสินไซ” เขาก็สารภาพว่า “**เพิ่งจะทราบว่าสีโบนเส้าไฟนี่คือคชสีห์ คิดว่าเป็นไดโนซอร์ที่ตีไซน์มาเป็นรูปแบบพื้นบ้านเสียอีก**” ซึ่งหมอก็คือว่าการเผยแพร่

ความรู้นี้ประสบความสำเร็จแล้ว ให้เขาค่อย ๆ ซึมซับไปที่ละเล็กทีละน้อย ดีกว่าอัดความรู้เข้าไปตูมเดียว แล้วเพื่อนสลับหมด สมองเออร์เวอ์ต่อไปไม่กล้าถามถึงเรื่องนี้อีกเลย

ส่วนเพื่อนกลุ่มที่เขาสนใจเรื่องนี้เป็นเพราะเขารักชอบด้านศิลปวัฒนธรรมอยู่แล้ว อยากให้จัดทริปท่องเที่ยว และบางคนได้เคยผ่านประสบการณ์ประทับใจในวัยเด็ก เช่น ผู้อาวุโสของครอบครัวเคยเล่าเรื่องให้ฟัง เคยดูหมอลำสินไซ เคยฟังเทศน์ หรือ บ้านอยู่ละแวกเดียวกับพื้นที่ที่หมอลำไปสำรวจเป็นต้น กลุ่มนี้เขาจะเล่าเรื่องสมัยเด็ก ๆ ให้ฟังแลกเปลี่ยนข้อมูล เวลาที่เขาเล่าออกท่าทางสนุกสนานแววตาเป็นประกายบอกว่า “เหมือนได้ขึ้นไทม์แมชชีน”

ส่วนตอนนี้มีเรื่องอื่นที่เป็นวรรณกรรมอีสานที่อยากเขียนถึงไหม หลังจากเขียนสะกดรอยสินไซจบลง หมอลำได้เกิดความสนใจศึกษาด้านอนุรักษนิยม อันเป็นตำนานการสร้างพระธาตุพนมขึ้นมา ใช้เวลารวบรวมเอกสารและศึกษาอยู่ราว 3 ปี จึงสรุปเนื้อหาการผจญภัยครั้งใหม่ออกมา โดยเลือกเขียนในส่วนของ “บันฮอยพระบาท” กล่าวถึงการเสด็จมายังดินแดนแถบลุ่มน้ำโขงของพระพุทธเจ้าและพระอานนท์ ซึ่งไม่ได้มาแบบธรรมดาณะคะ เสด็จมาทางอากาศแล้วได้ประทับรอยพระพุทธรูปไว้ตามสถานที่ต่าง ๆ หมอลำได้ตามไปดูยังสถานที่จริง ตามกันไปตั้งแต่แขวงเวียงจันทน์ จังหวัดต่าง ๆ ในประเทศไทย ตามกันจนถึงเมืองหลวงพระบางเลยทีเดียว ตอนนี้สารคดีเรื่องนี้เขียนจบเรียบร้อยแล้ว และกำลังตีพิมพ์เป็นตอนในนิตยสารทางอีสานในชื่อ “อุรังคธาตุ-นิทานพนजर” ฝากติดตามการพนजरด้วย

มีเรื่องหนึ่งไม่แน่ใจว่าจะเรียกวรรณกรรมได้หรือไม่ ตอนนี้กำลังรวบรวมข้อมูลเป็นตำราฆ่า ซึ่งแยกออกเป็นตำราฆ่าของเก่า และ ตำราฆ่าคำโคลง มีเนื้อหาเกี่ยวกับการดูลักษณะฆ่า ตำรายา การผูกกระยา แก้วทำเดิน และการต่อสู้บนหลังม้า เป็นต้น ตอนนี้มีข้อมูลของประเทศไทย และกัมพูชาบางส่วนแล้ว ยังขาดข้อมูลในส่วนของลาว-อีสาน

“ป่าเดือน” ท่านนางดวงเดือน บุญยาว ได้เคยแนะนำว่า ให้ลองไปอ่านวรรณคดีเรื่องทำวฮุงทำวเจืองอาจจะพบ แต่ก็เป็นเรื่องที่อ่านยากมากถึงมากที่สุด เพราะไม่มีการถอดบทกลอนเป็นร้อยแก้ว แล้วแปลคำศัพท์โบราณให้แบบเล่มสังขสิทธิ์คำกลอนคู่ร้อยแก้ว แต่ในเมื่อใจเท่านั้นบันดาลแรง หมอลำจึงเชื่อว่าแม้จะใช้เวลานานแต่ต้องสำเร็จแน่นอน.

“สินไช”สู่การจัดการเรียนรู้ภาคประชาชน

แม่หญิงในชุมชน 20 คนที่คัดเลือกมานั้น ก่อนหน้านี้นับบาทของพวกเธอคือ คนอยู่หลังบ้าน ผู้หญิงที่ทำงานอยู่ในครัว ผู้หญิงที่ทำความสะอาดวัด โอกาสที่จะได้พูดคุยหรือ จับไม้ค้เป็นเรื่องยากมาก ทำให้การฝึกฝนในช่วงแรกเป็นเรื่องยากยิ่งนัก

สุมาลี สุวรรณกร

“สินไช”สู่การจัดการเรียนรู้ภาคประชาชน

การนำเอาเรื่องราวของวรรณกรรมเรื่อง “สินไช” มาสู่การจัดการกระบวนการเรียนรู้ภาคประชาชนไม่ใช่เรื่องง่ายนัก โดยเฉพาะให้สอดคล้องกับเป้าหมาย “เมืองสามตวิถีสุข” คือ พื้นที่ดี ภูมิดีและสื่อดี แม้ว่าชุมชนสาวะถี จะเป็นชุมชนที่อยู่กับ “สุปแต่้มสินไช”และวรรณกรรมเรื่องสินไชมาตั้งแต่เกิด แต่การจะดึงเอาองค์ความรู้ที่มีอยู่ชุมชน ออกมาเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และทำให้พวกเขาตระหนักรู้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนก็ยังเป็นเรื่องยาก

เป็นเรื่องยากเพราะ ชุมชนเองไม่ได้สนใจเรื่องราวเหล่านี้มากนัก เพราะส่วนใหญ่หาอยู่หากินเพื่อเลี้ยงชีพตัวเองเป็นหลัก ไม่ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องราวที่มีอยู่ เพราะคิดว่าเป็นเรื่องไกลตัว และไม่ได้เกี่ยวข้องกับเขาโดยตรง เพราะฉะนั้นจะต้องหาวิธี ที่จะทำให้เขาอยากรู้ อยากเห็นและต้องเรียนรู้

การเข้าไปสังเกตการณ์และจับชีพจรของคนในชุมชนเพื่อคลำดูว่า “อะไรคือหัวใจหลักของเขา” จากการสังเกตการณ์มาตลอดระยะเวลา 4-5 ปี ด้วยการเข้าไปร่วมกิจกรรมของชุมชน โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร.ทรงวิทย์ พิมพะกรรณ์ กัลยาณมิตรเป็นผู้นำพา เนื่องจากเขาได้คลุกคลีกับชุมชนนี้ ด้วย

การเข้าไปเรียนรู้ ดึงองค์กรภายนอกเข้าไปร่วมเรียนรู้และพานักศึกษาเข้าไปเรียนรู้ชุมชน ตั้งแต่สมัยที่เขาเป็นผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น จนกระทั่งได้รับตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักวัฒนธรรม ในเวลาต่อมา

แต่การที่คนภายนอกเข้ามาเห็นคุณค่าของมรดกภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน แต่คนในชุมชนกลับไม่ได้สนใจใคร่รู้มากนักเพราะยังมองว่า “ไม่ใช่เรื่องของตัวเอง” “ไม่จำเป็นต้องรู้” จึงยังคงมีอยู่เสมอ

โครงการสินไซโมเดล ได้เริ่มต้นในปี 2558 โดยเครือข่ายสื่อศิลปวัฒนธรรมชุมชนอีสาน ด้วยการพาเครือข่ายคนทำงานด้านศิลปวัฒนธรรมในอีสาน ที่ทำงานร่วมกับแผนงานสื่อศิลปวัฒนธรรมสร้างเสริมสุขภาพ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ไม่ว่าจะเป็น กลุ่มหมอลำหุ่นคณะเด็กเทวดา นำโดยครูเชียง ปรีชา การุณ เครือข่ายหนังประโมทัย นำโดย ครูยอด เจริญพงศ์ ชูเลิศ เครือข่ายเยาวชนดนตรีภาคอีสาน ที่มีสมชัย คำเพราะ เป็นแกนนำขับเคลื่อน กลุ่มมโหรีดนตรีผ้า จากเมื่อนครราชสีมา โดยมีสมรรถ คุ่มสุวรรณเป็นผู้ขับเคลื่อนและกลุ่มหน่อไม้หวาน ที่มีปวิพนธ์ วัฒนขำ เป็นผู้ดูแล รวมถึงกลุ่มกันตรึมวัยใส ที่มีพระครูวิสันต์ สิริปัญญา เป็นผู้ขับเคลื่อน มาช่วยกันทำงานในพื้นที่นำร่องเมืองสามติววิถีสุขในครั้งนั้น จนกลายเป็นพื้นที่ปฏิบัติการของเครือข่ายสื่อศิลปวัฒนธรรมชุมชนอีสานในเวลาต่อมา

โดยเป้าหมายของการขับเคลื่อนตามแผนดำเนินการเมืองสามติววิถีสุขนั้น **รองศาสตราจารย์ ดร. เกศินี จุฑาวิจิตร** ที่ปรึกษาโครงการ บอกว่า เมืองสื่อสร้างสรรค์ จะต้องเป็นเมืองแห่งวิถีสุขภาวะที่ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ทั้งด้วยปัญญาที่เข้าถึงความดี ความงามและความจริง การสร้างเมืองสื่อสร้างสรรค์ไม่ว่าจะเป็นในระดับจังหวัด อำเภอ ตำบลหรือชุมชนเล็ก ๆ ต้องเริ่มด้วยหลักการ 3 ดี อันประกอบด้วย สื่อดี พื้นที่ดี และ ภูมิดี

สื่อดี จึงเป็นสื่อที่ปลอดภัยและสร้างสรรค์สำหรับทุกคน นั้นหมายความว่า ผู้คนจะได้รับและได้ใช้สื่อที่เหมาะสมกับการพัฒนาในแต่ละช่วงวัย ทั้งเด็ก เยาวชน และครอบครัวมีโอกาสเข้าถึงสื่อดีได้ โดยไม่จำกัดโอกาส เวลา และสถานที่ “สื่อ” ในที่นี้ หมายถึง สื่อทุกประเภท ทั้งสื่อมวลชน สื่อท้องถิ่น สื่อพื้นบ้าน ประชาชนท้องถิ่น และสื่อใหม่

พื้นที่ดี พื้นที่สร้างสรรค์ หรือพื้นที่สุขภาวะ หมายถึง พื้นที่ที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการออกแบบและใช้ประโยชน์ร่วมกัน เป็นพื้นที่ที่บุคคล ครอบครัวและชุมชนได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สานสร้าง

ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เสริมพลังซึ่งกันและกัน “พื้นที่ดี” ในที่นี้ อาจเป็นได้ทั้งพื้นที่สร้างสรรค์ทางกายภาพ และพื้นที่สร้างสรรค์ทางความคิด

พื้นที่สร้างสรรค์ทางกายภาพ หมายถึงพื้นที่สาธารณะที่มีความปลอดภัย เป็นพื้นที่ที่จัดให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลมาใช้ประโยชน์ร่วมกัน หรือใช้ในการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์เป็นประจำ เช่น การจัดสวนหย่อมให้เป็น “พื้นที่ออกกำลังกาย” การจัดลานวัดเป็น “ลานแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม” การจัดสนามกีฬาให้เป็น “ตลาดนัดอาหารปลอดภัย” การจัดห้องสมุดของโรงเรียน ให้เป็น “แหล่งเรียนรู้โลกกว้าง” ที่บุคคลทั่วไปสามารถเข้าไปใช้ได้โดยไม่มีข้อจำกัดด้านโอกาสและเวลา เป็นต้น

พื้นที่สร้างสรรค์ทางความคิด หมายถึง การจัดให้มีเวทีเพื่อการแลกเปลี่ยนทางความคิด ทั้งอย่างเป็นทางการ เช่น การประชุมหรือเป็นวาระประจำ และอย่างไม่เป็นทางการ เช่น สภากาแฟ เป็นต้น เพื่อให้บุคคลหลากหลายกลุ่ม เพศ วัย ได้มาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อสถานการณ์ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในบ้านเมืองหรือในชุมชน ตลอดจนแลกเปลี่ยนถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาอันเอื้อต่อความสุขและการพัฒนาในแต่ละช่วงวัยของคน

การที่บุคคลและชุมชนมีภูมิปัญญาและภูมิคุ้มกันที่ดี พวกเขา ก็จะเป็น “นวัตกรรม” หรือผู้สร้างสรรค์นวัตกรรม ที่ทำให้เกิด “สื่อดี” และ “พื้นที่ดี” ต่อไป

รองศาสตราจารย์ ดร.เกศินี จุฑาวิจิตร

ภูมิดี หมายถึง ภูมิปัญญาในการฉลาดรู้เรื่องสื่อ ซึ่งหมายถึงการเท่าทันสื่อ เท่าทันตนเอง เท่าทันสังคม มีทักษะในการคิด วิเคราะห์อย่างมีวิจารณญาณ อันจะเป็นภูมิคุ้มกันให้กับตนเอง ครอบครัวและชุมชนในการป้องกันภัยรอบด้านและสามารถจัดการกับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ คำว่า “ภูมิดี” ยังหมายรวมถึง การใช้ภูมิปัญญาของทุกฝ่ายในชุมชน ในการมีส่วนร่วมปกป้องดูแลและสร้างชุมชนร่วมกัน

การมี “สื่อดี” ก็เหมือน “ต้นน้ำ” ที่ไปทำให้เกิดกระบวนการของการจัดการด้าน “พื้นที่” ในชุมชนหรือสังคมนั้น ๆ จนทำให้เกิด “พื้นที่ดี” อันเปรียบได้กับกลางน้ำ และท้ายที่สุด ทั้งสื่อดีและพื้นที่ดีก็ทำให้ผู้คนมีภูมิปัญญาที่เป็นดั่งภูมิคุ้มกันไม่ให้ตกไปสู่อบายทั้งปวง ซึ่งเปรียบได้กับ “ปลายน้ำ”

ในทางกลับกัน การที่บุคคลและชุมชนมีภูมิปัญญาและภูมิคุ้มกันที่ดี พวกเขาก็จะเป็น “นวัตกร” หรือผู้สร้างสรรค์นวัตกรรม ที่ทำให้เกิด “สื่อดี” และ “พื้นที่ดี” ต่อไป

เมื่อสื่อสร้างสรรค์ จะต้องรองรับความต้องการการสื่อสารและวิถีชีวิตที่แตกต่างหลากหลายของคนทุกกลุ่ม ทุกประเภทครอบคลุมทั้ง 3 วัย คือ เด็กและเยาวชน คนวัยทำงาน และผู้สูงอายุ คนทั้งสามวัยสามารถที่จะสื่อสารกันเองได้เป็นอย่างดี มีโอกาสในการเข้าถึงสื่อดี พื้นที่สร้างสรรค์ และเจริญปัญญาได้ตามความต้องการ ความถนัดและความสนใจ

ในปีแรกจากการเชิญเครือข่ายทั้งหมดมาทำงานร่วมกัน โดยมีผู้ร่วมเรียนรู้คือ ชุมชน โรงเรียน และวัด โดยใช้สื่อของชุมชนที่มีคือ **ฮูปแต้มเรื่องสินไซ** มาเป็นสื่อแกนกลางในการพัฒนาสื่อศิลปวัฒนธรรมของชุมชน มีการพาไปศึกษาดูงานการประยุกต์ใช้วรรณกรรมเรื่องสินไซเพื่อพัฒนาประเทศของลาว ปีที่ 2 ชุมชนเลือกที่จะสานต่อเรื่อง **หมอลำหุ่น** โดยโรงเรียนบ้านสาวะถี (สาวะถีราษฎร์รังสฤษดิ์) และหนังประโมทัย โดยโรงเรียนสาวะถีพิทยสวรรค์ โดยเนื้อเรื่องที่น่าสนใจคือเรื่อง **สินไซ** มีการต่อยอด ผักผ่นจนเชี่ยวชาญและพาไปแสดงทั้งในพื้นที่และต่างพื้นที่จนได้รับเสียงชื่นชมอย่างยิ่งและมีหลายหน่วยงานเข้ามาส่งเสริม ต่อยอด และพัฒนาจนทำให้การแสดงโดยเฉพาะหมอลำสินไซน้อยร้อยปี ของโรงเรียนบ้านสาวะถีเป็นที่รู้จักไปทั่วประเทศ

สิบไฮดุน๑๖

หลังดอกไม้   ก้านก่องอินทรก่อง
บาก็ ยินดีผาย   ล่วงซอนชมซ้อน
สะเงาใจเจ้า   เดินเดี่ยวต้นเดี่ยว
ข้ามขอบด้าว   ไปหน้าหวังหนา ฯ

ฟังยิน สักกุนาเค้า   งอยคอนอ้องคอน พุ่นเยอ
บางพ่อง ฮักฮ่วมซู้   ชมก้อยเกี่ยวกอย
กอยกลมเกี้ยว   มีไลซอนไหล่
คีตตั้ง สองก้อซู้   ชมเหง้าสว่างหงา ฯ

น้อยดุงเท่า   เถิงเหล่าดอนเลา
ไพสมนธ์แสน   ด่านกวางดุกว่าง
บาก็ ผายตนตัน   ดงยางเยื่อนย่าง
คิดแม่ป่า   เหลือหิวทอดหิว ฯ

แต่งโดย : ท้าวปางคำ (พ.ศ. ๒๑๙๓)

ในปีที่สามโครงการได้เน้นพัฒนาไปที่ชุมชนและโรงเรียน โดยมีเป้าหมายพัฒนานักสื่อสาร
สร้างสรรค์เป็นหลัก โดยเฉพาะมัคคุเทศก์ชุมชนและมัคคุเทศก์น้อยที่จะบอกเล่าเรื่องราวของชุมชนให้
ผู้สนใจได้รู้ เพราะที่ผ่านมามีใครมาเที่ยวชมฮูบแต่มีที่วัดไชยศรี จะมีปราชญ์ชุมชนเพียงไม่กี่คนที่รู้เรื่อง
และหากเป็นคณะใหญ่ที่ต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญมักจะมีการไปเชิญนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยขอนแก่นมา
เป็นผู้บรรยาย แต่การจะเชื่อมต่อเรื่องราวเหล่านี้ให้คนในชุมชนได้รับรู้ นั่นถือเป็นเรื่องยาก ยากทั้งเนื้อหา
ยากทั้งตัวบุคคล และที่สำคัญคือ “เป้าหมายของเราจะเลือกใคร”

โชคดีที่มีผู้มาช่วยไขรหัส แก้ไขปัญหาให้ คือ **พระครูบุญชยากร** เจ้าอาวาสวัดไชยศรี ที่อยากจะทำนาคคน
ในชุมชนเป็นมัคคุเทศก์เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน ทำให้ท่านซึ่งรู้จักคนในชุมชนมากที่สุด ได้

คัดเลือกแม่หญิงในชุมชน ออกมาเรียนรู้เรื่องราวของชุมชนตนเอง เพื่อเชื่อมโยงในการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวของชุมชนเพื่อให้ชุมชนแห่งนี้เป็นชุมชนท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในอนาคต รวมถึงการดึงเอาเด็กเยาวชนจากโรงเรียนในพื้นที่ทั้ง 2 แห่งเข้าร่วมเรียนรู้ด้วย จึงเกิดกระบวนการเรียนรู้ของคนสามวัยร่วมกัน ซึ่งมีรายชื่อประกอบไปด้วย น.ส.ประธาน บุตรพุดม นางสุขเฉลิม เทียนทองดี นางสมรัก ดาวสวาระ นางประมวล บุญมี นางเขียน มหามาตย์ นางบุญเพ็ง เหลาหานางนคร หมวดดาร์กซ์ นางฉันทไฉย บุญมี 2. นางสมภาพ ศรศักดิ์ นางเพ็ญศรี เชื้อสวาระดี นางวนิดา ราชเครือ นางสุขสว่าง เหลาหา นางไพบูรณ์ ผิวซ่า นางบานชื่น วันจจอหอ นางวาสนา ภูแฮมศรี นางลัดดา เชื้อสวาระดี นางสมจิตร วิระชัย นางสมควร ดาวสวาระ นางเนาวรัตน์ บุญมี น.ส.เสาวะณีย์ บุตรศรีชา นางหนูพิน เชื้อสวาระดี นางหนูนา มหามาตย์ นางสอาด แก้วลือ นางสุภาพ ผิวเผ่า นางจรรยา ลุนพุดม นางมณี ภูผาเยย เยาวชนที่เข้าร่วมโครงการ ด.ญ.ทิฆัมพร ธงอาษา ด.ญ.สุธิมา คำภา น.ส.สุพัตรา ศรีคำภา น.ส.กนกพร กองศรี นายเริงฤทธิ์ พิมพ์คต ด.ช.ศรัณย์ วิชญ์ โยทองยศ ด.ช.จิรายุ บุตรดา น.ส.ลัดดา เชื้อสวาระดี

แต่แม่หญิงในชุมชนที่คัดเลือกมานั้น ก่อนหน้านี้นับบาทบาทของพวกเธอคือ คนอยู่หลังบ้าน ผู้หญิงที่ทำงานอยู่ในครัว ผู้หญิงที่ทำความสะอาดวัด โอกาสที่จะได้พูดคุย หรือ จับไม้ค้เป็นเรื่องยากมาก ทำให้การฝึกฝนในช่วงแรกเป็นเรื่องยากยิ่งนัก แต่เมื่อเดินทางแล้วก็ต้องเดินให้ถึงจุดหมาย

มัคคุเทศก์ชุมชนและมัคคุเทศก์น้อย บอกเล่าเรื่องราวของโนนเมืองเก่าให้นักท่องเที่ยวได้รู้

การฝึกฝนต้องสอนกันตั้งแต่เนื้อหา ทั้งเรื่องสินไชคืออะไร สินไชเนื้อหาเป็นอย่างไร หลักธรรม คำสอน ข้อคิดจากเรื่องนี้คืออะไร ประวัติวัดไชยศรีเป็นมาอย่างไร ประวัติชุมชนสวาระดีเป็นมาอย่างไร แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในชุมชนมีอะไรบ้าง แต่ละแหล่งท่องเที่ยววนั้นสำคัญอย่างไร เรียกว่าทุกอย่างต้องนับหนึ่งหมด และที่สำคัญเด็กเยาวชนที่มาเข้าร่วมอบรมแต่ละครั้งก็ไม่เคยซ้ำหน้ากัน

กระบวนการเรียนรู้ ต้องให้เด็กเยาวชนอ่านเนื้อหาให้คุณแม่ ๆ พี่ คุณแม่ ๆ จัดจำเนื้อหาแล้วเอากลับไปเป็นการบ้านเพื่อท่องจำ เรียนรู้และพูดให้ได้ การพูดไม่ใช่พูดธรรมดา แต่ต้องพูดจับไมค์ด้วย และทุกครั้งที่เราจับไมค์ส่วนใหญ่จะพูดไม่ออก

การฝึกฝนต้องใช้เวลามากหลายครั้ง หลายรอบ ทดสอบกันอยู่เรื่อย ๆ ทั้งการจัดทริปท่องเที่ยวในชุมชนตลอดปี 2561 ที่ผ่านมา ตั้งแต่บุญเดือนสามบุญข้าวจี๋ ที่จัดทัวร์เด็กวันพาเด็กในชุมชนซีรคักรยานยนต์เพื่อพานักท่องเที่ยวไปเที่ยวในชุมชน บุญเดือนห้าบุญสงกรานต์ จัดทัวร์ซาเล้งพาคนสนใจนั่งซาเล้งไปเที่ยวในชุมชน เลยมาจนถึงกิจกรรมสำคัญ ๆ ของชุมชน และได้องค์กรหนุนเสริมคือ สาขาการละครของคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่ได้มีโอกาสเอาศาสตร์การละครเข้ามาฝึกอบรมและเสริมความกล้าให้กับมัดคุเทศก์ชุมชนของเรา

การฝึกฝนมีทั้งการเล่นบทบาทสมมุติ การพาออกไปพูดในสถานที่จริง การทำสถานที่จำลอง การเรียนภาษาอังกฤษร่วมด้วยเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ การส่งเสริมบทบาทจนทำให้แม่หญิงทั้งหมดกล้า รวมถึงลูก ๆ เยาวชนต้องเดินหน้าไปพร้อมกัน ตอนแรกเหมือนจะทำ แต่ท้ายที่สุดพอได้เสริมกำลังใจกันว่า “ไม่ต้องกลัว ไม่ต้องอาย เพราะพวกเรารู้เรื่องบ้านเรามากที่สุด นักท่องเที่ยวที่มา ไม่มีใครรู้จักบ้านเราได้ดีเท่าเรา เพราะฉะนั้นพูดในสิ่งที่เรารู้และนี่แหละคือเสน่ห์ของการเล่าเรื่อง”

จากวันนั้นถึงวันนี้ เรียกได้ว่าพวกเขาพร้อมกับการต้อนรับนักท่องเที่ยว พร้อมกับพร้อมสำหรับการจัดกิจกรรมต้อนรับนักท่องเที่ยวที่อยากจะเที่ยวชุมชนนี้ ทั้งข้าวปลาอาหาร กิจกรรมสันนาการ รวมถึงกิจกรรมเรียนรู้ที่สามารถดึงเสน่ห์ของชุมชนสวาระดีออกมาได้ ทั้งการพาเที่ยวที่เหล่าพระเจ้า สถานที่สำคัญของชุมชน พิพิธภัณฑ์ชุมชนสวาระดี ที่โรงเรียนบ้านสวาระดี (สาวัดติราษฎร์รังษัญญ์) โนนเมืองเก่าที่เป็นเมืองโบราณของบ้านสวาระดี และจบลงที่สิมวัดไชยศรี กับเรื่องราวของสินไช ที่เชื่อมโยงหัวใจของคนในพื้นที่เข้าหากัน จนขณะนี้เพจ “ท่องเที่ยวสวาระดีวิถีวัฒนธรรม” ในเฟซบุ๊ก เข้าถึงผู้สนใจได้อย่างมากมาย และมีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมเยือนชุมชนของพวกเขา พร้อมเลือกซื้อสินค้าของชุมชนที่มีตราสัญลักษณ์ของชุมชนคือ “สินไชสวาระดี” สร้างรายได้และการพัฒนาที่ยั่งยืนตามมา

การถอดบทเรียนกระบวนการเรียนรู้ในการนำเอา **สินไชโมเดล** เข้าไปส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชน นั้นถือเป็นอีกหนึ่งกิจกรรมสำคัญ ที่ทำให้ชุมชนเอาใจใส่ สนใจและตระหนักถึงคุณค่าของชุมชนตนเอง และกลายเป็นแบบอย่างที่ทำให้ชุมชนอื่นนำไปเลียนแบบจากต้นแบบที่ได้สร้างสรรค์เอาไว้เพราะองค์ ความรู้ของชุมชนควรจะอยู่คู่ชุมชนและมีคนในชุมชนสืบสานต่อเพื่อเผยแพร่ไปสู่ลูกหลานจึงจะเกิด ประโยชน์อย่างแท้จริง แต่หากคนในชุมชนไม่มีโอกาสได้สัมผัสและรับรู้ถึงมรดกภูมิปัญญาของชุมชนตนเอง แล้วคงไม่เกิดประโยชน์อะไรและไม่สามารถนำไปสู่การอนุรักษ์ รักษา สืบสานต่อ และทำให้มรดกนั้นได้ถูก นำไปใช้อย่างแท้จริง

ภานุวิชญ์ มาพระลับ

“ผมชอบฟังเรื่องสินไช ตอนเด็ก ๆ ยายพามาวัดก็มาดูซूपแต่ผม แต่ไม่รู้ ว่าคือเรื่องอะไร จนกระทั่งมาเข้า โครงการสินไชโมเดล และได้อยู่ กลุ่มหมอลำหุ่น ทำให้ได้รู้เรื่องสิน ไช้มากขึ้น ได้รู้ว่าเรื่องสินไชมาจาก ภาพวาดที่สิมวัดไชยศรี

มัคคุเทศก์น้อยวัย 11 ปีที่สัมผัสเรื่องราวของสินไช จนนำไปสู่การเป็นคนบรรยายเรื่องราว บนผนังสิมวัดไชยศรี และกลายเป็นขวัญใจของนักท่องเที่ยว

หากใครที่เคยไปเที่ยววัดไชยศรี คงมีโอกาสเห็นมัคคุเทศก์น้อยเลือดใหม่ที่เคยบรรยายบอกเล่า เรื่องราวของสิมวัดไชยศรี ให้คนอื่นได้รับรู้กัน และอาจจะเคยเห็นเขาโผล่ทางหน้าจอโทรทัศน์อยู่บ้าง เพราะ สองสามปีที่ผ่านมา เด็กชายภานุวิชญ์ มาพระลับ หรือ ตู๊ต๊ะ คือดาวเด่นของชุมชนแห่งนี้

ตู๊ต๊ะเข้าร่วมกับโครงการสินไชโมเดลตั้งแต่ปี 2560 โดยเริ่มจากการมาแสดงหมอลำหุ่นสินไชน้อย ร้อยปี ในบทของผู้พากษ์เสียง ผู้ร้องหมอลำ และร้องเพลงประกอบการเชิดหุ่นกระต๊อบข้าวของเพื่อน ๆ เพราะความน่ารัก กล้าแสดงออก และพูดจาจะฉานทำให้ ตู๊ต๊ะเป็นที่รักของผู้พบเจอ

พอมามี 2560 ในการต่อยอดโครงการสินไชโมเดลปีที่ 3 เขายังคงได้รับหน้าที่สำคัญในการแสดง หมอลำหุ่นสินไชน้อยร้อยปีเช่นเคย แต่ก้าวมาสู่บทบาทของการเป็นมัคคุเทศก์ชุมชนด้วย ด้วยการรับหน้าที่ บรรยายเรื่องราวของวรรณกรรมสินไชบนซูปแต่สิมวัดไชยศรี และมีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นมัคคุเทศก์

แต่พอได้รับรู้เนื้อหา ได้เรียนรู้วิธีการบอกเล่าให้คนอื่นฟัง ทำให้เธอปลอบปลื้มและภูมิใจที่ได้มีโอกาสรู้เรื่องราวความยิ่งใหญ่ของชุมชนตนเองและได้บอกเล่าให้คนอื่นได้รู้

“ก่อนหน้านี้ไม่เคยรู้มาก่อนว่าชุมชนสาวะถีเป็นชุมชนโบราณเก่าแก่ เชื่อมโยงมาตั้งแต่สมัยทวารวดี และมีสิ่งสำคัญมากมาย เรื่องสินไซก่อนหน้านี้ก็ได้ยินแต่ชื่อแต่ไม่เคยรู้ว่าคืออะไร เพราะเราเองทำแต่ งาน ไม่ได้สนใจเรื่องราวเหล่านี้ แต่พอมีโอกาสมารับรู้แล้วภูมิใจมาก ที่บ้านตัวเองมีของดีขนาดนี้ และยังมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนเพื่อมาฟังเรื่องที่เราจะบอกเล่า ยิ่งภูมิใจ ดีใจมากที่ได้เป็นมัคคุเทศก์เล่าเรื่อง ชุมชนตัวเองให้คนอื่นฟัง”แม่ฉันทิพย์ บอกถึงสิ่งที่เธอได้รับรู้และภูมิใจเกี่ยวกับบ้านเกิดของเธอ .

“สินไช”สู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การนำวรรณกรรมสินไชไปปรับใช้
เพื่อการท่องเที่ยวไม่เป็นการ
ทำลายความภาคภูมิใจของ
ชุมชน และ การนำวรรณกรรมสิน
ไชไปปรับใช้เพื่อการท่องเที่ยวไม่
สร้างความแตกแยกให้กับชุมชน

วนิดา อ่อนละม้าย

อาจารย์สาขาการจัดการการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น เล่าถึงการ
จัดการท่องเที่ยวของชุมชนโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ คือ สूपแต้มที่มีวรรณกรรมเรื่องสินไช

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การปรับใช้วรรณกรรมสินไชโดยชุมชนเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิง
วัฒนธรรม ในระดับมหาดำเนินการ ของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์เมื่อปี 2557-2558 พบว่า **ด้าน
คุณค่าและความสำคัญของวรรณกรรมสินไช** จากการศึกษาพบว่า ชุมชนมีความคิดเห็นด้านคุณค่า
และความสำคัญของวรรณกรรมสินไช อยู่ใน**ระดับดีมาก**คือ วรรณกรรมสินไชทำให้เกิดความภาคภูมิใจใน
ท้องถิ่น รองลงมาคือ วรรณกรรมสินไชให้แง่คิดด้านคุณธรรม จริยธรรม และ วรรณกรรมสินไชช่วยปลูก
จิตสำนึกรัก ห่วงแหนรากเหง้าทางวัฒนธรรมของตนเอง รองลงมาคือ วรรณกรรมสินไชช่วยสร้าง
ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคนในชุมชน วรรณกรรมสินไชทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามัคคี และสุดท้ายคือ
วรรณกรรมสินไชมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน

นอกจากนั้นด้านการปรับใช้วรรณกรรมสินไช จากการศึกษาพบว่า ชุมชนมีความคิดเห็นด้าน
การปรับใช้วรรณกรรมสินไช อยู่ใน**ระดับดี** โดย**มากที่สุด**คือ การนำวรรณกรรมสินไชไปปรับใช้ในงาน
ประเพณีฮีต 12 คอง 14 และ การนำวรรณกรรมสินไชไปปรับใช้เพื่อการแสดงละครเวที การ์ตูน (แอนิ
เมชัน) ละครหุ่นอีสาน (หนังประโมทัย) รองลงมาคือ การนำวรรณกรรมสินไชไปปรับใช้เพื่อการท่องเที่ยวเชิง

วัฒนธรรม การนำวรรณกรรมสั้นไปปรับใช้เพื่อการแสดงหมอลำสั้น ว่างโปงลางสั้น การนำวรรณกรรมสั้นไปปรับใช้เพื่อการพัฒนาอัตลักษณ์เมือง เช่น เส้าไฟประดับ สนวนสั้น และสุดท้ายคือการนำวรรณกรรมสั้นไปปรับใช้เพื่อการศึกษา เช่น หลักสูตรการเรียนสั้น

ส่วนด้านการพัฒนาและการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว จากการศึกษาพบว่า ชุมชนมีความคิดเห็นด้านการพัฒนาและการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว อยู่ในระดับดีโดยมากที่สุดคือ การนำวรรณกรรมสั้นไปปรับใช้เพื่อการท่องเที่ยวไม่เป็นการทำลายความภาคภูมิใจของชุมชน และ การนำวรรณกรรมสั้นไปปรับใช้เพื่อการท่องเที่ยวไม่สร้างความแตกแยกให้กับชุมชน รองลงมาคือ การนำวรรณกรรมสั้นไปปรับใช้เพื่อการท่องเที่ยวไม่ส่งผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณสถาน ศาสนสถานของชุมชน การนำวรรณกรรมสั้นไปปรับใช้เพื่อการท่องเที่ยวไม่ขัดต่อขนบธรรมเนียม ประเพณี อันดีงามของ ชุมชน การนำวรรณกรรมสั้นไปปรับใช้เพื่อการท่องเที่ยวไม่ทำลายสาระสำคัญหรือความดั้งเดิมของวรรณกรรมสั้น และสุดท้ายมีเฉยๆหรือไม่แน่ใจ คือ การนำวรรณกรรมสั้นไปปรับใช้เพื่อการท่องเที่ยวได้รับความคิดเห็นจากชุมชน

ผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีแบรนด์สั้นสาวะถึจากโครงการสั้นไมเดล

ด้านแนวทางการป้องกันผลกระทบจากการท่องเที่ยว จากการศึกษาพบว่า ชุมชนมีความคิดเห็นด้านแนวทางการป้องกันผลกระทบจากการท่องเที่ยว อยู่ในระดับดีมาก โดยมากที่สุดคือ การท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนควรมีแนวทางการป้องกันการสูญเสียสาระสำคัญหรือความดั้งเดิมของวรรณกรรมสั้น รองลงมาคือ การท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนควรคำนึงถึงผลกระทบต่อภาพจิตรกรรมฝาผนังวรรณกรรม

สินไช การท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนควรมีแนวทางการป้องกันผลกระทบจากกิจกรรมการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนควรมีการแจ้งหรือประสานงานกับชุมชนล่วงหน้า และสุดท้ายคือ การท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนควรมีข้อปฏิบัติสำหรับการชมภาพจิตรกรรมฝาผนังวรรณกรรมสินไช และการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนควรมีการประเมินผลกระทบจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวอยู่เสมอ

ด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว จากการศึกษาพบว่า ชุมชนมีความคิดเห็นด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว อยู่ใน**ระดับดี** โดยมากที่สุดคือ คนในชุมชนควรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้านการท่องเที่ยว รองลงมาคือ คนในชุมชนควรมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และบำรุงรักษาภาพจิตรกรรมฝาผนังสินไช คนในชุมชนควรมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว และคนในชุมชนควรมีส่วนร่วมในการวางแผน ประชุมเสนอแนะความคิดเห็นต่อการจัดการด้านการท่องเที่ยว และ คนในชุมชนควรมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่เกิดจากการท่องเที่ยว รองลงมาคือ คนในชุมชนควรมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลด้านการท่องเที่ยว

ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว จากการศึกษาพบว่า ชุมชนมีความคิดเห็นด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว อยู่ใน**ระดับดีมาก** โดยมากที่สุดคือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้ใช้มัคคุเทศก์หรือผู้สื่อความหมายที่เป็นคนในชุมชน รองลงมา คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมด้านการจัดการการท่องเที่ยวแก่ชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เน้นการอนุรักษ์ความดั้งเดิมของวรรณกรรมสินไช หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมด้านงบประมาณและการกระจายรายได้ให้คนในชุมชน และสุดท้ายคือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมเชื่อมโยงพื้นที่ท่องเที่ยวที่มีร่องรอยวรรณกรรมสินไชร่วมกัน

ตุ้ตะกำล้งพานำชมสุปแต่้มวัดไชยศรี

แนวทางการปรับใช้วรรณกรรมสันไชเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

จากการศึกษาสามารถสรุปข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางการปรับใช้วรรณกรรมสันไชเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รายชุมชน ดังต่อไปนี้

แนวทางการปรับใช้วรรณกรรมสันไชเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สำหรับชุมชนบ้านสาวะถี จังหวัดขอนแก่น

แนวทางการปรับใช้	หน่วยงานสนับสนุน	เป้าหมาย
1. จัดโครงการอบรมความรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมสันไช	ปราชญ์ชาวบ้าน/มหาวิทยาลัย / ผู้เชี่ยวชาญ/ นักวิชาการ	เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมสันไชให้กับเยาวชนของชุมชน
2. จัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมสันไช เช่น การแสดงละครสันไช การแสดงหมอลำ หรือการประกวดเล่าเรื่องประกอบภาพวาดวรรณกรรมสันไช	หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ/วัด/ชุมชน/สถานศึกษา	เพื่อเข้าถึงกลุ่มเยาวชนมากขึ้น และฟื้นฟูวรรณกรรมสันไช
3. จัดสัมมนาเรื่อง การปรับใช้วรรณกรรมสันไชเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานขอนแก่น /วัด / มหาวิทยาลัย	เพื่อจัดทำแผนการปรับใช้วรรณกรรมสันไชเพื่อการท่องเที่ยวและสร้างความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน และสถานศึกษา
4. จัดตั้งคณะกรรมการชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว	ชุมชน/มหาวิทยาลัย/องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น	เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิ์ที่จะแสดงความคิดเห็น ตัดสินใจและวางแผนด้านการท่องเที่ยว

แนวทางการปรับใช้วรรณกรรมสั้นไซ สำหรับชุมชนบ้านหัวหนอง จังหวัดขอนแก่น

แนวทางการปรับใช้	หน่วยงานสนับสนุน	เป้าหมาย
1. ควรส่งเสริมการให้ความรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมสั้นไซกับคนในชุมชน	ปราชญ์ชาวบ้าน/มหาวิทยาลัย / ผู้เชี่ยวชาญ/ นักวิชาการ	เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมสั้นไซให้กับเยาวชนของชุมชน
2. จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมสั้นไซและการท่องเที่ยวระหว่างชุมชน	ชุมชนบ้านหัวหนอง/ชุมชนอื่นๆที่มีวรรณกรรมสั้นไซ/การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานขอนแก่น	เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลและจัดทำเส้นทางเชื่อมโยงการท่องเที่ยวระหว่างชุมชน
3. จัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับกิจกรรมงานประเพณีของชุมชน	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานขอนแก่น /หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ	เพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวประเพณีของชุมชน
4. จัดร้านเพื่อจำหน่ายของที่ระลึกที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมสั้นไซ	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานขอนแก่น /ชุมชน/มหาวิทยาลัย/องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น	เพื่อสร้างงานและรายได้ให้คนในชุมชน
5. จัดโครงการให้ความรู้วิธีการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ ดูแล รักษาภาพจิตรกรรมฝาผนัง	ชุมชน/กรมศิลปากร	เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษา และอนุรักษ์ ภาพจิตรกรรมฝาผนัง

แนวทางการปรับใช้วรรณกรรมสั้นไซ สำหรับชุมชนบ้านวังคูณ จังหวัดขอนแก่น

แนวทางการปรับใช้	หน่วยงานสนับสนุน	เป้าหมาย
1. จัดชั้นวางสมุดเย็บมคมสำหรับนักท่องเที่ยว	ชุมชน+โรงเรียนบ้านวังคูณ+การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานขอนแก่น	เพื่อเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลและข้อคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชม
2. จัดโครงการศึกษาเรียนรู้วรรณกรรมสั้นไซจากภาพจิตรกรรมฝาผนังในวัดและโครงการอบรมมัคคุเทศก์น้อยเพื่อการท่องเที่ยว	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานขอนแก่น+ ปราชญ์ชาวบ้าน +วัด +โรงเรียน +มหาวิทยาลัยขอนแก่น	เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนในท้องถิ่นได้มีความรู้และฝึกหัดเป็นยุวมัคคุเทศก์
3. จัดทำป้ายแนะนำ และข้อปฏิบัติในการเที่ยวชมภาพจิตรกรรมฝาผนัง	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานขอนแก่น +หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น	เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้องในการเที่ยวชมภาพจิตรกรรมฝาผนัง
4. จัดตั้งคณะกรรมการชุมชนเพื่อดูแลด้านการท่องเที่ยว	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานขอนแก่น +ชุมชน+วัด	เพื่อประสานงานให้คนในชุมชนได้รับทราบ และเตรียมความพร้อมในการต้อนรับนักท่องเที่ยว
5. จัดทำสื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น แผ่นพับประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว แผ่นที่ คู่มือการท่องเที่ยว คู่มือวรรณกรรมสั้นไซฉบับประชาชนที่	ชุมชน+มหาวิทยาลัยขอนแก่น+ นักวิชาการ+การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานขอนแก่น	เพื่อเพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์ให้แหล่งท่องเที่ยวเป็นที่รู้จักมากขึ้น

แนวทางการปรับใช้วรรณกรรมสั้นไซ สำหรับชุมชนบ้านดงบัง จังหวัดมหาสารคาม

แนวทางการปรับใช้	หน่วยงานสนับสนุน	เป้าหมาย
1. จัดทำนิทรรศการ หรือพิพิธภัณฑ์ ภายในชุมชน หรือ ในวัด (แหล่งท่องเที่ยว)	ชุมชน+หน่วยงานปกครองท้องถิ่น+นักวิชาการ+การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานขอนแก่น	เพื่อให้เป็นที่ศึกษาความรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมสั้นไซ
2. โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในชุมชน	หน่วยงานปกครองท้องถิ่น+ชุมชน	เพื่อปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในชุมชนให้มีความสะอาด สวยงาม เหมาะแก่การเยี่ยมชม
3. จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม มีกิจกรรมการแสดงหนังประมอทัยสั้นไซให้นักท่องเที่ยวได้ชมพร้อมกับการชมภาพจิตรกรรมฝาผนัง กิจกรรมให้นักท่องเที่ยวหัดเล่นหนังประมอทัยเล่าเรื่องสั้นไซ	ชุมชน+การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานขอนแก่น+หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ (สสส.)+มหาวิทยาลัย	เพื่อสร้างจินตนาการและเพิ่มสุนทรีย์ะในการท่องเที่ยว และฟื้นฟูประเพณีการแสดงท้องถิ่น
4. โครงการให้ความรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมสั้นไซ และการท่องเที่ยวแก่ชุมชน	ปราชญ์ชาวบ้าน+มหาวิทยาลัย + ผู้เชี่ยวชาญ/ นักวิชาการ+การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานขอนแก่น	เพื่อชุมชนเกิดความตระหนักรู้ และสามารถบอกเล่าเรื่องราววรรณกรรมสั้นไซแก่นักท่องเที่ยวได้

แนวทางการปรับใช้วรรณกรรมสั้นๆ สำหรับชุมชนบ้านหนองหมื่นถ่าน จังหวัดร้อยเอ็ด

แนวทางการปรับใช้	หน่วยงานสนับสนุน	เป้าหมาย
1. จัดกิจกรรมฟื้นฟูวรรณกรรมเรื่องเล่า และฟื้นฟูภาพจิตรกรรมฝาผนังที่วัด	ชุมชน+กรมศิลปากร+หน่วยงานด้านการศึกษา+องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น+การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย	เพื่อฟื้นฟูเรื่องเล่า วรรณกรรมสั้นๆ และภาพจิตรกรรมฝาผนังที่วัดให้อยู่ในสภาพที่ดีเหมาะแก่การมาศึกษาหรือเยี่ยมชม
2. ควรมีโครงการอบรมถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมสั้นๆ และการท่องเที่ยว ให้กับเยาวชนในชุมชน โดยผู้เชี่ยวชาญเรื่องวรรณกรรมสั้นๆ	ผู้เชี่ยวชาญ/นักวิชาการ+ชุมชน+หน่วยงานด้านการศึกษา+ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย	คนในชุมชนเกิดความตระหนักรู้ และสามารถบอกเล่าเรื่องราววรรณกรรมสั้นๆ แก่นักท่องเที่ยวได้
3. จัดทำหนังสือ คู่มือ เกี่ยวกับวรรณกรรมสั้นๆ และภาพจิตรกรรมฝาผนังของวัด	ผู้เชี่ยวชาญ/นักวิชาการ+ชุมชน+หน่วยงานด้านการศึกษา+ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย	มีคู่มือเพื่อการเรียนรู้ให้นักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปที่สนใจ
4. ควรจัดทำป้ายนำเสนอข้อมูลด้านประวัติ ความเป็นมา เรื่องย่อ และสรุปคำสอนจากวรรณกรรมสั้นๆ	ผู้เชี่ยวชาญ/นักวิชาการ+ชุมชน+หน่วยงานด้านการศึกษา+ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย+ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น	เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับวรรณกรรมสั้นๆ และให้นักท่องเที่ยวได้อ่านก่อนการชมภาพจิตรกรรมฝาผนัง
5. โครงการส่งเสริมการให้ความรู้เรื่องการจัดทำสื่อเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว แก่ชุมชน	หน่วยงานด้านการศึกษา+ชุมชน+ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย+ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น	เพื่อให้ชุมชนมีความรู้และสามารถจัดทำสื่อเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง

เรื่องย่อวรรณกรรมสินไซสู่สื่อการเรียนรู้

สินไซ เป็นวรรณกรรมที่นักปราชญ์ได้นำเอาแก่นธรรมะคือ อภิธรรมชั้นสูง คือแนวทางการปฏิบัติ วิปัสสนากัมมัฏฐานไปสู่การตัดกิเลส จนพบอริยสัจสี่อันเป็นโลกุตระธรรม ชอนไว้ใจกลางเรื่อง จากนั้นจึงล้อมไว้ด้วย ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม คำสอนแก่ทั้งผู้นำและประชาชนทั่วไป

เรื่องย่อสินไซ ฉบับสมบูรณ์ เรียบเรียงโดย

บัญชา เกียรติจรุงพันธ์ อดีตอาจารย์ประจำ สาขาการสอนภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

สินไซ เป็นวรรณกรรมที่นักปราชญ์ได้นำเอาแก่นธรรมะคืออภิธรรมชั้นสูง คือแนวทางการปฏิบัติ วิปัสสนากัมมัฏฐานไปสู่การตัดกิเลสจนพบอริยสัจสี่อันเป็นโลกุตระธรรม ชอนไว้ใจกลางเรื่อง จากนั้นจึงล้อมไว้ด้วย ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม คำสอนแก่ทั้งผู้นำและประชาชนทั่วไป แล้วเคลือบชั้นนอกไว้ด้วยความสนุกสนาน รัก-โลภ-โกรธ-หลง-ชิงรักหักสวาท มีเล่ห์เหลี่ยมชิงไหวชิงพริบ ผสมกลมกลืนได้อย่างลงตัว จึงทำให้วรรณกรรมเรื่องนี้ได้รับการตอบรับจากสังคมในยุคสมัย จนกระทั่งยอมรับนำเอาแนวปฏิบัติบางประการมาเป็นขนบธรรมเนียมของตน และเพื่อให้เผยแพร่ให้แก่ประชาชนทั่วไปที่แม้จะไม่ได้เรียนหนังสือ ให้สามารถรับรู้เรื่องราวได้ จึงได้แปรรูปวรรณกรรมออกมาด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น การร้องหมอลำ เทคนิแห่ล่ หนังประโมทัย (หนังตะลุงอีสาน) ภาพจิตรกรรม และอื่น ๆ โดยเฉพาะการทำเป็นรูปแต้ม (ภาพจิตรกรรมฝาผนัง) ที่เจตนาแต้มไว้ภายนอกสิม (โบสถ์) ยิ่งแสดงถึงเจตนาของความศรัทธาที่อยากจะให้ผู้เลื่อมใสศรัทธา โดยเฉพาะสตรีที่เข้าไปภายในสิมไม่ได้ และส่วนใหญ่ไม่ได้เรียนหนังสือจะได้เข้าใจเรื่องราวผ่านทัศนศิลป์เหล่านั้น

ในปัจจุบันมีนักวิชาการหรือผู้สนใจได้พยายามศึกษาหลายแง่มุม ทั้งที่มาของเรื่อง ลำนวนภาษา เรื่องราว วัฒนธรรมประเพณี และแนวแห่งศิลปะแขนงต่าง ๆ ที่บูรณาการอยู่ในเรื่องสินไซ อันเป็นเรื่องที่น่ายินดีที่เราจะได้ทราบรากเหง้าของตนเองว่าบรรพบุรุษมีแนวความเชื่ออย่างไร จึงสามารถนำพาลูกหลานดำเนินวิถีชีวิตมาได้อย่างสันติสุข

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า เรื่องสินไซ ได้สะท้อนแก่นของเรื่องบางอย่างไว้อย่างแนบเนียนลึกซึ้ง การตีความ โดยเฉพาะนัยทางธรรมะอาจจะมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันไปได้ ดังนั้นการอธิบายความจึงขึ้นอยู่กับเหตุผลที่นำมาสนับสนุนตามภูมิจิต-ภูมิธรรมของแต่ละคน ซึ่งส่วนใหญ่มักจะเคารพในความคิดของปัจเจกชน ผู้เขียนขอเสนอแง่มุมหนึ่งคือแก่นพระอภิธรรมหรือนัยทางพุทธธรรมที่วางเป็นโครงเรื่องสินไซไว้พิจารณาสำหรับผู้ที่ยากจะแกะรอยตามหาแก่นของธรรมในเรื่องนี้

สินไซ จากการศึกษาสืบค้น พบว่าน่าจะเป็นวรรณกรรมที่ได้เค้าโครงหรือนำแนวคิดมาจากปัญญาสชาดก (แปลตรงตัวว่าชาดก 50 เรื่อง ตัวอย่างวรรณกรรมที่มาจากปัญญาสชาดก เช่น สุธน-มโนรา , รวดเสนหรือหรือนางสิบสองหรือพระรถเมรี, สังข์ทอง, เสือโคคำฉันทหรือลวิชัย-คาวี, สมุทโฆษคำฉันท, สิริวิบูลกิต, ท้าวปาจิต-นางอรพิม) ในปัญญาสชาดกฉบับของลาวนั้นเรียกว่า พระเจ้าห้าสิบชาติ ในลำดับที่ 29 ชื่อเรื่องว่า ท้าวพยากุดสะรวดชาดก อันเป็นเรื่องหนึ่งที่ได้รับคามนิยมเป็นอย่างมากในยุคสมัยนั้น ดังในบทไหว้ครูในสังข์ศิลป์ชัย (จินดา ดวงใจ, 2544: 3) ที่ว่า

เมื่อนั้น ปางคำคุ่ม คณิงธรรมทงมาก เห็นสูงญาณยอดแก้ว เทียวใช้ ชาติพะองค์ฯ

บัดนี้ จักปูนแต่งตั้ง ไชชาติ แปลธรรม ก่อนแล้ว เป็นที่ ยูแยงฝูง พ้าเพ็ง พาซ้อย

ควรที่ อัจจรรยล้ำ โลกกา กงโลก เหาณี มีน ห้าสิบชาติแท้ เทียวใช้ ส่งเวร เจ้าเฮย

ถอดความได้ว่า

“ท้าวปางคำ ระลึกพิจารณาถึงธรรมะที่มีคุณมาก อันเป็นเรื่องของพระโพธิสัตว์ที่ทรงบำเพ็ญบารมี...

บัดนี้..ข้าพเจ้าจักเขียนอธิบายเรื่องราวพระอภิธรรม (ธรรมะอันเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อพ้นทุกข์ หรือเรียกว่าวิมุตติมรรค) โดยการแปรรูปให้เป็นลักษณะของเรื่องราวการเกิดที่ขึ้นเป็นชาติต่างๆของพระโพธิสัตว์ เป็นสิ่งที่ช่วยสรรพสัตว์ทั้งหลายได้พบแสงสว่าง

เป็นการอธิบายเรื่องที่มีหัตถ์จรรยลึกลับซึ่งเกี่ยวกับวิญญูะสงสารที่เรากำลังเวียนว่ายอยู่ขณะนี้

ซึ่งเรื่องนี้เป็นเรื่องหนึ่งในวรรณกรรมชุด “พระเจ้าห้าสิบชาติ” อันแสดงการเวียนว่ายตายเกิดมาก่อน

จากบทนี้ แสดงเจตจำนงว่า ผู้ประพันธ์ได้เข้าใจเรื่องราวว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องของการปฏิบัติธรรมเพื่อไปสู่การบรรลุมรรคผลนิพพาน เป็นข้อเขียนคล้ายกับคำนำและบอกจุดประสงค์ปลายทาง ซึ่งผู้ประพันธ์เองก็ตั้งใจเรียบเรียงขึ้นเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อ่านทั้งสามระดับได้รับประโยชน์ตามสมควรแก่ภูมิจิตภูมิธรรมของแต่ละคน ได้แก่ บางคนก็อาจจะได้เพียงเปลือกของเรื่อง เช่น ได้รับความสนุกสนานตื่นเต้นเร้าใจไปกับเรื่องราวการผจญภัย เล่ห์เหลี่ยมคดโกงและความรัก ระดับที่สองบางคนก็อาจจะเจอกระพี้คือได้ข้อคิดในการไปปรับใช้กับการดำเนินชีวิตของตนหรือปรับใช้กับแนวทางการปกครอง หรือใช้ในวิถีชีวิตด้วยศิลปวัฒนธรรมอันดีงาม และระดับที่สามบางคนก็อาจจะพบแก่นคือธรรม อันเป็นนัยแห่งธรรมะที่จะอธิบายในลำดับต่อไป

เรื่องย่อเรื่องสินไซ (จากฉบับทำวปางคำ เขียน)

เกริ่นนำไหว้ครู

เริ่มเรื่องด้วยการไหว้ครู และนอบน้อมแต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า กล่าวว่าเมื่อเดือนสามปีฉลูทำวปางคำได้ตระหนักถึงเรื่องของพระโพธิสัตว์ที่เป็นแนวทางสั่งสอนธรรมะแก่สรรพสัตว์จึงเรียบเรียงแปลงพระธรรมให้คนทั้งหลายได้เก็บเกี่ยวผลได้อย่างอิสระตามภูมิปัญญาของตน ขอให้เหล่าเทพทั้งหลายช่วยเกื้อหนุนให้สำเร็จ บัดนี้จึงเรียบเรียงเรื่องราวที่ปรากฏในปัญญาสาตก (พระโพธิสัตว์ 50 ชาติ) เรื่องนั้น

เนื้อเรื่องโดยย่อ

ณ เมืองใหญ่อันเจริญรุ่งเรืองชื่อ เบ็งจານ มีพระราชาชื่อนักวฤคษะราด มีน้องสาวชื่อนางสุนทนาที่พระองค์รักและหวงมาก มเหสีชื่อนางจันทา กล่าวถึงทำวเวสสุวรรณเป็นเป็นจอมยักษ์ ได้อาญาสิทธิให้ยักษ์ชื่อนักวฤคษะราดเป็นผู้ปกครองผี ยักษ์ และมารทั้งหลายในโลก มีฤทธิ์เดชครบถ้วนทั้งศาสตร์และศิลป์เป็นโสด ให้ปกครองเมืองอนิราช คิดอยากมีภรรยา ทำวเวสสุวรรณจึงบอกว่าเนื้อคู่ชื่อนางสุนทนา แต่ขอให้ตัดใจเสียเพราะเป็นคนละเผ่าพันธุ์ แต่ทำวฤคษะราดกลับชียานจักรแก้วไปหา ซ่อนตัวอยู่ในอุทยานฝ่ายทำวฤคษะราด ผันว่ามีคนมาพันแขนขาขาดพร้อมทั้งผ่าอกจึงสะดุ้งตื่นมา โหรงทำนายว่าจะมีคนต่างแดนมาแย่งญาติไป เมื่อพันเคราะห์แล้วจึงจะประสบโชคดี

นางสุนันทาพร้อมบริวารออกประพาสสวน ทำวฤกษ์ที่จิ้งจุ่มเอานางเหาะขึ้นพากลับไปเมือง
อินราชจนนางยอมเป็นมเหสีด้วยความสมัครใจมีธิดาด้วยกันคือนางสีดาจัน เมื่อเติบโตขึ้น พญานาคอรุณ
แห่งนาคพิภพมาขอไปเป็นมเหสี

กล่าวถึงทำวฤกษ์ระชาด ผ่านไปสามเดือนยังคิดถึงน้องสาว จึงออกบวชและติดตามหาผ่านไปเจ็ด
ปี เดินทางถึงเมืองจำปา มีเจ้าเมืองชื่อกามะทา ที่นี้ได้ทราบข่าวน้องสาวว่าถูกยักษ์กุมภันท์ลักพาตัวไป เข้า
วันหนึ่งไปบิณฑบาตหน้าบ้านเศรษฐีชื่อนันทะ มีลูกสาว 7 คน รู้สึกชอบจึงกลับเมืองเบ็ญจนาลสิกขาบท
ออกมาแล้วมาสู่ขอนางทั้งเจ็ดไปเป็นมเหสี ต่อมามเหสีทั้ง 8 คนของทำวฤกษ์ระชาดได้อธิษฐานขอลูก ไอรส
ของพระอินทร์ได้อาสาลงมา ผู้ครองนางจันทาหนึ่งองค์ และอีกสององค์พร้อมกันลงมาสู่ครองนางลุนซึ่ง
เป็นน้องคนสาวคนสุดท้ายของนางทั้งเจ็ด ไอรสจึงทำนายว่าผู้มีบุญมาเกิดในครรภ์ของนางจันทากับนางลุน
ส่วนอีกหกนางจะเป็นคนไม่ดีมาเกิด ทำให้นางทั้งหกไม่สบายใจ ต่อมาเมื่อหญิงร้อยเล่มห์เข้ามาหาและตีสนท
จนนางปทุมมาผู้พี่คนโตของนางทั้งเจ็ดไว้ใจ หญิงนั้นทำยาเสน่ห์ให้ทำวฤกษ์ระชาดหลงใหลนางทั้งหกพร้อม
ทั้งให้สินบนโหรให้กลับคำทำนายใหม่ พอครบกำหนดนางทั้งแปดก็คลอดลูกออกมา ลูกของนางลุนนั้นคน
แรกคลอดแกมาเป็นหอยสังข์ คนที่สองเป็นมนุษย์ถือดาบและศรศิลป์ออกมาด้วย ส่วนนางจันทาได้ลูก
ออกมาเป็นครึ่งล่างเป็นราชสีห์ส่วนหัวเป็นช้าง รวมเรียกว่าคชสีห์

“เมื่อนั้น สังข์ทองทำว อนุชา เสด็จออก

ตกก่อนกึ่ง เหนือผ้า แผ่นคำ

เห็นเห็นพ้อม เสียงกล่าว ถมวอน

เห็นโฉมสี หลากคาม ควรอ

เมื่อนั้น ตนประเสริฐเจ้า เจียรจากเสด็จตาม ทรงศิลป์ศร ดาบเลยมงม

ถัดนั้น เอกาเจ้า จันทานางนาค

เลยเล่าม่มแก่นเหง้า ผุ่งเชื้อ ซ่อยระวัง

เลยเล่า เห็นอ่อนน้อย เป็นฐุบราชสีห์

งวงงาประจิต ดั่งคำ คือแต่่ม”

ทำวฤกษ์ระชาดเห็นว่า มีความผิดตามคำโหรจึงเนรเทศลูกออกนอกเมือง นางจันทา นางลุนพร้อม
ลูกสามคนรวมกันเป็นห้าคนจึงเดินทางออกจากเมืองไป เดินทางไปตามป่าได้ราวหนึ่งเดือนไปพบกับ
ปราสาทอยู่กลางป่าซึ่งพระอินทร์มาสร้างไว้ให้พักอาศัย ทั้งหมดจึงอาศัยในปราสาทนี้ โดยพระอินทร์เขียน
ชื่อไว้ว่า ลูกของนางจันทาชื่อ สีหราชหรือสีโห ส่วนลูกของนางลุนนั้นคนแรกชื่อสังข์ คนที่สองชื่อ สินไซ
(ศิลป์ชัย) ดั่งข้อความที่ว่า

“ อินทรีใส่ชื่อน้อย ในเลข ลานคำ

ชื่อว่า สังข์สินไช โลกถือ ฤทธิกล้า

อันว่า บุตตาเจ้า จันทนางพี

ชื่อว่าสีหราชท้าว ไทน์อม ขัษขาน”

ทั้งสามองค์เจริญเติบโตขึ้นด้วยความรักสามัคคีกัน วันหนึ่งสินไชได้ขออนุญาตบิดาหรือศร กับ ดาบหรือดาว จากแม่ของตน เมื่อนางจันทนาอบให้แล้วสินไชก็แสดงการใช้ดาบและศรได้อย่างคล่องแคล่ว สินไช ยิ่งธนูไปตกถึงหน้าพญาครุฑในนครสิมพลี พญาครุฑจึงนำไพร่พลทั้งหลายมาถวายเครื่อง บรรณการพร้อมให้การอารักขา จากนั้นสินไชยิ่งธนูไปตกที่หน้าของพญานาค พญานาคก็นำไพร่พลมา ถวายเครื่องบรรณการและเฝ้าอารักขา โดยครุฑอารักขากลางวัน ส่วนนาคอารักขากลางคืน ทั้งสาม เติบโตขึ้นเป็นหนุ่มที่มีฤทธิ์มาก ฝ่ายท้าวทศสรวาด สั่งให้ลูกชายที่เกิดจากนางทั้งหก ออกเดินทางไปเรียน วิชาต่างๆเพื่อที่จะเป็นวิชาติดตัวใช้สำหรับติดตามนางสุนันทา โอรสทั้งหกก็ออกเดินทางไปในป่าจนกระทั่ง ไปพบกับสีโหสังข์สินไช เมื่อสอบถามก็รู้ว่าเป็นพี่ จึงหลอกว่าท้าวทศสรวาดคิดถึงอยู่ตลอดมาจึงให้ออก มาตามหาและถามข่าวว่ายังอยู่ดีสบายหรือไม่ บัดนี้จะกลับไปกราบทูลให้ทราบ และเพื่อเป็นการยืนยันว่า อยู่ดีมีวิธามากจึงขอให้เรียกให้สัตว์น้อยใหญ่ในป่าติดตามไปในอีกหนึ่งวันข้างหน้า จากนั้นทั้งหกองค์จึง กลับไปทูลพระบิดาว่าเรียนวิชาจบแล้ว ถ้าไม่เชื่อจะใช้มนต์เรียกสัตว์ให้ดู วันต่อมาก็มีสัตว์มีพิษในป่าเข้าไป ในเมืองเต็มไปหมดแต่ไม่ทำอันตรายใคร ท้าวทศสรวาดก็ดีใจว่าลูกมีความสามารถแล้วจึงสั่งให้ออก ติดตามนางสุนันทาแล้วพากลับมาบ้านเมือง ทั้งหกองค์ก็เดินทางไปพบพี่ๆในป่าแล้วบอกว่าท้าวทศสรวาด เชื่อแล้ว และให้ออกเดินทางไปตามหาน้ำสุนันทาด้วยกัน ถ้าทำสำเร็จจะยกบ้านเมืองให้ปกครองครึ่งหนึ่ง สีโหสังข์สินไชมีความกตัญญูคิดตอบแทนบิดาจึงรับปากจะไปด้วย แต่นางจันทากับนางลุนไม่เชื่อพยายาม ห้ามปรามแต่ก็ขัดไม่ได้ในที่สุดก็สั่งสอนว่าให้ระวังเพราะในป่ามีอันตรายมาก ศรศิลป์พระขรรค์ต้องกระชับ ในมือตลอดเวลา เมื่อได้พบน้ำสุนันทาก็อย่าไว้ใจมากนักเพราะอาจติดนิสัยยักษ์มาบ้าง สินไชจึงดูแลอย่า ทอดทิ้งกัน และสุดท้ายอย่าไว้ใจท้าวทั้งหกนี้ จากนั้นจึงอำลาแม่แล้วออกเดินทาง จนกระทั่งได้พบกับด่าน ต่างๆดังนี้

ด่านแรกคือด่านงูชวง คืองูใหญ่ มีความยาวเท่ากับเชือกถ้ำม้วร้อยตัว มีตาสีแดง ฟันพิษ ออกมาเป็นไฟ ท้าวทั้งหกกลัวขอลับ แต่สินไชฟันงูขาดเป็นท่อน แล้วเดินทางต่อไป จนกระทั่งถึงแม่น้ำสาย ที่หนึ่งใหญ่ กว้างหนึ่งโยชน์ ท้าวทั้งหกชวนกลับและบอกว่าพ่อคงไม่เอาโทษอะไร แต่สังข์ออกเดินทางไป ก่อน สินไชออกตามไปโดยให้สีโหอยู่เฝ้าห้องทั้งหก สังข์แปลงกายเป็นเรือให้สินไชขี่ข้ามแม่น้ำไปได้จนถึง ภูเขาและพบกับ**ด่านที่สอง คือด่านยักษ์กัณดารหรือด่านวรุณยักษ์** เป็นด่านที่อึดคดลำบากไม่

สะดวงสบายขาดแคลน เป็นยักษ์คู่ร้ายจึงฟันคอยักษ์ขาดตายไป สิ้นไซ้ก็ตามรอยหอยสังข์ที่ล่องหน้าไป ก่อนจนพบแม่น้ำสายที่สอง กว้างสองโยชน์ สังข์แปลงกายเป็นเรือให้สิ้นไซ้ขี่ข้ามไปได้อีก ระหว่างทางสิ้นไซ้ระลึกถึงพระคุณแม่อยู่ตลอด จนกระทั่งพบ**ด่านที่สามคือด่านข้างหลายแสนตัว** มีพระยาจัดทนต์เป็นหัวหน้า มั่นโกรธตาแดงขู่ว่าจะฆ่าสิ้นไซ้ สิ้นไซ้ใช้ศรยิงล้มลงระเนระนาด มั่นยอมบอกว่าเคยเห็นยักษ์อุ้มนางสุมนทาเหาะผ่านไป ขอโทษกรรม และยอมให้ขี่คอพาไปส่งจนสุดเขตแดน สิ้นไซ้สอนให้ข้างอย่าทำร้ายเบียดเบียนคนอื่น จากนั้นก็เดินทางต่อไปจนพบแม่น้ำสายที่สาม กว้างสามโยชน์ สิ้นไซ้ก็ขี่สังข์จนฟันข้ามไปได้และพบกับ**ด่านที่สี่คือ ด่านยักษ์สี่ตน**ได้แก่ กันดานยักษ์ จิตตยักษ์ ไชยยักษ์ และวิไชยยักษ์ ได้สู้รบกันสิ้นไซ้ปราบยักษ์เสร็จแล้วเดินทางต่อไปตามรอยหอยสังข์ จนพบกับแม่น้ำสายที่สี่ที่กว้างสี่โยชน์ สังข์พาสิ้นไซ้ข้ามไปได้ แล้วรีบเร่งเดินไปถึงภูเขาใหญ่ดำทะมึนมีบ่อแก้ว บ่อเพชรเป็นน้ำเพชรไหลออกมามีสีสันแฉววาวระยิบระยับ เห็นวิมานของพญาราช ถ้ำเพชร เห็นต้นนิโครธ เดินทางผ่านภูเขาเป็นหมื่น ๆ จนเข้าเขตยักษ์ซিনিเป็น**ด่านที่ห้า คือด่านยักษ์ซিনি** เป็นหญิงอายุมากกว่าสิ้นไซ้ พอเห็นสิ้นไซ้ก็เกิดกามราคะกำหนดจึงเนรมิตศาลาที่พักอาหารการกินพร้อมบริวารรื้อรับแปลงกายเป็นหญิงสวยดั่งนางฟ้า เชิญชวนให้สิ้นไซ้พักนอนบอกว่าเป็นธิดาเจ้าเมืองหลงมาอยู่ในป่าขอเป็นคู่ แม้เพียงได้หลับนอนด้วยก็ดี สิ้นไซ้เดินหนีไปมันจึงวิ่งตามว่าถ้ามีเมียแล้วขอเป็นเมียน้อยก็ได้ ตอนแรกสิ้นไซ้ก็นึกเอ็นดูว่าน่ารักแต่พอพิจารณาดูเห็นแวตากระด้างก็รู้ว่าไม่ใช่คนจึงรีบเดินหนี มันเดินตามเจรจาต่อรองต่าง ๆ ไปจนสุดเขตแดน เขตแม่น้ำ เมื่อเห็นว่ามีทันมันจึงตะโกนด่าว่าอย่างหยาบคาย หากสิ้นไซ้ขาดสติคงแยแน่นอน เดินทางจนพบแม่น้ำสายที่ห้า กว้างห้าโยชน์มีฟองเป็นสีขาว ริมขึ้นซี่หอยสังข์ไประว่างนั้นคิดถึงแม่และป้า จนผ่านเข้าเขต**ด่านที่หกคือ ด่านนารีนลหรือมังกิลผล** เป็นรมณีสถานที่หมู่พระสงฆ์หรือสมณะ ดาบส ฤๅษี วิทยากร มาเที่ยวเล่นเป็นต้นไม้มีดอกสีส้มเป็นหญิงสาวสวยงาม ศีรษะติดกับขั้วร่างเปลือยหย่อนลงมาถึงพื้น สิ้นไซ้เที่ยวชมไม่นานก็มีวิทยากรมาแย่งไป เกิดการแย่งกันหลายกลุ่ม สิ้นไซ้รบชนะวิทยากรแล้ว ก็เดินทางต่อไปพบกับแม่น้ำสายที่หก กว้างหกโยชน์ จึงลงเรือสังข์ข้ามต่อไป จนขึ้นสู่ดินแดนยักษ์เป็น**ด่านที่เจ็ดคือด่านยักษ์ อัสสมุขี** อยู่ภูเขาชื่อเวละบาดหรือเวระบาด นางยักษ์มีเสื้อชื่ออัสสมุขีมีหน้าเหมือนสุนัข ริมมาอุ้มเอาสิ้นไซ้วิ่งไป สิ้นไซ้ถามว่าจะพาอุ้มไปไหน นางก็ตอบว่าจะเอาไปทำผ้า สิ้นไซ้อ่อนนวยให้ปล่อยก็ไม่ปล่อยจึงใช้พระขรรค์ตัดคอยักษ์ตายไป บนภูเขานี้มีต้นกาลพฤกษ์มีดอกเป็นเสื้อผ้าอาภรณ์ตั้งเครื่องทรงของเทพ สิ้นไซ้จึงเปลี่ยนเสื้อผ้าใหม่ ที่มีบ่อแก้วบ่อเพชรเต็มไปด้วยเพชรนิลจินดา น้ำใสสะอาด สิ้นไซ้พักหนึ่งราตรีแล้วเดินทางต่อไป จนพบ**ด่านที่แปดคือด่านเทพกนิรี** ที่ผาจงถ้ำแอน หมุกินรีร่างเป็นคนมีปีกมีหางเหาะเห็นได้เหมือนนก เป็นหมูธิดาของเทพ ที่นี้สิ้นไซ้ได้พบนางเจียงคำ (เจียงแปลว่า แรก ต้น หนึ่ง) จึงได้นางเป็น

เมื่อย “พระบาททำวฮักฮูปเจียงคำ สองชมสองข้างออยอ้ออิง ดูดั่ง อันประสงค์ได้ โดยคะนิงลูลาก แก้วแก่น ให้ชมซ็อนอิมเสนห์” สิ้นไซลานางเดินทางต่อไป นางเกียงคำให้กินรีบริวารอยู่รับใช้ห้าร้อยนาง สิ้นไซจึงสนุกสนานอยู่อีกเจ็ดวัน ทำให้สังข์ต้องรอนานถึงแปดวัน เมื่อพบกันแล้วจึงปรึกษากันว่าให้สังข์ลวงหน้าไปหาเบาะแสในเมืองอินราชของยักษ์ก่อน ส่วนสิ้นไซนอนรออยู่นอกเมือง สิ้นไซนอนหลับไปฝันเห็นเรื่องราวต่าง ๆ สังข์กลับมาบอกว่าทราบที่นางสุนทนาอยู่วังไหน ทั้งสองจึงเดินทางไปด้วยกันเข้าสู่เมืองอินราช จนถึงด่านที่เก่าคือด่านยักษ์กุมภกันท์ เป็นด่านสุดท้ายของการผจญภัย ในเมืองนี้มีสงครามสองครั้ง

ก่อนวันที่สิ้นไซจะเข้ามา คืนก่อนนั้นยักษ์หลับฝันละเมอจนนางสุนทนาปลุกให้ตื่น และต้องออกไปหาอาหาร สั่งให้สุนทนาอยู่แต่ในปราสาทเท่านั้น สิ้นไซแอบเข้าไปสู่ปราสาท ทำที่เป็นเหตุเกี่ยวพาราตี สุนทนารู้ว่า เป็นเสียงเด็กจึงไต่ถามจนทราบ แต่ไม่เปิดประตู สิ้นไซจึงฟังประตูเข้าไป นางสุนทนาไม่ยอมกลับ บอกให้สิ้นไซกลับไปบอกพ่อว่าตามหาไม่เจอ สิ้นไซเสียใจที่พ่อรักน้อง แต่สุนทนาความรักสมัยยักษ์มากกว่า สุนทนาบอกว่าไม่อยากพลัดพราก ต้องกตัญญูต่อสามี สุนทนาทราบว่าหลานมีวิชาเก่งกล้าจึงยอมแต่ขอให้สามีกลับมาก่อน สิ้นไซไม่ยอม สุนทนาให้สิ้นไซกลับไปก่อน ตนจะให้สามีพาไปส่ง สิ้นไซแผลงศรขึ้นฟ้าข่มอำนาจยักษ์ทั้งหลาย จนยักษ์กุมภกันท์หมดแรง ชมซานกลับมา สังข์บอกให้สิ้นไซแอบหลบในกองไม้ ยักษ์มาถึงหมดแรงขึ้นปราสาทไม่ได้แต่ได้กลิ่นมนุษย์ สุนทนาบอกว่ากลิ่นของตนแล้วพากลับขึ้นไปกล่อมนอนซึ่งอีกเจ็ดวันจึงจะตื่น สิ้นไซชวนอากาศกลับ สุนทนาทำอึดเอื้อนต่อรองไปเรื่อย ๆ จนสิ้นไซบังคับนางก็ต่อรองพลองจากปราสาทก็บอกว่าลืมห่มผ้าไป กลับขึ้นไปปลุกยักษ์ให้ตื่น สิ้นไซไปพาออกมา ครั้งที่สองมาถึงครวับอกว่ามีปืนปักผม ครั้งที่สามถึงประตูเมืองบอกว่าลืมห่มผม สิ้นไซไปตามกลับมาจนพาออกพ้นเมือง แล้วพาไปซ่อนในถ้ำ จากนั้นกลับไปเมืองอินราชเพื่อปราบยักษ์ได้ยินเสียงกรนจึงเข้าไปตัดคอขาดกระเด็น

จากนั้นก็พันร่างแยกออกเป็นสองท่อน แต่ร่างยักษ์กลับกลายเป็นเจ็ดร่าง พอพันอีกกลับกลายเป็นสี่สิบเก้าร่าง เป็นเท่าทวีคูณเช่นนี้จนเป็นแสนเป็นล้านร่าง แต่ยิ่งรบยิ่งตาย ทำวกุมภกันท์จึงขอพักรบชั่วคราว สิ้นไซจึงยิงศรไปแจ้งให้สี่โหดทราบ สี่โหดจึงรีบเดินทางมาช่วยร่วมรบ ยักษ์กุมภกันท์นำทัพออกตามไปรบกับสิ้นไซโดยมีกองทัพจำนวนมาก ยักษ์แปลงเป็นไก่มาอุ้มเอานางสุนทนาไปได้ สิ้นไซยิงศรถูกไก่ตายหมดเหลือแต่ไก่กุมภกันท์อุ้มไปพร้อมกับให้ยักษ์หมื่นตนมาขวาง สี่โหดร้องหรือเปล่งสีหนาทจนแก้วหุ้ยยักษ์แตกตาย ได้นางสุนทนาคืน ก่อนกลับ นางสุนทนาขอรองให้ตามไปรับนางสีดาจันธิดาของตน ที่อยู่กับวรุณนาคเมืองบาดาล พระอินทร์จึงสร้างปราสาทชั่วคราวให้พัก สี่โหดกลับไปเฝ้าทำวทั้งหก ส่วนสังข์กับสิ้นไซ

เดินทางไปเมืองพญานาคทำพนันเล่นสกากัน สิ้นไชชนะแต่พญานาคไม่ทำตามสัญญา รบกันสิ้นไชยิงศรไปให้ครุฑมาช่วย นาคยอมแพ้ สิ้นไชจึงสั่งสอนแนวทางปกครองบ้านเมือง (14 ประการ) แล้วพานางธิดาจันกลับขึ้นมาพบแม่สุมนทา แล้วมอบหมายให้ทำว วันนุรา (แปลว่าหัวใจของเผ่าพันธุ์) ให้ครองเมืองอโนราช พร้อมกับสั่งสอนแนวทางปกครองให้แก่ทำววันนุรา (15 ประการ) แล้วพากันเดินทางกลับไปถึงที่พักของสี่โง่กับทำวทั้งหก สั่งขี้กับสี่โง่เดินทางไปพบแม่ที่ปราสาทกลางป่า ส่วนสิ้นไช สุมนทา สี่ดาจันเดินทางจะกลับเมืองเบ็ญจาลพร้อมทำวทั้งหก พอมาถึงน้ำตก ทำวทั้งหกผลักสิ้นไชตกเหว นางสุมนทาไม่เชื่อจึงเอาสิ่งของสามอย่างคือปืนปักผม ข้องประดับผมและผ้าสไบซ่อนไว้ที่หน้าผาพร้อมกับอธิษฐานว่าถ้าสิ้นไชไม่ตายขอให้ได้ของสิ่งเหล่านี้กลับคืน จากนั้นเดินทางกลับไปถึงเมือง ส่วนสิ้นไช พระอินทร์มาอุ้มขึ้นจากรำรดด้วยน้ำเต้าแก้วแล้วพาไปส่งที่ปราสาทในป่า จึงได้อยู่พร้อมหน้ากันอีกครั้งทั้งสี่ขี้ สี่โง่ สิ้นไช และแม่จันทา นางลุน

ส่วนทำวกุดสะรวาดดีใจมาก ต้อนรับคณะอย่างยิ่งใหญ่ ทำวทั้งหกเล่าเรื่องราวการผจญภัยให้บิดาฟังพร้อมกับบอกว่าอย่าเชื่อนางสุมนทาเพราะอาจจะยังติดโอัยักษ์อยู่ ส่วนนางสุมนทาก็เล่าเรื่องราวให้ฟัง พร้อมกับบอกคำอธิษฐาน ทำวกุดสะรวาดไม่ทราบจะเชื่อใคร พระอินทร์ลใจให้พวกเรือสำเภากีบของสามสิ่งไปให้ทำวกุดสะรวาด เรื่องทั้งหมดจึงชัดเจนขึ้น ทำวกุดสะรวาดสั่งให้จับทำวทั้งหก แม่ทั้งหก หมอโหร หมอเสน่ห์ ไปคุมขัง จากนั้นจึงเสด็จเชิญนางจันทา นางลุนพร้อมโอรสกลับวัง มีการตัดพ้อต่อกันจนเสียใจระทมใจจนสลบไปกันทั้งป่า สิ้นไชจึงเชิญพระอินทร์นำน้ำเต้าแก้วมารดให้ฟื้น ในที่สุดสิ้นไชก็ยอมรับที่จะครองเมืองเพื่อสร้างบารมีโพธิญาณ สิ้นไชได้สั่งสอนให้สัตว์ทั้งหลายเลิกเบียดเบียนกัน แล้วทั้งหมดเดินทางกลับเข้าเมืองเฉลิมฉลอง ได้พระนามใหม่

“ควรที่หา นามน้อย อินทา ตั้งแต่ง บานี้ ชื่อสี่ขี้สิ้นไชมหาจักร โลกถือทั้งค้าย

อันว่า น้องท่านแท้ เทียมคาคคือเงา ชื่อว่าสังขาระจักร จ่านำชารน้ำ

อันว่า พี่ท่านทำว สี่หราช กุมาร ก็ดี ชื่อว่า สี่หะจักร จ่านำนมเสื่อ”

สิ้นไชครองเมืองไปขอนางเจียงคามาเป็นมเหสีต่อมาได้นามว่านางศรีสุพรรณ เมืองอุดรภูทูป เมืองอมรโคยาน ต่างส่งราชธิดามาให้เป็นคู่ครองของสิ้นไช ประชาชนอยู่อย่างมีความสุข พี่ขี้กับอาหารอุดมสมบูรณ์ สัตว์ที่เคยเป็นศัตรูกันก็เลิกเป็นศัตรู นาคไม่ชมเหงครุฑ พังพอนไม่สู้กับงู งูไม่กินกบเขียด แมวไม่กินหนู ทุกสรรพสิ่งและสรรพสัตว์ต่างคนต่างอยู่ ประชาชนและสัตว์ต่างอยู่สงบมีศีลธรรม

ทำวรุณนาคกลับเมืองนาคแล้ว คิดถึงสีดาจันมากจนป่วย ชาวเมืองจึงลงความเห็นให้มาขอลานางสีดาจันคืนไปเป็นมเหสี สินไชอนุญาติ สีดาจันกลับไปครองเมืองกับวรุณนาคอย่างมีความสุข

เรื่องราวฉบับของทำวปางคำจบลง โดยบอกว่าสินไชคือพระพุทธองค์ ทำวทั้งหกคือเทวทัต สีโหคือพระโมคคัลลาน์ ยักษ์กุมภันท์คือพญามารที่ชี้ข้างมารบวงพระพุทธรูปนั่นเอง เรื่องราวจบลงเพียงเท่านี้ ดังว่า “อันว่าปางคำเจ้า ทรงยานเขียนสุป ยกแยงถ้วน ถวายไว้แว่นแยง แท้แล้ว ฯ บัดนี้นาคสะดุ้ง กิ่งก้อมไสสนิท เป็นประริโยสาน พิบบอระบวนแล้ว ยุติไว้พญาคำนาคเครื่อง แล้วท่อนี้ถวายไว้ที่ควร ก่อนแล้ว”

ต่อมามีร่องรอยการประพันธ์จากฉบับอื่นเพิ่มเติมดังนี้

กล่าวถึงทำวเวสสุวรรณ เวลาผ่านไปเจ็ดปี ไม่เห็นยักษ์กุมภันท์ไปส่งบรรณาการ จึงลงมาถามตรวจดูพบว่าวันนาราครองเมืองอยู่และเล่าเรื่องราวให้ฟัง ทำวเวสสุวรรณจึงรื้อน้ำชุบชีวิตยักษ์กุมภันท์คืนมาแล้วสั่งสอนให้เป็นคนดีมีศีลธรรม แต่ยักษ์ไม่เชื่อเหาะไปแปลงเป็นแมลงวันเขี้ยวขุมเอนางสุมนทาและเอาสินไชไปขังไว้ในคอกเหล็กจะตัมกิน สีโหและสังข์ทราบจึงตามไปช่วย สีโหแปลงเป็นยักษ์เข้าไปปะปนกับทหาร สังข์แปลงกายเป็นเขียดอีไม้ไปอยู่ในถ้ำน้ำนางยักษ์ที่ตักไปจะตัมสินไช และลงไปในกระทะ ขณะที่น้ำกำลังร้อนจึงทำให้กระทะคว่ำ หมูยักษ์กระโดดหนี สีโหได้โอกาส จึงยื่นดาบและศรให้สินไชในกรง สินไชใช้ตัดออกมาได้แล้วต่อสู้กับยักษ์เป็นสงครามใหญ่ (โครงเรื่องข้างบนนี้คล้ายเรื่องรามเกียรติ์ตอนศึกไมยราพ ตอนพระรามถูกขุมไปขังไว้ในดงตาล นางพิรากวนไปตักน้ำมาจะตัม หนุมานแปลงกายแฝงเข้าไปช่วย) สินไชไม่ยอมรับขอเจรจายุติศึกเพราะไม่ได้โกรธแค้นใคร ยักษ์ยิ่งโกรธยกภูเขาขว้างใส่ สินไชแผลงศรไป สังข์กระโดดกัดยักษ์ สีโหคำรามก้องเสียงดังไปถึงชั้นพรหม ยักษ์ยิ่งตายมากยิ่งเกิดใหม่มาก พระอินทร์ต้องลงมาเรียกทั้งสองฝ่ายมาเจรจาโดยใช้หลักการแบบเจ้าโคตร คือ หนึ่งไม่ชี้ว่าฝ่ายใดผิดฝ่ายใดถูกสอง ทุกชีวิตก็รักชีวิตตน ดังนั้นไม่ควรเบียดเบียนชีวิตอื่น ให้ระงับการจองเวร อย่าใช้ความเก่งกล้าสามารถไปก่อเวร และสาม ควรประนีประนอมสมานฉันท์ เพราะทุกฝ่ายล้วนเป็นญาติพี่น้องกัน ให้รักษาความเป็นญาติพี่น้องต่อไป รักษาประเพณีอันดีงามนี้ต่อไป ทั้งสองฝ่ายตกลงตามนี้ จากนั้น ยักษ์กุมภันท์ก็กลับเมืองพร้อมกับนำทรัพย์สินเงินทองมาสู่ขอนางสุมนทาตามประเพณี ทำวฤตสะราดยกให้แล้วทั้งสองนครก็มีความสุขสงบต่อไป ก่อนแยกย้ายกันกลับเมืองสินไชได้ประทานโอวาทเรื่องทศพิธราชธรรมแก่นักปกครองทั้งหลาย ต่อมาสีโห ขอลาไปอยู่ป่าตามธรรมชาติของตน นางอุตรกुरुทวีปได้โอรสชื่อว่าสังขราช

กุมาร ส่วนนางศรีสุพรรณได้ลูกสาวชื่อ สุรสา ต่อมาทั้งคู่ได้อภิเษกสมรส ครองเมืองต่อจากสินไช นครเบ็ญจาลจึงร่วมเย็นเป็นสุขสืบไป

อ้างอิง

จินดา ดวงใจ. (2544). สังข์ศิลป์ชัย. ขอนแก่น: คลังนันทวรรณ.

ชอบ ดีสวนโคก. (2550). วรรณกรรมพื้นบ้าน สินไช. สำนักการศึกษา เทศบาลนครขอนแก่น.

ทรัพย์ ประกอบสุข. (2527). วรรณคดีชาดก. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

นิตดา เหล่าสุนทร. (2538). ปัญญาชาดก: ประวัติและความสำคัญที่มีต่อวรรณกรรมร้อยกรองไทย. กรุงเทพฯ: แม่คำฝาง.

นิตพรพรรณ วรรณศิริ. (2550). มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท.

บัญชา เกียรติจรุงพันธ์. (2553). ความหมายทางพุทธธรรมในวรรณกรรมเรื่องสินไช. ขอนแก่น: ขอนแก่นการพิมพ์

पाल อานันโท. (2536). หนทางสว่างใจ. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร.

ศิริพร ณ ถลาง. (2552). ทฤษฎีคติชนวิทยา: วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน นิทานพื้นบ้าน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สังคม วรรณิสสร. (2526). แนวทางดับทุกข์. กรุงเทพฯ: เคเคการพิมพ์.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2537). พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน. พิมพ์ครั้งที่ 15. มหามกุฏราชวิทยาลัย.

โสวิทย์ บำรุงภักดิ์. (2552). สุปแต่้ม แต่้มใจเยาวยุคนคนขอนแก่น. ขอนแก่น: สำนักการศึกษาเทศบาลนครขอนแก่น.

ปกหลัง (ใส่ภาพ แล้วเอาเนื้อหานี้ใส่ลงไป)

“สินไซโมเดล คือรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาชุมชน โดยใช้วรรณกรรมเรื่องสินไซ เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนา” พระครูบุญชยากร เจ้าอาวาสวัดไทยศรี เจ้าคณะตำบลสาวะถี

“สินไซโมเดล คือ โมเดลของการพัฒนา โดยใช้สินไซมาเป็นต้นแบบ หรือเป็น ตัวกลาง ในการ เชื่อมโยง บุคคล เหตุการณ์ สถานที่ โดยการผสมผสาน คุณค่าในอดีตกับคุณค่าร่วมสมัย สู่อการ แบ่งปัน (ความดี ความงาม ความจริง)W ผศ.ดร.ทรงวิทย์ พิมพะกรรณ์

“สินไซโมเดล (Sinsai Model) ถ้าแปลความตรงคือ คติ ครรลอง สินไซ แต่ถ้าเป็นรูปกริยาคงหมายถึง “ทำตามแบบอย่างสินไซ” ซึ่งน่าจะชอบคำหลังนี้เพราะนักการละครมักมีนิสัยชอบปฏิบัติ ก็ต้องมาตีความ กันต่อเนื่องไปว่าทำตามแบบอย่างสินไซอย่างไร”พชญ อัครพราหมณ์

“สินไซโมเดล คือรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาชุมชน โดยใช้วรรณกรรมเรื่องสินไซ เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนา”

พระครูบุญชยากร
เจ้าอาวาสวัดไทยศรี เจ้าคณะตำบลสาละโว้

“สินไซโมเดล คือ โมเดลของการพัฒนา โดยใช้สินไซมาเป็นต้นแบบ หรือเป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงบุคคล เหตุการณ์ สถานที่ โดยการผสมผสาน คุณค่าในอดีตกับคุณค่าร่วมสมัย สู่การแบ่งปัน (ความดี ความงาม ความจริง)

ผศ.ดร.ทรงวิทย์ พิมพะกรรณ์

“สินไซโมเดล (Sinsai Model) ถ้าแปลความตรงคือ คติ ครรลอง สินไซ แต่ถ้าเป็นรูปกริยาคงหมายถึง “ทำตามแบบอย่างสินไซ” ซึ่งน่าจะชอบคำหลังนี้ เพราะนี่คือการละครที่มีนิสัยชอบปฏิบัติที่ดีก็ต่อมามีความกันต้อเนื่องไปว่าทำตามแบบอย่างสินไซอย่างไร”

พชญ อัครพรหมณี

